A. CYDRICHOVÁ

ZUZKA

ANNA CYDRICHOVÁ

ZUZKA

OBRÁZKY Z VENKOVSKÉHO ŽIVOTA

1948

NÁKLADEM VLASTNÍM

Motto: ANNA CYDRICHOVÁ.

Z rozryté brázdy vytáhni plevel,
bylince ctnosti vykvésti nech.
Ze srdce ranou, tak jak Bůh velel,
v zápase života vzplane ti dech.

Svým žákyním

ČÁST I.

KAPITOLA I.

Na návštěvě u tetičky. — Zuzka už je doma a chodí do školy. — „Pajmámo, Zuzka vám hokradla cvrndóóó . . .“ — Na Luži už led snese. — Tati, prosím vás, kupte mně hósle.

Když Zuzanka procitla ze spánku, otevřela oči a rozhlédla se kolem sebe, bylo už ráno. Popadla do náručí šatečky a zástěrku, která ležela vedle postele na stolici a bosa utíkala do kuchyně. Tetička už vyvalovala chleba a než půjdou na pole, že jej zaveze k pekaři.

„Tetičko, já už mám takové velikánské hlad!“ upozorňovala na sebe Zuzanka.

„No dobře, ale esli pak už ses modlila?“

„Až potom tetičko, až se najím kafé — tak se třeba pomodlím, take už na večír“, smlouvala s tetičkou Zuzanka.

Tetička se usmála Zuzančině horlivosti a hledala v polici její malovaný hrnéček na kávu. Potom ukrojila kus buchty a Zuzanka se pustila do snídaně.

Tetička válí dál a při tom vždy zavadí okem o Zuzanku. „Jestli pak to děvče vyroste a co z ní jednou bude?“ myslí si a má radost, když Zuzanka vstává se stoličky a klade prázdný hrnek na stůl.

Zuzanka byla u tetičky na návštěvě od té doby, co jí zemřela maminka. Pantáta Vyzinů, nechtěl k tomu svoliti, aby si tetička hned z pohřbu Zuzanku k nim vzala, aby prý děvče neodvyklo domovu. Když však viděl, že se Zuzanka doma bojí a ten pořádek, byl teď na chalupě také všelijaký, tak svolil, jenom však do té doby, než půjde děvče do školy.

Zuzanka byla nejmladší ze tří Vyzinových dětí. Starší Františce bylo deset let a Tondovi dvanáct.

U tetičky se měla Zuzanka dobře a tak brzo zdomácněla. Tetička byla hodná a měla ji ráda, tak jako každého člověka na světě. A při tom vám byla veselá a šprýmovná až, až. O její štědrosti si žebráčkové povídali daleko široko. Nikoho nenechala odejíti s prázdnou. A když neměla náhodou nějaký ten groš nebo chleba, říkala: „Pojte do kuchyně, já vám hovařím polívko!

Aspoň se trocho zahřijete!“ A tak prý se také jednou stalo, že přišli šumaři vyhrávat k Novému roku. Tetička se dívá z okna a počítá je. Bylo jich dvanáct. Než obešli celé městečko a přišli až k nim na „Kopeček“, tak už byli celí uzmrzaní. Tetička otvírá vrata a říká: „Vítám vás, vítám vás a pojte dál do kuchyně, já vám hovařím polívko, abeste se, chudáčci, trocho zahřili.“ Šumaři šli a než se nadáli, už před nimi stál na stole hrnec zasmažené kmínovky a pecen chleba. Šumaři si nakrájeli chleba do polévky, dal si jí každý pořádný talíř a s chutí ji snědli. A jak si to, pane, libovali a děkovali, že se zahřáli.

V sukni měla tetička hlubokou kapsu a tam byla vždy nějaká dobrota. Jak vyšla před vrata a uviděla některé dítě, už na ně volala: „Poď sem, poď, hale, na, tade máš jablíčko“ a při tom se na dítě pěkně usmála. Panečku a jak byla zbožná! Když tam Zuzanka přišla, tak si musela vždy, když šla spát a ráno, když vstala, kleknout s ní k soše Panny Marie, která stála ve světnici v rohu a tam se modlily. Kříž a některé modlitbičky už Zuzanka uměla, některou ji teprve tetička naučila, jako:

„Šel Pán Kristus do zahrady a sklonil se nad zelenou travičkou.“

Přišel k němu svatý Petr a Pavel: „Ach, můj milý Ježíši, copak ty tady děláš?“

„Počítám svých svatých pět ran, které dostanu. První do nohou, druhou do rukou, třetí do boků, čtvrtou do prsou a pátou mě trním korunují.“

„Podej, hříšná duše ruku, povedu tě skrze muku, skrze muku do očistce, tam uhlídáš své rodiče, kteří pláčí, naříkají, že svých dítek netrestali.“

Pannu Marii s Ježíškem měla tetička ve veliké úctě a vždy, když šla spat, líbala jí ruku a ráno, když vstala zase a pozdravovala ji: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“

Ta Panna Maria stála dříve v kostele v Racheltících na oltáři. Tehdejší kostelník si ji však vyprosil od pana faráře, vzal si ji domů a postavil do rohu světnice, neboť při opravě kostela ji odnesli do farské síně a více už ji do kostela nedali.

Gotická Madona s Ježíškem byla dřevěná, v životní velikosti s Ježíškem na levé ruce. Na hlavě měla roušku, obličej mladistvý a tvář oduševnělou. Byla to zázračná Panna Maria. Při požáru zůstala pod trámem, očazená sice od ohně, ale neshořela. Když se tetička přivdala do chalupy, sochu umyla a obličej nechala od sousedky přemalovat. Také na ni ušila šaty a po-

stavila ji znovu do rohu světnice, na její bývalé místo v nově postavené chalupě. O této krásné gotické soše se dozvěděli starožitníci a chtěli ji od tetičky koupit. Ta však nechtěla sochu prodat ani za živý svět. Po letech však byla přístupnější, tak svolila.

Bylo to tehdy pro Zuzanku velkou událostí, když před chalupou zastavilo auto a z něho vystoupili tři páni z Prahy. Do velké bedny sochu pečlivě uložili, každou skulinku utěsnili, aby se z ní ani sebemenší tříštička neodloupla. Socha však byla příliš stará a tak i při opatrném zacházení se kousek záhybu ulomil, což páni nemile nesli. Proto každou tříštičku do hedvábného papíru zamotali, aby se ze vzácné památky nic neztratilo. Plakala tetička, když sochu odváželi a jen to jí bylo útěchou, že je uložena v Národním museu v Praze.

Za chalupou byla velká humna a tam si Zuzanka nejraději hrávala. Přišly tam za ní také děti ze sousedství, dělaly a pekly bochánky z hlíny a potom je prodávaly. Jindy se zase honily, neb hrály s panenkami. Někdy jí také tetička vzala s sebou do pole, když šla na trávu. Po mezi si Zuzanka natrhala sedmikrás, ze kterých jí tetička upletla na hlavu věnec.

A tak při samých nových a nových dojmech ubíhal Zuzance rychle čas. Jednou zrána se dívá z okna a vidí seděti na drátech telegrafického vedení plno vlaštoviček.

„Co te vlaštovičke toliš ščebetají, co si povídají?“

„To vone se chystají k vodleto do tepléch krajin a tak se na to cesto domlóvají,“ vysvětluje tetička Zuzance.

„A te se take bodeš muset chystat Zuzanko, ale do škole! Zétra pudeme spolo už k zápiso a po neděli do škole.“

Zuzanka se hrozně těšila a byla zvědavá, jaké to v té škole bude a tak ani neplakala, když si ji Tonda s Františkou odváděli za týden domů.

Ve škole se Zuzance náramně líbilo. Měla novou kabelu na záda, do ní tabulku, u ní na motouzku přivázanou hubku, kamínek na psaní a od paní učitelky dostala Zuzanka naponejprv plný kornout cukroví. Paní učitelka (dříve se říkalo slečna) jim povídala pohádku a tak to bylo moc pěkné. Horší už bylo, když bylo psaní. Zuzanka byla levičák, kamínek brala do levé ruky a dostalo se jí proto od paní učitelky pokárání. Paní učitelka stále říkala: „Nahoru, dolů — jedna!“ A zase: „Nahoru, dolů — jedna!“ Ale když ta pravá ruka nechtěla poslouchat

a tak, když se paní učitelka obrátila k ostatním žáčkům, chytla Zuzanka kamínek do levé ruky a „nahoru, dolů — jedna! Nahoru, dolů — jedna!“ a šlo to s levičkou tak rychle, že byla jedniček hned plná tabulka. To si Zuzanka oddychla. Ale paní učitelka to poznala a řekla: „Uč se psáti pravou!“ A všechny ty jedničky jí smazala. A tak se musela milá Zuzanka, chtěj, nechtěj učit psát jen pravou. Ale zvykla si a za měsíc už jí ani nenapadlo, aby kamínek vzala do levé ruky.

Pan farář, který učil děti náboženství, jim vykládal o Pánu Bohu a nařídil, že v neděli musí všichni do kostela. To nemusel ani Zuzance říkat, ta chodila tak jak tak se sousedovými děvčaty do kostela na velkou. Také dnes šly do kostela a zastavily se před kostelem, kde měla babka Cibulková s Medunovou na lavici v krabicích cukrové špalíky (děti jim říkaly „cvrndy“), pomeranče a fíky. Sousedova děvčata měla každá krejcar a tak si koupila po jednom špalíku. Cumlají, usrkují, podívají se na něj a zase jej dají do úst. Zuzanka se dívala do krabice, na děvčata a zase naopak. „Tonča, dé mně kósek.“ „Ále, máš si kópit!“ „Poldinka, dé mně zacumlat!“ „Nedám, kup si take!“ Cumlají, Zuzance se až sliny v ústech sbíhají — jen jednou si tak moci zacumlat. Najednou se babka obrátí zády a vykládá něco druhé. Toho Zuzanka využije. Chňap a už ji má. „Pajmámóóó, Zuzana vám hokradla cvrndóóó!“ volala jedna přes druhou. Zuzanka ji však chytla a bleskurychle hodila zpět na lavici a ta tam. Za chvíli si však vzpomněla, že musí jíti do kostela a tak se zase pomalu šourala ke kostelu. Opatrně proklouzla ke dveřím — sotva jde, tak má nohy najednou těžké. Vleče se až ke stupínku oltáře — ostatní kamarádky už jsou tam — dívají se po ní. Tonča něco šeptá Málince Kovářové a prstem ukazuje na ni. Ach, Bože, co to jen zase udělala! Jen aby se to nedozvěděl tatínek! Ale tatínek se to dozvěděl ještě ten den. Když pantáta přišel k sousedům na besedu jako obvykle, tak děvčata na něj hned mezi dveřmi volala, že jejich Zuza ukradla Cibulkovce u kostela cvrndu. Pantáta na to neříkal nic a večer, když přišel domů, povídá k Františce: „Malá spí?“ „Spí!“ povídá Františka. Zuzanka však nespala, jen se tak dělala, aby ušla bití. Nemohla dlouho usnout, styděla se za to, co udělala a ráno, když tatínek přišel z venku ke snídaní, byla už ve škole. Paní učitelka vyvolává, zkouší, Zuzance se to však dnes ve škole nelíbí a občas si vzdychne. V tom někdo zaklepe na dveře. Paní učitelka jde

otevřít, nechá pootevřené dveře a Zuzance se zdá, že zaslechla tatínkův hlas. Tak tatínek to všechno už ví a přišel to na ni žalovat paní učitelce. A paní učitelka ji bude bít. Ještě ji nikdy nebila — jen kluky, když moc zlobili. Ale dnes dostane od ní určitě a před celou třídou. Chce se jí plakat a sotva zdržuje moldánky. Dveře se otvírají, paní učitelka šla kolem ní, pěkně se na ni usmívá, odchází k věšáku, sahá do kapsy a vytahuje .... nebesa! Takový veliký, pěkný špalík. Nese jej Zuzance: „Na, tu máš!“ A při tom ji hladí po vlasech. Tak, za to všecko, co udělala, ji ta milá, hodná paní učitelka nebila — naopak, dala jí ještě takový velký špalík. Ó, jak se bude nyní učit a jak ji bude míti ráda. A v tu chvíli má Zuzanka přání býti také takovou hodnou paní učitelkou, moci tak pěkně děti vést a učit a tato touha v ní nezanikla ani v letech pozdějších, jak se sami dále dozvíte.

Po této nemilé příhodě si Zuzanka umiňovala, že bude poslouchat, no vůbec, že bude moc hodná, aby nemusela dostávat pořád bití, neboť od té doby, co přišla od tetičky, dostávala skoro přes den. A nebylo se čemu divit. I když měla Zuzanka ten nejlepší úmysl, někdy se jí stalo, že různé okolnosti ji přímo k neposlušnosti svedly. Právě jako dnes. Když šla do školy, tatínek povídá: „Ze škole přiď hned dum, né abe ses negde klózala!“ „Hán, tatinko!“ povídá Zuzanka. A zrovna, když měla ten nejlepší úmysl, v přestávce si k ní přisedne Málinka Kovářová a povídá: „Víš, Zuzi, že led na Luži už snese? Me sme se tam včerá klózali s klukama a snesl.“ „Ale di,“ povídá Zuzanka. „No, dyš tomo nechceš věřit, tak se tam poď sklóznót a bodeš vidět.“ „Ale, dyš já musím hned po školi dum.“ „No, dyť pudeš, jen se tam podiváme — já pudo take!“ A šly. Opravdu na „Luži“ led snesl. A jak to po něm jezdilo! Od kraje až na konec. Zuzanka přece také musila zkusit a tak se sklouzla jednou — dvakrát, třikrát, ale teď honem musí domů, aby to tatínek nepoznal. Tatínek to však poznal. Podíval se na hodiny, Zuzance do očí a na nohy, na kterých měla od „Ježíška“ nové papuče a povídá: „Do kolika ste dneska měli školo?“ Zuzanka už cítí, že je zle a proto potichu řekne: „Do třech.“ „A co sem tě říkal? Abes přišla ze škole hned dum! A kdo neposlechl a kdo se klózal? Tak te tak“ a už se vyplácelo. „Dyš se chceš klózat, tak běž bosá, já sem se bosé take klózal, ale jen jednó. Nás měla maminka vosum, kdepak bote. Te měl jen ten néstarší. Kde bechme se beli mohli vobuti klózat!

Takle v dřevákách a ešče sme za to dostali, že je brzo rozbijem. Bote bele jen do kostela. Kdo je měl, musel je pučit tomo druhymo, abe ten mohl jít do kostela take. Tak dyš se chcete klózat, tak bosi," povídá nám tvůj dědóšek. A tak sme šli. Sklózli sme se jednó, začale nás nohe pálit jak ve vohňo a tak sme chceli jít dum. Kuba Pastéřů povídá: „Francko, nechoď, sic jak pudete, tak už sem nesmite. Pojte všeci k nám se zehřit, me topime pařezama." A tak sme šli. Me sme beli tři a Pastéřovéch belo pět. Tak se nás k Pastéřum přehrnulo vosum. Pastéř sedí ho kamen, plete koš z vrbovéch prótků a vobčas de přeložit do kamen kus pařeza. „Co vás sem čerti nesó?" povídá. „Me se deme k vám zehřit, protože je nám zima." „Tak sejte a nevrzéte!" Me sme seděli, ale jen tak dlóho, dokaváď nám nevotrnulo. Za chvilo sme se sebrali a šli sme zas. Tak sme to střídali třikrát. Dyž sme šli po třetí, stál ho dveří Pastéř s békovcem, každyho kluka přehl přes koleno a békovcem ho přetáhl. Pastéřovi kluci nás vedli, tak ti dostali véplato napřed; a dyž přišla řada na nás, tak bratr Jakub si dodal kurážo a křikl na pastéřa: „A me nésme vaši!"

„Ať ste naši, nebo vaši, mně je to jedno" a veplátěl nás po pořádko všechne. A vod ty dobe mně zašla na klózačko chuť." Zuzka stála jak oukropek, poslouchá, pomalu usmrkuje a při tom očima sleduje pantátovi ruce. Když nehledají metlu, tak je to vždy pro ni dobré, to ona už má dávno vyzkoušené. Sotva se však do rána vyspala, tak na nemilý výstup zapomněla a třetího dne se šla klouzat zas.

Byla ponejvíce ponechána sama sobě a tak, když měli prázdno, přišla se domů jen najíst a už zase utíkala mezi kluky. A že od nich nepochytla nic dobrého, můžete si myslit.

Pantáta viděl, jak děti bez matky pustnou a tak při každé příležitosti zakročil rázně, po chlapsku a končíval bitím, ačkoliv by mnohdy byla prospěšnější mírná domluva.

Ze všech her, které si Zuzka s dětmi hrála, měla nejraději hru na „školu." Však jí Anča sousedova vyčtla, že si chce hrát na školu jen proto, aby mohla dělat učitelku. Však ji také Zuzka dovedla napodobit dokonale.

Paní učitelka tak občas zavřela oči, když dětem něco vysvětlovala. To se Zuzce náramně líbilo a tak to dělala po ní. Když kluci ve škole moc zlobili, říkala jim paní učitelka „trapiči" a to Zuzka už také několikráte uplatnila.

Když si hráli, vyvolávala, po škole nechávala, no zkrátka všechno dělá a umí jako paní učitelka, myslí si o sobě Zuzanka, sedíc v kuchyni na schůdku u světnice. Ale teď se pojednou zarazila; paní učitelka ve zpěvu jim hraje na housle. Na ty ještě hrát neumí a také je nemá. Ale to nevadí, až přijde do kuchyně tatínek, tak mu o ně řekne a naučí se také hrát. Za chvíli přišel pantáta. Odložil čepici na okno — usedl ke stolu. Zuzanka se zvedá a jde ke stolu: „Tati, kupte mně, prosím vás, hósle.“ „Hósle a nač?“ „No, dyž bodo učitelka, tak musím homět na ně hrát. Naša slečna učitelka je take má,“ žadoní. „Za jedno, na takovy hlóposti nemám peněz (já mám jinší starosti, říká si pro sebe) a za druhy, te žádnó učitelkó nebodeš! Tam hlidé, ať seš velká a silná. Nic nerusteš, seš pořád ho samý země, a skrz tvy hlópy rozume ani neverusteš. Podivé se na Františko, co ta už všecko dovede a te be ses jen pořád hrála a vyméšlela hlóposti!“ „Ale tati,“ chtěla něco říci na obranu, avšak nedořekla. „Konec a dost! Jak sem řekl!“ Vzal čepici a odešel zase ven. Zuzanka se šoulá zase pomalinku na schůdek — „tak te hósle, jí teda tatinek nekópi,“ usedá a uvažuje o tom. Vtom však vyskočí, běží ke kamnům, vytahuje z otýpky dva dlouhé klacíky a „už to mám!“ Chytne jeden, dá si jej pod bradu, levou rukou na druhém konci překlapuje, druhý bere do pravé, který zastupuje smyčec, usedá na schůdek a hraje a zpívá, až se hory zelenají.

Když ji hra po chvíli omrzela, prohlížela si svůj hudební nástroj. Přece se jí zdál nedokonalý. Přemýšlí. Což kdyby jí aspoň pantáta Kalinů podobné udělal, jak má paní učitelka — co by měly struny. Uvažuje, hlavičku naklání a když po hodině přišel pantáta k večeři, seděla Zuzanka na schůdku u světnice a spala i se svými instrumenty na klíně.

Ráno, když se probudila, byla první myšlenka na housle. Rychle se oblékla a utíkala s kabelou na zádech ke Kalinům. Zatloukla na dveře a hned spustila: „Je váš pantáta doma?“ „Co mo chceš, tak brzo zrána?“ „Já chco, abe mně hodělal takovy hósle jak má slečna učitelka, ale abe to moc nestálo; tatinek nemá peníze!“ „Já hósle nedělám, jenom fajfke a vlčke. Hósle si musíš kópit.“ A tak když Zuzanka nepochodila, spokojila se s těmi, co měli v kuchyni u kamen.

KAPITOLA II.

U Vyzinů zabíjeli. — „Pudeme až za drát, tam rustó ...“ — Opona se zdvihá a na jevišti ..„ „lidé milí, to byla krása!“ — „Taková máš bét, jako te včelíčke, pilná.“

Tohoto roku byla poněkud zvláště zlá zima, takže se staří, zkušení hospodáři obávali, aby nevymrzly ozimy a nepomrzlo stromoví. Na domácí zabíjačky to však bylo dobré, neboť maso ve škopku zmrzlo a bylo stále jako čerstvé. Také u Vyzinů zabíjeli jednoho dne velikého vepře a že to bylo právě ve čtvrtek, byla Zuzka doma u zabíjačky. Však z ní slíbila jednu jitrnici také paní učitelce a proto teď bedlivě sleduje celý postup.

Konečně jsou jitrnice nadité, uvařené a kmotra Jelenová, která při zabíjačce vypomáhala, nosí je do komory a rozkládá po stole k vychladnutí. Zabíjačková vůně se táhla po celé chalupě, ale domácím, dnes při obědě mnoho nechutnalo. „Paní učitelce však bude ode mne jistě jitrnice chutnat,“ myslela si Zuzanka a ráno ještě za tmy šla do komory. Vybrala jí tu největší a když si ji ukládá do kabele, povídá tatínek: „Komo to neseš?“ „Naší slečně učitelce.“ „No, to mužeš!“ A tak Zuzka radostně pelášila s jitrnicí do školy.

Ve škole ji z kabele vytáhla a dala do lavice. Nemohla se však odhodlat, aby ji paní učitelce odevzdala. Nějak se ostýchala, no zkrátka nevěděla najednou, jak by jí to dala a co by při tom řekla. Jitrnice vykukovala z papíru, šířila kolem sebe vůni — táhlo už pomalu k desáté — a tu vám najednou, — Zuzka chytla za konec jitrnice a ukousla. Jakmile však sousto spolkla, hned si uvědomila, že to neměla dělat. Jitrnici položila zpět do lavice a při tom si myslí, že jí paní učitelce nedá. A co, až se jí zeptá doma tatínek, co paní učitelka říkala, bude lhát? Kdo lže, ten krade, povídala jim onehdy paní učitelka ve škole. A před oči jí najednou vyskočila nedávno ukradená cvrnda.

Jitrnici znovu zabaluje a když je po škole, se skloněnou hlavou jde ke stolku a podává paní učitelce — ukousnutou jitrnici.

Nenadělala zima tentokráte citelné škody ani na ozimech, ani na stromoví, jak se obávali staří hospodáři a tak, jakmile k jaru začaly ledy pukat a cesty osychat, vzal si pantáta Vyzinů motyku na rameno a šel se podívat do polí, jestli někde v brázdě nestojí voda, aby ji pustil. Když přišel k večeru domů, říkal Toníkovi, když počasí vydrží a nebude pršet, že za týden se bude set. A jistě. O sv. Josefu bylo setí v plném proudu. Sluníčko svítilo od rána do večera, bylo teplo, hospodyně otvíraly okna, líčily stavení, děti vyháněly housátka na pastvu, skřivánci zpívali, no zkrátka, vše bylo krásné a veselé, jako z jara.

Zuzanka vyháněla také housátka na „husí plácek." „Tak a pěkně se tade paste, já musím do škole a až přido, tak vám pudo natrhat kopřive!" slibovala Zuzka housatům. Husa vyseděla toho roku 12 housátek a když se vylíhly, řekl tatínek: „Te bodó tvý Zuzko a tak se musíš vo ně starat a donášet jim kopřive, abe hodně rustle!" A tak, když přišla odpoledne ze školy domů, popadla košík a krajíc chleba na cestu a šla s Málinkou Kovářovou do „Žleba" na kopřivy. Šly okolo kapličky, pěšinkou přes louku k potoku. Na březích potoka stály staré vrby, olše a různé křoviny a mezi trávou hledala děvčata kopřivy. Tentokráte tam žádné nenatrhala. „Už nám je meslim někdo vetrhal," řekla si, ale mnoho si z toho nedělala. Uviděla pod vrbou v trávě tolik krásných fialek a tak místo kopřiv, trhala fialky. Šla stále kolem vody až míjela cihelnu a zahlédla červenou střechu myslivny. „Jé, už sme ho fořtovně a kopřivo nemáme ani jedno", povídá Málinka. „Tak pudeme za drát, tam rustó," hned je pohotová Zuzanka. A než bys napočítal pět, děvčata už jsou za drátem. Šla kolem drátu do kopečka až tam, kde v těch místech kdysi za starých časů stávala docela malá osada, teď však už po ní není ani památky. Kopeček byl zarostlý travou, kopřivami a jen tu a tam nějaký smrček, nebo zakrslá borovička. Děvčátka chtějí honem natrhat kopřivy a utéct, vědí, že za drát se nesmí. Vtom však uviděla tolik malých králíčků, kteří běhali z díry do díry. No tolik králíků Zuzka v životě ještě neviděla. Začala křičet, běhat, chtěla si s Málinkou aspoň každá jednoho chytnout. Ale králíčci jako by si z nich dělali „dobrý den," zrovna pod rukama jim běhali a když se za jedním Zuzanka rozběhla, zastříhal ušima, zacupal nožkama a škrk do díry. Jen bílý ocásek mu Zuzanka zahlédla. To nevadí, chytne si druhého a donese ho domů. „Třeba potom be

jí tatínek te hósle kópil!“ myslí si a ještě usilovněji se snaží nějakého toho ušáka lapit. Je tak vyjevená, že zapomněla v té chvíli na celý svět. Najednou však něco skočí a „haf, haf!“ zrovna Zuzance za zády, až vykřikla. Byl to velký honicí pes. Cenil zuby, chtěl na děvčátka skočit, ale náhlé písknutí píšťalky ho srazilo. Děvčata chtěla utéct, ale jak se hnula, chtěl se na ně pes vrhnout, tak zůstala stát a plakala. Za borovicí se náhle vynoří hlava pana lesního. Jde s paní a oba mají ručnice na ramenou. Pan lesní se mračí jako hrom a začne: „Co tady děláte?!“ Děvčatům se chvějí kolínka, leknutím ani promluvit nemohou a Zuzanka s pláčem se přizná, že sem šly na kopřivy a chtěly si chytit králíčka. „Já vám dám králíčka, do chlívka vás zavřu! Opovažte se sem chodit, to ať je naposled!“ zlobí se pan lesní. Děvčata popadla každá svůj košík a bez kopřiv, bez fialek a bez králíčka utíkala domů, jen se jim hlava třásla. Když přišla domů, byla už tma. Františka to chtěla stále žalovat tatínkovi, nevěděla co dát housatům, ale Zuzanka ji potom uprosila a tak to nakonec dobře dopadlo. Co však housata tenkráte večeřela, neví Zuzanka do dnešního dne.

Co to bylo všelijakých zážitků a taškařin, co Zuzka denně s kluky naprováděla a také však neminul den, aby to nějakým tím štulcem neodnesla.

„Ešče dobře, že je celé den v ty školi“, pochvaloval si pantáta, „přece je vod ní aspoň chvilo pokoj.“

Jinak tomu bylo ve škole. Když náhodou paní učitelku potkal a na Zuzku se optal, slyšel samou chválu.

Tam prý Zuzka seděla jako putička a oči s paní učitelky ani nespouštěla. Uši měla stále natažené, aby jí z výkladu ani slovo neušlo. A dnes se vám jí skoro až dech zatajil, když paní učitelka jim oznamovala, že do Racheltic přijela divadelní kočující společnost a bude hráti v neděli odpoledne divadlo. Peníze si mají vzíti s sebou, lístky do divadla se budou prodávat až tam a hráti se bude „Princezna Pampeliška“. Teprve až teď Zuzka vydechla. Tak tedy divadlo, Princezna Pampeliška. Ale co s tou kočírující společností a na divadle k tomu? Nějak jí to nešlo pořád do hlavy.

Jejich Tonda, když jel s kravama s vozem, tak říkal, že ho nechal tatínek kočírovat. Ale v divadle? k čemu by tam potřebovali krávy?

Ještě dobře, že jim to řekla paní učitelka až ke konci hodiny. A tak Zuzka utíkala ze školy domů, aby to honem doma všechno řekla.

V neděli dostala od tatínka peníze na divadlo a šla. Šla sama. Františka utekla z domu hned jak umyla nádobí, Málinka šla s jejich maminkou, Tonča a Poldinka také a tak šla Zuzanka sama. V divadle hned u dveří dala peníze, pán jí utrhl kousek papírku a víc se o ni nestaral. Sál už byl plný lidí a tak Zuzanka zůstala stát mezi výrostky hned u dveří. Za malou chvíli světlo zhaslo, zazvonil zvonek, opona se zvedla a divadlo začínalo. Zuzanka byla malá, na jeviště neviděla a tak se opřela o zeď a dívala se kolem sebe. Za nějakou dobu lidé tleskali, Zuzanka tedy také. Opona se stáhla a světlo se zase rozsvítilo.

Vtom šel kolem zdi pan učitel z druhé třídy: „Čí jsi maličká?“ ptal se Zuzanky. „Já jsem Vyzinova!“ „Ty jsi tady sama, viď?!“ a už ji bere do náručí a nese ji dopředu do třetí řady k panímámě Křivánkové a říká: „Prosím vás, nechte tu maličkou tady s vašimi dětmi, ona tady nikoho nemá!“ A tak Zuzanka zůstala sedět s dětmi Křivánkovými až do konce. Sedí na židli, očima točí na všechny strany a vidí samé děti s maminkami. Už zahlédla také Málinku a Poldinku s maminkou. Vedle ní sedí Pepík Křivánků a pije limonádu, Liduška Křivánková má zase pomeranč, z druhé strany něčí děvčátko cumlá cukrátka a maminka se jí ptá, jestli nechce ještě limonádu. Bere si děvčátko na klín, aby prý lépe vidělo. Zuzanka to všechno vidí, je celá smutná a najednou je jí do pláče. Kdyby měla maminku, šla by s ní také do divadla a maminka by jí koupila limonádu, vzala by ji na klín a možná, že by ji také někdy pohladila jako maminka Kovářova jejich Málinku, když donesla Málinka pěknou školní zprávu. Zuzanka také přinesla pěknou školní zprávu a když ji ukazovala doma tatínkovi, ten se na ni podíval a měl vám najednou takové pěkné oči, usmál se na ni a zdvihl ruku, jako by ji chtěl pohladit po vlasech. „Tatínku!“ natahovala Zuzanka ruce a chtěla vzít tatínka kolem krku — tak ho má najednou ráda. Tatínek jí však ruce odstranil a řekl: „No běž a buď pořád taková, běž, tatínek nemá čas!“

Na to všechno teď právě Zuzanka myslí a je jí něčeho tolik líto, ale nikomu to však říci neumí. „Proč jen ta maminka homřela?“ Naráz však zazvonilo, opona se zdvihá, světla zhasnou a na jevišti .... lidé milí to vám byla krása. — Stála tam zrovna sama princezna Pampeliška. Měla takové krásné, dlouhé

bílé šaty a na hlavě místo korunky věnec z pampelišek. A ten pan král, ten byl, — no božínku milý, to bylo krásy. Jak živa něco tak krásného Zuzanka neviděla, vždyť byla také dnes ponejprv v divadle. Očka jí zářila a pomalu zapomněla i dýchat, tak se jí to líbilo. A když pak lidé nakonec zatleskali a vstávali se židlí, jí se ani nechtělo jíti domů, tak byla tou krásou unešena. Sotva přišla domů, vyprávěla, jak se jí to v divadle líbilo, co tam všecko viděla a tatínek s Toníkem se jí nestačili ani smát, když doma napodobovala pana krále. Druhý den ve škole povídala dětem: „To divadlo be sme si mohli sami take zahrát!“ „Ale nepovidé, dyť nemáme takový šate.“ „No, Magda řidicova má pěkný bílý, na hlavu jí dáme z pampelišek věnec a ta be hrála to princezno a me be sme hrále to vostatní. „V neděli ve školi na dvoře be se mohlo hrát!“ Pojednou však zazvonilo k vyučování a děvčata se rozprchla na svá místa do lavic.

Toho divadla měla Zuzka plnou hlavu ještě když přišla ze školy domů a stále jen vykřikovala: „Princezno Pampeliško!“ až dostala od Toníka za to jednu do zad. „Kdo to bode pořád poslóchat, už s tém přestaň jednó!“ — A když se tak mezi sebou škorpili, volal najednou tatínek ze dvora: „Zuzanko, poď sem, já mám pro tebe pěknó práco!“ Zuzanka honem utíká (pantáta chtěl mít všecko hned), tatínek ji vede přes dvůr ke včelínu, kde byla zeleninová zahrádka a kde měl pantáta na jednom záhonku zasázenou zeleninovou přísadu, nebo jak on říkal „hlavatico.“ Zastavil se u včelína a povídá: „Taková máš bét, jako te včeličke, pilná, podívé se jen dobře na ně. Žádná z nich nelítá nadarmo. Každá chudinka sotva letí, co toho vleče na nožičkách a v sosáčko ešče má ščávo na med!“ Zuzanka pokročila blíže, aby lépe viděla: „Tati, vone mäjí takovy žluty bakulke na nožičkách! To je pel“, poučoval dcerku pantáta, „než te ses probudila, vone už se vrátile z pastve po dvacáty a to mají chudáčci k nám ešče všade do kopečka. Každé člověk be se z nich mohl vzít příklad,“ ale už jde o kousek dál a nařizuje: „Tade z tyto hlavatice vepleješ trávo, je ešče jako nitke a te máš na to tak akorát maly prstyčke. Tatínek má velky a moc be hlavatico potrhal. Tak dávé dobré pozor! Tade toto, co ti vokazujo je zeli, podívé se dobře jak vepadá, tade zase je kchél, tudle to světly je salát, takle vepadá zelná řepa, ale na ňo je podobná vohnica, tak si to nespleť a tudle mezi tém co vidíš je tráva, tak jo musíš všechno vetrhat, abe hlavatica měla vokolo sebe luft a mohla zesilet. A tak si to

pomaličke dělé, máš na to celé den,“ ještě za brankou dokončuje svoji řeč pantáta a honem spěchá zase po práci. Zuzka si klekla na pěšinku, jak jí ukázal tatínek, dívá se na záhonek a říká si potichu: „Tak toto je meslím zelí a nebo meslím toto — ne tatinek řekl, že na zelnó řepo je podobná vohnica a ta se má vetrhat — pak všechno má mít vokolo ľuft povidal“ a tak se pustila do trhání. „Bože, co je tudle,“ dívá se na rostlinku. „To be mohl bét salát, ale kdož ví, třeba je to tráva, šak tatinek povidal, tráve je v ni dost a musí mit vokolo sebe luft.“ Ze všeho si toto nejlépe Zuzka pamatuje a tak pleje a pleje skoro napořád. Myslí při tom jak bude hrát v neděli u řidicû na dvoře divadlo a pak na Málinku Kovářovu — co asi dělá. Najednou vrzne branka, Zuzka zdvihla hlavu. Pantáta se šel podívat jak prácé pokračuje. Ale jakmile se Zuzanka na pantátu podívala, už věděla, že je zle. „Zatrackaná te žabo hlópá,“ lamentuje pantáta, „ale k ničemo jo člověk nemuže potřebovat. Takle shánět s klukama, po stromech lezt, no na to be mohla dostat metál, ale hožitečnó práco dělat, na to nemá rozum.“ Chytl Zuzku za vlasy a několikrát s nimi zakudlil. „A nechoď mně dnes na voči, ani vidět tě nechco!“ A trochu mírněji dodal: „Ešče, že mně to napadlo se za ňó jit podívat. Béval bech neměl prach co sádět. Takle sem přece neco zachránil.“ Podíval se žalostně na vytrhanou přísadu, poházenou na pěšince a smutně pokýval pantáta hlavou.

Zuzanka s pláčem šla do kuchyně, sedla si na schůdek ve světnici a plakala: „Františko, proč nám homřela maminka?“ „Protože moc stunala,“ smutně jí odpověděla Františka. Od té doby, co byla Zuzanka v divadle a uviděla tam tolik maminek s dětmi, zatoužila znovu po mamince a tolik jí bylo po ní smutno. Ale jinou by nechtěla, jen tu svoji.

Františka v kuchyni vařila a kmotra Jelenová občas se šla na mladou kuchařku podívat, jak pokračuje. Vždyť jí bylo teprve třináct let. Poradila a zase běžela přes cestu domů k svému vaření. Františka teď vařívala častěji, neboť teď také často byli u Vyzinů bez hospodyně. Pantáta byl přísný a prudší povahy a když někdy hospodyni k vůli něčemu vyvadil, tato dala výpověď, nebo prostě utekla. A tak si pantáta řekl, že musí změnit povahu. Byl mírný, s hospodyní se o práci radíval, ale tu zase zlí jazykové se začali starat a tak měl pantáta zlý život. Uvažoval, že by se měl oženit. Nevěsty mu z daleka namlouvali,

ale pantáta prý se bál. Měl on ty svoje tři děti přece jenom rád. A tak nechtěl, aby jim snad macocha ubližovala.

Kmotra Jelenová toho dne prala a od prádla odskočila, aby se snad Františce něco nepokazilo. Jak uviděla Zuzanku plakat, řekla: „Kmotřenka nám holt všem schází. Škoda jejího dobrýho srdce. Ta dovedla všecko napravit a hohladit." Když kolikrát děvečka Mařka plakala, že jí pantáta skoro pro nic za nic vyhuboval, říkávala: „Neplač, dyť von to pantáta tak zle nemyslí. Křičí, křičí, ale srdce má dobry. Hotři se voči, je jich škoda pro pláč, já tě vo jarmako kópím pěknó jupko do kostela. Tak a ničkom běž, abes bela s prácó brzo hotová." „Zlaty její srdce," vzpomíná si kmotra, oči utírá a honem běží domů, aby ji děvčata neviděla plakat. Když odešla, nastalo v kuchyni hrobové ticho. Až teprve za hodnou chvíli stísněným hlasem povídá Františka: „Zuzanko, di, dones talířke a zavolé tatínka k vobědo, bodeme jest!"

KAPITOLA III.

Kristynka. — Prasečí hode. — Na pastvě u ohníčku. — „Tondo, jak se nalikuje na korotve?“ . . .

Když bylo na chalupě u Vyzinů nejhůře a pantáta starostí stále hlouběji hlavu skláněl, přišla na návštěvu tetička a přivedla sebou Kristynku.

Sotva otevřela dveře, povídá: „Tak děti, tade vám vedo maminko. Mňéte jo rádi a poslóchéte jo. To vám posílá maminka z nebíčka.“

Kristynka se na děti usmívá, podává jim ruku a Zuzce podává kornout cukrdlat. Zuzka poděkuje a honem s jedním do pusy. Najednou se podívá z okna, vykřikne „tatínek“ a už mu utíká naproti.

Pantáta šel pomalým krokem a ani nejevil radost, že mu Zuzka běží naproti. Zuzka to však nevidí a honem sděluje za tepla: „Je ho nás tati tetička a Kristynka a že nám jo posilá maminka z nebíčka.“ A když pantáta mlčí, je jí to divné, tak dodává: „Tak honem pojte, šak jo bodete vidět.“

A pantáta viděl. Na dvoře stálo asi dvacetileté děvče s tetičkou a jak uvidělo pantátu, šlo mu v ústrety.

„Stréčko, já do k vám slóžit, bodete mně chcet?“

„Ale, bože děvče, že se tak ptáš, dyť se podivé, jaké je všade pořádek.“

„Vona se přišla k nám rozlóčit a že pojede do Vídně na zkušenó,“ rozkládá svoji řeč tetička. „Já šak povidám: „Nechoď, děvče, mezi te Němce, ešče se tam zkazíš. Poď k Vyzinum, só tam děti bez matke, tak hoděláš dobré skutek.“

A tak tedy zůstala Kristynka na chalupě a našla tam svůj druhý domov.

Tak jako když po dlouhé zimě zasvitne první jarní sluníčko a svou září pozlatí celý kraj, tak příchod Kristynky do chalupy změnil úplně její tvářnost. Kristynka byla veselá a od rána do večera si při každé práci prozpěvovala. Jednoho po druhém

vzala do parády tak, že Zuzka už za několik dní se chlubila s novou zástěrkou děvčatům ve škole. Ušila jí jich Kristynka hned několik najednou, aby se mohly, když jsou špinavé střídat a tak chodila teď Zuzka čisťoučká jako z cukru.

Když si tak jednoho rána v zbrusu nových šatech vykračovala do školy, potkala na ulici Málinku s jejich Tondou; šli také do školy a tak šli teď společně.

Málinka si prohlíží Zuzanku a říká: „Te seš níčkum pořád nová." Zuzanka jí chce na to odpovědět, ale Toník vzkřikne: „Slote, halete, ho Matulu bodó mít prasečí hode!" (Toníkovi šlo již na třináctý rok a tak si již z dálky přečetl na hostinci plakát). „P r a s e č í h o d e?" tážou se skoro současně. „No to se ví, deť si to přečtite!" Děvčata se rozběhnou k plakátu a slabikují. „Prase-čí ho-dy." „No jistě, je to tak, ale co be to mohlo bét?" ptají se Toníka. „No to je tak," vysvětluje Toník. „Hode só hode, „to víte co je to?" „To víme, to dó chlapci s děvčatama v průvodě vod kapličke až k Luži, muzikanti dó před nima a hrají a po průvodě se tancuje pod májó." „A ničkum", povídá Tonda, „to bode zrovna tak, jenomže v průvodo pudó prasata." „A to není pravda, tes nás podvedl." „Jak be to nebela pravda", hájil se Tonda. Hode só hode a dyž praseči, tak prasata pudó v průvodo a s červeněma mašličkama ešče k tomo. A dež tomo nechcete věřit, tak se nekoho zeptéte," hájil svůj argument Tonda, ale už děvčata předběhl, aby se nějak nepodřekl a ony nepoznaly, že je napálil.

„Co meslíš, Zuzanko, je to pravda?" ptala se Málinka Zuzanky. „Já bech řekla, že han, deť je to tade tak napsaný. Škoda, že musíme jít do škole. Ani ten praseči průvod nehovidíme," vzdychla Málinka. „Možná, že ho bodeme vidět z vokna ze škole", utěšuje Zuzanka Málinku. Ve škole Zuzanka natahovala krk a točila hlavu k oknu, aby uviděla ten praseči průvod, ale toho dne bylo na ulici zvlášť nějak podivné ticho. „Možná, že pudó až v poledne," myslí si a sedí jako na špendlíkách. Jakmile skončilo vyučování, Zuzka celá udýchaná vrazila do kuchyně a hned se ptala Kristynky, jest-li jejich vepř půjde také v průvodě? „V jakým průvodě?" ptá se Kristynka. A tak jí Zuzanka celou příhodu s Toníkem opakovala. „Ten vás, ale důkladně napálil," smála se Kristynka a všechno Zuzance vysvětlila. „Tento Tónek, šak já mo dám, hodělat si z nás blázne," a zahrozila prstem. Hned se však usmála, neb si vzpomněla, jak zrovna včerá také ona podvedla Málinku. Když šli ze

školy, tak řekla: „Víš Máli, me tě máme v truhli skované plné pytel peněz.“

Z housátek dorůstaly husy, ale ty už Zuzanka nepásla. Dávali je do stáda s ostatními. Bylo v Racheltících zavedeno, že od 1. května až do sv. Václava pásl celé stádo t. zv. „husák“. Ráno šel od Luže, začal pískat a lidé na toto pískání vyháněli husy do stáda. Husák je pásl ve Žlebě pod kopcem, kde bylo pastvy a vody pro husy dost a k večeru je zase hnal domů. Husy kejhaly, housata štěbetala, husák pískal a panímámy vybíhaly ze stavení a vylučovaly si ze stáda svoji pernatou havěť. Každé hejno muselo mít nějaké znamení, aby je bylo od druhého rozeznat.

A tak, když Zuzanka nepásla husy, honila na pastvu krávy. Jak přišla ze školy, musela se převléknout do starých šatů, dostala krajíc s máslem a hnala. Jak přála Kristynka děvčatům pěkné oblečení, tak dbala také na to, aby se toto co nejdéle uchovalo čisté. Zuzanka dostala v kuchyni na věšáku dva zadní háky a na ty si musela věšet vždy šaty, když přišla ze školy. Hned vedle měla dva háky Františka a pak Tonda. To se Zuzance ze začátku nelíbilo. Nebyla zvyklá na pořádek, ale pěknou domluvou si dala říci a poslechla. Kristynčiny pilné ruce byly patrny všude. V komoře, ve chlévě, na dvoře, v kuchyni, ale nejen, že pořádek dělala, ona také dbala, aby byl od ostatních udržován a tak se stalo, že i pantáta byl vyhubován, když přišel do kuchyně v botách umazaných od bláta. „Dyž jeden dělá pořádek a vostatní špiní, tak se čistota nehodrží“, říkala a tak pomalu si všichni zvykali na čistotu a pořádek. Pantáta Kristynce nechával peníze za mléko, máslo, vejce a drůbež. „To patří hospodyni“, říkával „a z toho vona si musí vedržovat domácnost“. Kristynka nejen, že z toho výtěžku vydržovala domácnost, ona z toho i děvčata oblékala. Dokud byly na chalupě jiné hospodyně, stále se všeho nedostávalo, ale od té doby, co tam přišla Kristynka, bylo v chalupě všeho dost. A tak i teď namazala vysoko máslem Zuzance krajíc a ještě jí k tomu přidala pěkné jablíčko přikazujíc jí, aby dala na krávy pozor, zavřela za ní pomalu vrata a vracela se zpět ke své práci. Dělala ve sklepě právě pořádek, protože pantáta nařídil, aby bylo všechno připraveno, že po neděli začnou vybírat brambory.

Zuzka přihnala krávy na palouček ve Žlebě k „fořtovně.“ Kolem dokola nebyla žádná škoda a tak Zuzanka hledala houby.

Našla několik loupáčků, podborovníků a natrhala do tašky šípkové bobulky, v zimě na čaj, jak jí onehdy říkala Kristynka. Také se dívala, kde roste vřes, aby ho mohla na Vše svaté s Kristynkou natrhat mamince na věnec, jak jí také tato přikazovala. Na štěstí našla několik velkých kotrčů, dosud ještě nerozvitých a tak byla ráda, neboť do Všech svatých bylo skoro ještě pět neděl.

Kluci pásli opodál. Udělali si tam ohníček a tak Zuzanka ze zvědavosti šla se tam za nimi podívat. A stálo to za to. Sotva přišla, vytahovali z ohně pečené brambory. Pepík Vávrů vzal mamince doma trochu soli a tak pomalu vytahovali, solili a jedli. Ani nevíte, jak Zuzance ty brambory chutnaly. „To je lepší než maso," říkal Pepík a vytahoval z ohně už šestý brambor. „A kde ste vzali brambore?" ptala se Zuzanka kluků. „Me sme je nevzali, me sme si je vepučili támle z Kovářovýho brambořišče a narok jim je zase voplatíme, vejte kluci?" povídal Pepík a smál se a ostatní kluci s ním. „Náš tatínek říká," pokračoval dále Pepík, „že má každé brat, dokaváď je ruka Páně votevřená a me se toho take držíme."

Ten den přihnala Zuzka z pastvy pozdě domů, takže se doma obávali, zdali se jí něco nepřihodilo. Ale jak z dálky uslyšeli dětské hlasy a hvízdání, uhodli hned, že Zuzanka měla společnost a že teď ženou všichni zároveň. Jakmile přišla Zuzka domů, navečeřela se a hned chtěla jít spát. „A úloho, žádnou nemáš?" ptala se Kristynka, ale Zuzanka už jí nedala odpověď. „A dyť je zítra čtvrtek," povídá Františka, „já jo bodo take teprve psat až zétra" a už se chystala také sama ke spánku.

Ráno nebylo možná Zuzku vzbudit. Nejprve ji budila Františka. „Zuzi, vstávé, do škole." Ale Zuzka rozhodila rukama do vzduchu, řekla „hm" obrátila se na bok a spala dál. Františka odešla a za chvíli přišla Kristynka.

Vzala Zuzku za ruku, zatřásla s ní, ale marně. Zuzka spala a spala.

„Já jo postřikám studenó vodó a bode hned vespaná", kasal se Tonda. Ale Zuzka neslyší.

„Tatinek, staň honem Zuzi!" A ku podivu! Naráz vyskočila Zuzka s postele, protřela nahonem oči a bylo po spánku.

U Vyzinů začínali každou práci podle promyšleného plánu pantátova.

Tak, když pantáta řekl, že v pondělí se „bodó vebírat brambore,“ tak se také vybíraly. V neděli šla Františka najmout nádeníky a tito v pondělí ráno přišli k snídani. Někteří šli vybírat za denní plat, jiní šli pomáhat za obdělání svého políčka, které jim pantáta každoročně obdělal svým potahem. Přinesli si sebou košík a motyku a každý si mohl vzíti večer plný koš bramborů domů, jak bývalo zvykem.

Po snídani jim dala Kristynka na vůz do koše sebou přesnídávku, posedali na vozy a jeli. Pantáta s Toníkem naučili tahat také jalovici a tak teď vyjeli se dvěma páry krav. Přijeli na pole, jeden pár nechali stát a s druhým, ruchadlem vyorávali brambory. Šlo to těžko. Pantátovi bylo dobytka líto, nechal je vždy odpočinout — a potom, „vije malá, nó, vijou,“ popohnal je zase o kousek dál.

„Tade na to zem debe napršelo, tak te brambore nedostaneme vocát,“ povídal pantáta Tondovi a podíval se při tom na oblohu. „Začíná se jako pomrákat, tak nevím.“ „Jeden rok,“ pokračuje dále v řeči pantáta, „to sem bel kluk tak jako te, to pršelo celé měsíc a lidi vebírali e v dyščo brambore a že bele vobaleny v blatě, tak každó furo brambor doma prali a tak mokry je dávali do sklepa, ale tam jich potom polovička zhnila a na jaře bela vo brambore velká bida. Nebelo dobytko co dat žrat a sádět nebelo pomale take co. Tato zem je vošemetná. To je slinica; dyž je moc sucho, tak jo ruchadlem nemužeš hotrhnót a hrudo motykó nerozbiješ. Jak na ňo klepneš, zazvoní, jak kovářovi kladivo vod kovadline a dyž je mokro, je to ešče horší; a proto si musime pospišet, abychme vocát dostali brambore co néspíš dum. Debechme měli víc rolí, kópili bechme koně a šlo be to lepší. Ale na takovym menšim hospodářství se koně nehoživijó.“

Zatím si krávy odpočaly a tak Toník zašvihl bičem a krávy pohnal.

„Až von bode hospodářem, pole najme, koně a stroje kópí, hospodářství zvelebí,“ v duchu už dělá plány Toník. Však tatínek ho stále poučuje, aby z něho byl jednou dobrý hospodář.

Ženské sbíraly brambory do košů, odsypávaly je do pytlů a nakonec do korby a plné pytle naložili potom nahoru na vůz a Toník jel s nimi domů. Brambory byly žlutomasé, veliké a bylo jich plná brázda. Když Tonda přijel domů, složil brambory, najedl se a jel zas.

Kristynka naložila oběd do koše a nesla lidem na pole. Na stole v kuchyni nechala napsaný lístek pro děvčata až přijdou ze školy, aby věděla, co mají dělat. A rozkaz zněl: „Přijte za nama vebirat brambore! A všade dobře zamknite“ bylo ještě na konci připsáno.

Kolem páté hodiny odpoledne přihrnula se děvčata na pole jako velká voda. „Pomáhé pánbu“, pozdravila a už si vzala každá jednu brázdu a sbírala. Jenomže Zuzka neměla u žádné práce „dlóhyho stání“, jak o ní stále říkal pantáta a tak pobíhala od jednoho ke druhému a potom šeptala Kristynce, že už má hlad. Našla pod vozem přikrytý koš s buchtami a tak se do nich hned pustila.

„Toto je nám pěkná pomocnica“, na oko se zlobil pantáta, ale v duchu byl rád, že je dcerka zdravá a že jí tak chutná.

Zuzka si sedla na svalený pytel s bramborami, ukusovala buchtu a při tom poslouchala řeči dospělých. Očima však stále slídila kolem. Tam uviděla, jak na sousedním poli při vybírání pekli brambory a o kus dále, jak se na mezi modrají trnky. „Tondo, jak se nalikuje na korotve?“ ptala se Tondy, neboť si vzpomněla, že jí dnes ráno ve škole říkal Pepek Vávrů, že tam v těch trnkách našel v oku chycenou koroptev. Ale než se Tonda zmohl na odpověď, vykřikla: „Myš, myš“ a utíkala po ní. Myška však byla rychlejší a utekla Zuzce do díry.

Až do večera byla Zuzka v poli a než přijeli domů, byla už úplná tma. Nejprve se šel popravit dobytek a potom se chystala večeře. A to už Zuzka ustydlá a unavená vlezla do postele bez večeře.

Tonda jí říkal, že se každá koroptev, která vstrčí hlavu do oka, musí uškrtit a . . . . Dále však už nedomyslela — spánek ji přemohl.

V noci se jí zdálo, že sedí na mezi a najednou počítá: šest, osm, deset, dvacet koroptví slétlo dolů a všechny prolézají keře trnek a šípků.

„Tam je na vás nalíčeno“, křičí Zuzka, „kš, kš“, chce je odehnat, ale nemůže se pohnout ze země. Až mírné žduchnutí od Františky ji probudilo.

„Ani v noci nedáš pokoje, co sebou pořád vrtíš a rukama rozhaďuješ, tam spi, ešče je noc.“

KAPITOLA IV.

Dereme peří. — Vánoce. — Zuzka říká tatínkovi novoroční přání.

Druhý den se radil na dvoře pantáta s Kristynkou o práci. „Tak ešče řepo a potom bode po ty podzimní práci,“ říkal pantáta, ale náhlá vzpomínka, že ještě mají mlátit jetel mu dobrou náladu trochu pokazila, i když semínko dobře platilo.

„A me bechme se mohle potom pustit do draní peří“, zaváděla zase ženskou práci Kristynka.

„Bodó dlóhy večere, tak po Všech svatéch bechme se mohli do toho pustit, abechme měli do Vánoc zedráno.“

A když pantáta přisvědčil, snesla večer peří s půdy a dala je na „kobku“ u kamen dobře vysušit.

Po Všech svatých pozvala Kristynka všechny známé sousedky a Františka zase řekla svým kamarádkám a požádala je, aby k nim chodily na draní peří, že dnes večer už začnou. Všechny slíbily a přišly, ale hned si zamlouvaly, aby přišly zase k nim na oplátku. Kristynka slíbila a chystala pro ně stoly a židle.

Sešlo se jich celkem deset a seděly kolem dvou stolů. Kristynka vyložila velkou hromadu peří na oba stoly, přimáčkla rukou a rychle přikryla poklopenou mísou, aby při otvírání a zavírání dveří peří nelítalo.

Deset párů rukou sedíralo peří a odhazovalo pápěrky na klín. Jen se dračkám nad stolem ruce kmitaly a při tom děvčata zpívala, nebo si zase o něčem povídaly.

Na dračkách prý semelou živé s mrtvými dohromady a povídá se o všem možném i nemožném na světě. Někdy z toho povídání bývá také ostuda, ale když vyjde na jevo, že se to povídalo při draní, tak každý rozumný člověk jen mávne rukou.

Pantáta byl s Toníkem ten den na trhu v blízkém městě. Vyhřívali se teď u kamen a pantáta vyprávěl dračkám, co se mu cestou přihodilo. „Tak sme vejeli z domo, bele tři hodine v noci. Jela fura za furó a já sem bel ale páté. Za mnó, ale sto metrů jel Kovář. — Najednó slešim, jak negdo křičí „Zloděj!“ „Chyťte ho!“ a silny písknutí. Zustano s potahem stát, ale vtom

pacholek vod Kovářů už stojí ho vozo — a že pré mně zloděj táhl s fure pytel. Von, že be v ty tmě nic béval neviděl, ale vod lucerne šla zář, tak viděl chlapa s pytlem na rameně. Jak začal křičet, chlap pytel pustil do struhe a hnal se přes rolí k Hájko. Šli sme teda ke struze, pytel zase naložili a jeli dál. Depak už chlapovi bel konec. Dnes holt chcó lidi přejít lacino ke všemo. Neset, nemlátit, ale buchte jest, hán. Ale přece se už tak nekrade, všechno se přísně trestá, ale naša bábička nebožka, dycky říkávávala, že za jejích mladéch let lidi kradli až hrůza. Tak pré bela jedna selka, vdova a měla na statko šafářa. Ten měl jet nekam s konima brzo ráno. V noci přišel zloděj. Vevedl koně z maštale a křikl jí do vokna: „Já už jedo!" „Jeď!" volá selka a meslí se, že to bel šafář. K ráno potom, když šafář přišel, viděl co se stalo. Vrata dokořán a koně z maštale pryč. Ale zloděja nechetli."

„Bévale spiš cely takovy bande lupičů a ti přepadávali sedláke, dyž jeli na trh," vzpomněla si babička Šebelová.

„Nevekládéte vo zlodějách, tade děvčata si šeptají, že se budó bát jít dum", žádala je babička Moravcová.

„Ale deť von je nikdo nehokradne", smál se Tonda. „Ten be si s nima dal, hned be je poslal dum za maminkó, anebo be je scel negdo postrašit? Ho kostela strašílo, ale jen vo půl noci, když hlásné tróbil dvanáct hodin, ale to už bodó děvčata dávno spat."

„A kdes to vzal kloko, to sem ešče jakživ neslyšel", divil se pantáta. „Povídali si to vonegdá v kovárni, že za staréch časů ho starýho kerchova a kostela nesměl ponocné tróbit. Jak začat tróbit dvanáctó, tak ho negdo neviditelné zbil. To bévávalo negdy, ale ničkom je pokoj a může se tróbit gdy chce. Take za staréch časů lidi všemo věřili a hned belo nejaký zjevení a dyž se to potom vesvětlilo, tak to bel docela vobyčejné zjev."

„Tak, jak se říká, že se ve „Zlodějce" ho „Pánovy studánke" zjevoval pán a já, dyž sem slóžívala ve dvoře, tak sem tam v pravý poledne chodila putro pleskat a jakživ se mně nic nezjevilo. Na to studánko svítilo slunce a přes to bela v ní voda dobrá a studená a dyž sem do ní to „putro" položila, tak bela tvrdá jako led. A po všechne leta sem tam chodívala. Pán už se tam proto ničkom nezjevuje, že už má v hrobě pokoj, ale zjevoval se, protože měl na svědomí les „Zlodějko" a vod tý dobe, co křivě přísahal, že les patří pánům, neměl v hrobě pokoj."

„Ten les do 17. stol. patřel našém sedlákum a vod tý dobe, co ho páni hokradli, tak se menuje „Zlodějka“. Dyť sósedovi bábičce se take zjevil, dyž z ní pila vodo. To sem bela ešče malý děvče. Poklekla pré ho studánke a pila; najednó zdvihne hlavo a vidí pána v černéch šatech — v podivným vobleko. Vona se šak nebála a řekla mo: „Pane, dobrá je ta voda!“ a najednó pán zmizel. Vekládala mně to kolikrát má maminka a ta přece nelhala“, hájila se babička Šebelová.

„Ale ničkom už nechte duche na pokoji a rači zase nejakó pěknó ať děvčata zazpívají.“

„A jakó máme zpívat?“ ptala se děvčata.

„To víte, že nejakó adventní. Já dyž sem bela doma ešče jako malý děvče, tak maminka vo dračce nedopustila, abe se zpívale písničke svěcky. Je doba adventní, tak zpívéte, dyž zpívat chcete nejakó svató,“ říkávala. „A tak me sme zpívale svým starým, třaslavým hlasem:

Tato píseň, má čtrnáct slok a než ji babička dozpívala do konce, celá se zadýchala.

„Ta bela pěkná“, zašeptla Zuzanka, která seděla až na samém konci stolu, takže ji ostatní přehlédli.

„Bože děvče, te ešče nespíš? Hned di spat, ráno tě potom nemůžeme na roráte ani zbudit.“

„No, tak jo necháte jednó vespat, nemusí chodit na roráte každé den. To víte, děcka! Dyž se dere peří a pře tom se ledaco povídá, tak poslóchají, abe jim z toho nic neuteklo a ráno se jim potom nechce stávat.“

„To smè bévali všechne takovi. Jedna jako druhá“, zastávala se Zuzanky pajmáma Strnadová. „Ale me tade take bodeme

jen do jedenácti hodin; to stačí", usuzuje bábi Šebelová. „Než člověk přide dum a než postel vehřije, je půlnoc hned."

Po této řeči se Zuzanka potichu vykradla od stolu a šla si lehnout. Ale hned ještě neusnula, vzpomínala na to, co se večer povídalo, hlavně s tou „Pánovó studánkó", jí to nešlo do hlavy. „Jak je to možný", myslela, „což debe se take jí jednó zjevil ten „Pán", když tam chodí na jahode", ale už jako v polospánku a za chvíli je ji slyšet, jak si spokojeně oddychuje hlubokým, zdravým spánkem.

Kristynka po ní přebírá hromádku nadraného peří, dívala se, jestli tam nenaházela pápěrky (odpadky od zedraného peří).

„Sem tam nějaká malá páperka v zedranym peří nevadí", ta čechrá peří, „abe se brzo neslehlo", poučovala mladou hospodyňku babička Šebelová.

Pantáta přišel z besedy, musel jíti každý den aspoň na hodinu, byl to jeho zastaralý zvyk a povídal dračkám, že tam hodně přituhlo a že tam bude do rána „kapitálné" mráz. Ženské dodraly co měly v ruce, podívaly se na hodiny a s „Pánem Bohem", „dobrou noc!" oprašovaly se sebe peří a braly už za kliku. Kristynka přiskočila a podávala jim bochník chleba. Napřed si skývu ukrojila babička Šebelová, potom ostatní panímámy a naposled děvčata. Tam, kde mají dosti ovoce, podávají hrušky neb jablka.

„A tak dobró noc! A dobře se na to vespite!" přála všem babička a už bere vlňák a cupitá první domů.

Roráty bývají časně ráno, tak asi po páté hodině ranní; a tak když Františka Zuzanku ráno budila „na roráte", tuto nebylo možno vzbudit, jak ještě tvrdě spala. „Zuzanko! na roráte! Stávé!" volá Františka. Zuzanka protírá oči, nechtějí se jí ještě otvírat, ale jak zahlédla, že Františka už je oblečená, vyskočila z postele a honem se oblékala. Měla strach, že Františka uteče a nechá ji doma. A ona přece ráda chodila na roráty. Rychle se oblékla. Františka rozsvítila malou lucerničku a šly. V kostele už zpívali. Františka se Zuzankou šly zadními dveřmi dopředu před lavice. Lucernu Františka zhasla, neboť v kostele svítily svíce na oltářích, tak je dosti vidět. Aby však panímámy lépe viděly na zpívání, rozsvítily si svíčky také na lavici, což se Zuzance velmi líbilo, takže se pořád otáčela a za to ji Františka několikráte napomenula, že ať se dívá na oltář.

O těch rorátech vzpomínal každého roku pantáta Vyzinů a říkal, že když byl malý kluk, stával v kostele mezi školáky. „Vedlí byla lavica“, povídá, „a tam se vehradila místo babka Pukačova. Jak se keré kluk pohnul, už mo jedno strčila. Proto jo kluci nemohli ani cétit. Take pano nadučitelovi překřikovala pře zpěvu varhane. Dyž už toho měl dost, tak si jednó ho kostela na babko počkal a jak vešla z kostela, začal: „Vy, Pukačová, vy mně překřikujete varhany a vůbec, vy neumíte zpívat!“ „Já, já homim zpívat, ale voni nehomijó hrát!“ A babka jako na „vobrdliku“ se votočila a pelášila dum. Pan nadučitel se začervenal a řekl víc jako pro sebe: „Ta osoba mně snad utrápí, ne a ne si nechat říct.“ „A že me kloci za te pohlavke sme jí to hanbo přáli, se múžete meslit“, zakončil rorátovou příhodu z dětství pantáta.

Každého večera, mimo sobotu, se dračky scházely a tak draného peří přibývalo. „To už bude pro děvčata do vébave“, chlubila se Kristynka. „A ve se vdávat nebodete?“ ptala se jí babička Šebelová. Kristynka se začervenala a neřekla nic. Asi se babička dozvěděla, že Kristynce nadbíhá synek z blízkého sousedství. Zuzanka sedí zase a poslouchá — chápe už trochu, tak ví, co by to zase u nich znamenalo. A teď byla tak spokojená a měla se tak dobře. — Ne, ona Kristynku nikomu nedá. A od té doby ještě více Kristynku poslouchala a měla ji raději a raději a jen se stále kolem ní otáčela. Však to Kristynka také s ní uměla. Dovedla ji vždy něčím zabavit, takže Zuzanka ani po kamarádkách tak jako dříve netoužila.

S každým se stala na chalupě změna. S pantátou také. Přenechal starost o domácnost a děti Kristynce a sám si hleděl s Tondou hospodářství. A ani v zimě nezaháleli. Tonda dělal ve chlévě povřísla (spletená žitná sláma, do kterých se ve žních vážou snopy) a pantáta pletl koše, dělal košťata, zatloukal nová topůrka k motykám, no, zkrátka a dobře, všechno to na chalupě klapalo a nezahálelo se ani v zimě. Do svátků bylo peří sedrané a tak si Kristynka oddychla, že se zbavila smetí, neboť při sebelepší opatrnosti se prach z peří roznášel. Však už také byly svátky vánoční přede dveřmi a než se všude vydrhlo a nachystalo, byl Štědrý den. O Štědrém večeru neměli u Vyzinů kapra. Toho roku ho neměl v Rachelticích nikdo. V „Luži“ měli špatnou násadu, tak kapři nebyli a odjinud tam žádné nepřivezli.

A tak, když neměli u Vyzinů kapra, uvařila Kristynka čočkovou polévku, upekla jablkový závin, sušené a vařené křížaly se švestkami, čaj s vánočkou a každý dostal vrchovatý talíř nadílky. Na talíři bylo narovnáno cukroví, ořechy, jablka a všelijaké jiné dobroty.

Před večeří se všichni společně modlili. Modlili se potmě, neboť děvčata čekala, až u sousedů rozsvítí.

Zuzce se černá hodinka hrozně líbila a když chtěl Tonda rozsvítit, začala křičet, že budou mět celý rok blechy. Pantáta dnes však mírně zakročil a připomenul jim „Ježíška" a tak Zuzka hned zmlkla.

Kristynka chodila po celém stavení a kropila tříkrálovou vodou, aby prý oheň po celý rok neškodil.

Dříve chodívala kropit maminka, vzpomínala si Františka a celá zesmutněla.

„Františko, naša maminka je v nebi, veď?" ptala se Zuzka a chytla Františku kolem krku.

Když se po chvíli Kristynka vrátila do kuchyně, zbytek vody i s klasy vylila do ohně a chystala na stůl večeři.

Mezi večeří vzal Tonda Zuzku za ruku a šli na ulici poslechnout, jak venku střílejí. Ponocný troubil a také jakési praskání bylo slyšet. Najednou se Zuzanka podívala k nim do okna — a pojednou uviděla ve světnici tolik světla. „No, to už je tam, meslim, Ježíšek, tak abesme šli dum, podivat se, co nám nadělil!" povídá Tonda a vedl Zuzanku domů.

Opravdu! Uprostřed světnice na zemi stál stromek a pod ním měl každý nějaký dárek. Zuzanka měla radost, ale byla už v této době nějak na rozpacích a nevěděla — je to od Ježíška, nebo od tatínka! Kluci ve škole říkali, že Ježíšek nic nenakládá, Málinka Kovářova říkala zase, že ano. A když se doma ptala Františky, ta řekla: „Když tomo nevěříš, tak si můžeš stromeček nastrojit sama", a tak Zuzanka pro jistotu raději věřila.

Po večeři nakrájela Kristynka několik kusů vánočky a vzala všechnu polévku, co zbyla od večeře a chystala se k dobytku. Spravedlivě nalámala kousky, polila polévkou a vylila kravám do žlebu. Brzo se však vrátila zpět do kuchyně. „Stréčko, běžte se podivat na Stračeno do chlíva! Pořád přešlapuje." — „V poledne už take tak dělala", povídal Tonda. „Já sem vám to šak zapomněl řict."

Pantáta se tam šel podívat a viděl, že to už nebude dlouho trvat a dostanou o jeden přírůstek do chléva víc. Poslal Toníka

ke všem okolním sousedům a když Zuzanka ráno vstala, povídala jí Kristynka: „Běž se podívat do chlíva, jaký má Stračena pěkný telátko!“ „To bode na véstavo“, povídal pantáta, který se teprve ráno chystal do postele, neboť až do rána byl ve chlévě. „Hovař, Kristynko, Stračeně trocho lněnýho seminka a dé jí do něho vařené heřmánek s pšeničnéma votrubama. A už tam nigdo nechojte, ať má Stračena pokoj!“ nakazoval.

Když za chvíli přišla Zuzanka s Kristynkou do chléva, Stračena ležela a u sebe měla takové pěkné, červenobílé telátko, které neustále olizovala. „Proč vona je pořád volizuje?“ ptala se Zuzanka Kristynky. „No, to vona si je volizuje, abe belo čistý. A potom take se chce pochlubit, jak je má ráda.“ „To je jako be je hladila, viď? Dyž nemá ruce na hladění, tak si je aspoň hladí jazykem“, rozumuje Zuzanka a sama najednou, puzena citem k někomu, chytla Kristynku za ruku a vedla si ji do kuchyně.

Před obědem zahlédl pantáta, jak k nim jde přes cestu žebrák. „Chudák“, povídá hlasitě, „ani vo Božím hodě nemá svůj domov!“ Podíval se na Kristynku a ta už rozumněla. Nachystala rychle starou lžíci a talíř a nabrala plnou sběračku polévky. Zuzanka vyskočila a že to sama žebrákovi zanese. „Tak na a dé pozor, ať to neveliješ!“ poučuje Kristynka a již sama otvírá dveře z kuchyně do síně, kde se modlil žebrák. Žebrák polévku hladově hltal, Zuzanka se dívá, jak mu chutná (neboť sama na polévku nikdy neměla hlad) a když ji snědl, ptal se Zuzanky: „A kde je ta hodná paní, co tade bévala, již jo tade není nigdá vidět?“ Zuzanka přemýšlí. — „Paní? A to bela meslim naša maminka, ale ta již dávno homřela!“ — „Chudák, škoda je jí. Ta, dyž mně dávala almužno, dycky se na mně hosmíla — taková mladá a mosela jít. A já, staré člověk, jen na vobtíž druhém a ta s kosó se pro mně néde. A měla take takovy maly děvčátko a to, jak sem hrál, tak tancovalo.“ „To sem zase bela meslim já,“ povídá Zuzanka a odnášela talíř. Žebrák děkoval a chtěl odejít, ale Kristynka mu honem hodila na talíř kousek masa, zelí a chleba, aby prý měl o Božím hodě také něco lepšího na zub.

Dlouho Zuzanka přemýšlela o tom, co jí žebrák řekl a když odpoledne byla s Kristynkou sama doma, najednou se k ní rozběhne a povídá: „Kristynko, znalas našo maminko?“ „Znala, dyť sem bela ho vás, dyž tes bela ešče v peřince!“ „A jaká

bela naša maminka? Já si na ňo nepamatujo." „Jaká bela? Já meslím, že te máš celó její podobo a bela moc hodná a ščedrá ke každymo; má nebožka maminka, Zuzanko, take taková bela, deť to bele vlastní sestre a vobě dvě tak brzo homřele", smutně povídá Kristynka. Zuzanka však cítí v srdéčku radost, neboť jí právě Kristynka potvrdila, že všechny maminky na světě jsou hodné, „ale ta má", myslila si Zuzanka, „bela přece ze všech maminek ta néhodněší."

Na Štěpána, brzo po ránu, přišli do chalupy koledníci a začali hned v síní koledovat:

Dé Buh ščestí tomo domo,
me zpiváme Páno Boho.
Malimo diťátko, Kristo Jezulátko,
dnes v Betlémě narozenymo.
Von rozdává ščedrovničke,
jabka, hruške e troničke.
Za naše zpívání a koledování,
dé vám Pánbu svý požehnání.

„Pochválen buď Jéžiš Kristus!" a trpělivě čekali, až něco dostanou. Františka šla a koledníky podělila. Koledníci poděkovali a šli o dům dále.

Zuzka nechodila koledovat, ale zato ji naučila Kristynka pro tatínka novoroční přání. Zuzka si je stále opakovala, kudy chodila, tudy na ně myslela. Už je uměla, jako když bičem mrská.

„Víš, Zuzi, musíš se přespíšet, abes bela první. Tonda s Františkó pudó take přát", sdělovala Kristynka důvěrně Zuzance. „Dokaváď bode tatínek ešče v posteli?" ptala se Zuzanka. „No třeba, ale abes nezaspala!" „Depak, to já nezaspim", myslí si Zuzanka a v duchu si to stále přeříkává. Ráno se probudila, byla ještě tma. Tak si přání ještě honem přeříkám, jestli sem je nezaspala — ne, šlo to jako po másle a uměla to dokonale. Náhle se v kuchyni rozsvítilo. To Kristynka vstávala a šla vařit snídani. V košilce utíká Zuzanka za ní. „Mám už jít?" ptala se Kristynky. „No, chvilko ešče počké, až příde tatinek do kuchyně!" Zuzanka čeká. Za chvíli se otevřely dveře — pantáta vchází. Zuzanka se k němu rozběhla a hned začla:

Tatinko muj, tatinko muj!
Vite, že se Nové rok k nám vrátil?
Jak se na to dycky těším,
že Vám mužo zrovna přáti.

Debeste jen tušit mohl, co mé srce pro Vás cétí — tluče — cétí — tluče.... Asi se Zuzanka spletla s básničkou, jež měla v čítance. „Tluč srdečko tluč!“ Nějak si to v hlavě popletla — anebo, jak se to stalo, ani už sama neví. Ne a ne si vzpomenout, jak jen je to dál. Pantáta trpělivě čeká. Zuzanka je už celá bez sebe. Kdyby si tak mohla vzpomenout, jak je to dál. Ale ona to zapomněla a neví, neví — a tak se dala do srdcelomného pláče a plakala. „No, neplač“, chlácholil ji pantáta. „Já vím, žes to pěkně homěla a chcelas mně to pěkně vodříkat — tak neplač!“ Ale Zuzanka plakala a pořád jen plakala a nebyla k utišení. Ale jak pantáta sáhl do kapsy a vytáhl z ní korunu, Zuzanka ještě jednou posmrkla, utřela si oči a bylo dobře. A tak tedy tenkrát moc slavně ta Zuzančina gratulace neskončila.

KAPITOLA V.

Pantátovy včeličky. — „Kdo bude nosit buben?“ — Na jarmarce. — Před velikonocemi. — Zuzka má v hlavě dosud jen samé hlouposti. — Dnes vzala Zuzka na pastvu malé telátko.

Na venkově se říká, že ten čas do Vánoc se táhne pomalu, jako kdyby jel s fūrou do kopečka. Nahoře je Nový rok a potom prý to jede s kopečka dolů a hned je jaro. A bylo tomu skoro tak. Ještě neměla Kristynka všechny pytle zašité a plachty na trávu v pořádku, mužským také slíbila, že jim ušije modré zástěry do práce a — už tu bylo jaro.

Pantáta vzal zase motyku na rameno a obešel všechna pole. Bez motyky do pole ho nikdy Zuzanka neviděla chodit. I když se zdálo, že ji nepotřebuje, nosil ji stále sebou. „Člověk nigdá neví, co se muže přetrefit!“ říkával. „A ničkom, v předjaří! Tam motykó hrábno a propustim z brázde vodo, tam s ňó zas snih roztrhno, kde ešče místem zustal ležet a kde je na cestě kaluža, podepřo se vo ňo a přeskočim jo, jak mladik“ a pantáta se usmál, neb už mu táhla padesátka.

Nějak se mu však letos nechtěly včeličky líbit. Každý den několikrát byl u nich. — Poslouchal, ucho přiložené až na úlu, ale — v některém se to slabě ozývalo a v některém vůbec nic. „Bóže, bóže, meslim, že vo ně přido“, smutně pokyvoval hlavou pantáta. „Jindá ešče belo plno sniho všade, ale jak zasvitlo slunko, honem sem musel vokolo snih vodhádět a slámo před včelník rozprostřít, abe slabotó na zem nepadale. A bzučele a lítale jedna radost, ale letos — bodó meslim nejaký maródný.“

A tak, když to trvalo několik dnů a včeličky stále nejevily známky života, zavolal pantáta Tondu a několik úlů odnesli do kuchyně. První den se v úlu nic nepohnulo — druhý den, jakoby sem tam nějaká. (Zuzanka, když se nikdo nedíval, chodila poslouchat také). A třetí den však včelky bzučely a začaly vy-

lézat z úlů. A tak je honem odnesli zpět. Ale jak je odnesli do včelína, včeličky upadly do spánku zas. „Só moc slaby a já meslim, že nevedržijó e přes to, že sem je dobře zazimoval", vykládal pantáta Tondovi.

A jeho obava se splnila; když jednoho dne přišla Zuzanka ze školy, viděla, jak klečel pantáta na zemi a přikládal do kamen — své milované včeličky. Nikdo v kuchyni nemluvil a pantáta, přímo s posvátnou obřadností bral je s ošatky na lopatku a peroutkou je smetal do ohně. Nakonec ještě se země do ruky každou vzal, aby se nerozšlápla a hodil ji přímo do ohně. Ani do řeči mu s nikým kolik dní nebylo, až když teprve trochu pozapomněl, tak si šel postesknout panu Bílkovi, který měl také včeličky, tak se o nich často radívali. Pan Bílek, když uviděl smutnou tvář pantátovu, tak se sám zeptal: „A co včeličky dělají?" „Ale, darmo mluvit! Só letos takovy nijaký, já nevím, co se s nima stalo. Hynegdá, dež sem šel vokolo mlynářove struhe, tak už v tomto časo, jak kvitle volše, tak to tam bzučelo, jak v hóle, ale letos vobletijó jednó dokola včelník a to je za celé den jejich práca. Take sem vo patere přišel a te druhý, nevím ešče esli vobstojijó." „Já sem take letos o několik včel přišel", povídá pan Bílek „a taky se mně letos nějak nelíbí." Tak tedy pantáta nebyl postižen sám a lehčeji se ubíral domů.

Na cestě potkal tři vozy komediantů. „No, ti take nigdá na Racheltice nezapomenó! Jak ceste vobeschnó, už só tade. To bodó mít děcka zase pilno s hompačkama." A pospíchal domů, aby Zuzance hned nakázal, ať nikam nechodí. Ale právě co si to myslí, jdou děti ze školy a Zuzanka mezi nimi. Zrovna uviděly vozy komediantů a tak, jaké pak by to bylo, aby je nešly přivítat. Zuzanka se vede za ruku s Magdou řídících; povídají si, smějí a už docházejí na náměstí. Na radnici je velký plakát, tak si jej slabikují.

U sochy sv. Jana už stály ty tři vozy komediantů a jeden z nich byl úplně bílý. „Podivé, Magdo, to bodó nejací páni komedianti, veď?" Magda jí chtěla něco odpovědět, ale zmlkla, neboť bylo slyšet z jednoho vozu křik a hned nato se otevřely dveře u vozu. Mezi nimi stál pan komediant a spustil: „povídal jsem ti, kup zajíííce! kup slepicííí! a teďkom nemám nic!" sestoupil o jeden schodek níže a hodně hlasitě křičel: „hoší, kdo ste našel zlatkůů, vraťte jíí; můžete jít večer zadarmo na komediíi." Chvíli počkal a pak znovu prosbu opakoval.

Ale milí kluci se dívali jeden na druhého, zlatku nenašli a tak pan komediant šel zpět do vozu. Teď zase vyšla mladá, asi dvacetiletá „slečna komediantka.“ Rozhlíží se kolem dokola a potom najednou se zeptá: „Holčičky, která byste mně chtěla pomoci nosit buben? My půjdeme za chvíli v průvodě po Racheltících.“ „Já, jáá,“ dva prsty vzhůru hlásí se Zuzanka.

No tak dobře, maličká, spokojeně se usmívá slečna a šla zpět do vozu. „A mě vezmeš sebó a ponesem každá kósek — deť sem tvá kamarádka,“ dodává Magda, když viděla, že Zuza mlčí. „No, tak mužeš, ponesem každá kósek,“ svoluje Zuza, neboť si vzpomněla, jak je dobrý ovocný chlebíček, který občas od paní řidící dostala, když si u nich v kuchyni hrála. „Víš, napřed poneso já a potom zase te, každá chvilko, abe nám nebolele ruce.“ Ještě okamžik se tak domlouvají a pojednou ze všech vozů se vyhrnou různě ustrojení lidé. — „Jé!“ — Až obě děvčata naráz vykřikla. Už tu také stála ta jejich slečna s velikánským bubnem, který byl pomalu větší než naše školačky. Ale mezi tím přiběhli také kluci a sýčkovali. „Vone to nehonesó a bodó buben tahat po zemi.“ „To já s Pepkem Kudrnovém bech to honesl jak nic,“ kasal se Pepík Vávrů. „Honesem slečno. Veď Magdo, me pudem spolo tade s Magdó a ponesem každá za jedno ucho a dež be nám to belo těžký, tak si to přendáme do druhý ruke,“ přimlouvá se Zuzanka a ani neposlouchá, že slečna za nešení slibuje zadarmo lístek večer na představení. A teď se průvod hnul: Vpředu jel pan principál na koni a troubil. Měl na sobě nějaký květovaný, zlatem lemovaný plášť. Za ním potom jako — čtyři lokajové roztodivně ustrojení, muzikanti, kteří hráli pochod, za nimi sama v řadě krasojezdkyně na bělouši. Má bílé šaty jako víla z pohádky s rozpuštěnými vlasy a za touto divnou směsicí — lidé dobří! — Zuzka a Magda s bubnem. Jdou pyšně, to se ví, jako když jdou v průvodě s hudbou a teprve za nimi slečna s paličkami a až nakonec šaškové, kteří se občas rozběhli a udělali kotrmelec. Zuzanka byla celá unesena, neboť se lidé sbíhali se všech stran a okukovali je a kdyby bývala v tu chvíli slečna komediantová řekla, aby hrála s nimi divadlo, okamžitě by přivolila, tak se jí to všechno líbilo.

Když obešli celé Racheltice, vrátili se zase zpět k vozům na náměstí — a byl konec slávy. Děvčátka však stála u vozu dále jako přimrazená, nakukují do vozu a tak, když to trvalo asi půl hodiny, rozhrnula se v okně záclonka a slečna sdělovala

děvčátkům, že za to nošení mohou jíti večer zadarmo na „Komedii.“

Po tomto prohlášení se teprve děvčata vzpamatovala a šla domů. Po cestě k domovu Magda stále Zuzance něco povídala, stále se jí na něco ptala, ale Zuzanka už neodpovídá — vrátila se totiž do skutečnosti a tuší, co bude následovat, neboť je už skoro tma a ona má ještě kabelu ze školy na zádech. A její předtucha se jí splnila. Jakmile otevřela dveře u kuchyně, už tam stál tatínek — ale tentokráte s metlou — takže to více přilehlo a k tomu ještě musela jíti klečet. Tak veliké bylo tentokráte její provinění. Klečela až do osmi hodin večer a ani večeře jí nechutnala a odřekla se jí pro samou lítost, že nesmí jít na „komedii“. Nemohla pochopit, proč ji tatínek nechce pustit — ani zadarmo, když všechny děti jdou a za peníze.

Ale, když pantáta řekl ne, tak ne a nepomohla prosba, ani přímluva Kristynky. Františka a Tonda také chtěli jít — a také nesměli a tak Zuzanka klečela, pomalu posmrkovala — když najednou na dveře ťuk, ťuk. „Je vaša Zuzanka doma? Me deme pro ňo, abe už šla s nama na komedijo!“ „Naša Zuzanka musí klečet za to, že přišla pozdě ze škole“, ukazuje Františka děvčatům Zuzanku a tyto pak s nepořízenou odešly na „komedii“.

Když přišel tatínek domů, Zuzka jako obyčejně odprosila a slíbila, že už bude hodná, čemuž pantáta nikdy nechtěl věřit, ať mu to slibovala sebe krásněji. Tuto noc nemohla se Zuzanka ani dočkat rána zvědavostí, jaká byla „komedie“ a kdo tam na ní z kluků a děvčat byl. Ráno, než šla do školy, klepala k řídicím na dveře, aby se zeptala Magdy, jaká ta „komedie“ byla. „A nebelo to moc pěkný“, povídá Magda, „nemáš čeho Zuzi litovat“. — A tím spadl poslední kamének lítosti se srdce Zuzančina. „A platit sem take musela“, dodávala Magda, „ta slečna tomo už nechtěla věřit, že sem vodpoledne nosila buben a tak toho Zuzi nelituj, žes nebela“, chlácholila svoji družku Magda.

Na druhý den po této příhodě chodila známá slečna od bubnu s krasojezdkyní v Racheltících dům od domu a prodávaly papírové růže. Přišly také k Vyzinům. A to už byla Zuzka ze školy doma. Pantáta byl právě v kuchyni a jak otevřely dveře, tak začal: „Takový, mladý, zdravý děvčata, nestydíte se, chodit dům vod domo žebrotó? Kolik mrzáků a neduživéch be chcelo pracovat a nemužó a ve z licky hlóposti chcete bét všeci

lehko živi a jen hokrádáte Páno Boho čas. Tam běžte slóžit do města, anebo zustaňte ho sedláka, pořádně se najíte a voblečete, silny ste na práco dost a každé si vás bode vážit." „A my od maminky nepůjdem, to bychom byly hloupé, abychom se dřely!" Práskly dveřmi a už byly venku. „Taková lenošná čeládka, ani vidět to nemužo", odlehčil si ještě pantáta. Když později přišel zase komediant pro otýpku sena pro koně, Tonda potajmu, aby tatínek nevěděl, rychle mu ji dal za vrata.

Tentokrát komedianti brzo odjeli, neboť měli nařízeno udělati na náměstí místo kramářům, kteří čtyřikrát do roka přijížděli se všech stran do Racheltic na výroční trhy. Rozestavili si krámky, buďto hned večer, jak přijeli, nebo až ráno o výročním trhu a zabrali celé náměstí a někdy, když byl trh silný (zvláště po žních), tak až k Luži. Uprostřed náměstí byla socha sv. Jana a kolem ní okolo hlavní silnice byly ty největší boudy s látkami. S druhé strany u starobylé radnice, jež měla v průčelí znak městečka, prodávaly babky párky a vedle s obou stran stál „Turek" s medem a ostatní cukrářské boudy.

Vedle radnice do leva bylo několik jednopatrových domů a čtyřboká průchodní věž ze 13. stol., nahoře s hodinami obrácenými ke třem světovým stranám. Na čtvrté straně hodiny nebyly, protože prý ta přifařená osada, která byla ke čtvrté světové straně obrácená, nechtěla na hodiny ve věži ničím přispět. A tak Racheltáci jim je tam samozřejmě tenkráte prý nedali. Kostel, který stojí vedle věže, je zasvěcen Panně Marii a pochází také z 13. stol. O výročním trhu ráno býval plný kramářů, kteří šli Pána Boha prosit o příznivé počasí a dobrý výdělek z trhu.

Pod celým náměstím jsou podzemní chodby a Zuzance, když chodila kolem, několikráte napadlo, co by se stalo, kdyby o trhu, když je plné náměstí lidí, vozů a kramářských bud, se najednou všechno propadlo dolů. Bohudík, nestalo se nikdy nic. Jen jednou o žních jel pantáta Kulhánků s fůrou pšenice, narazil nějak o kámen, tento se vyvalil a byla vidět dolů propast. Obecní střážník dal k tomu místu výstrahu, aby tam někdo nezajel a co nejdříve se musela silnice opravit. Právě v těch místech měl teď kramář rozložené zboží po zemi a když šla Zuzka s Kristynkou a Františkou na jarmark, vykřikoval: „Jak to mám, tak to dám, na vejdělek nekoukám. Poďte sem, poďte sem, tady je láce do štrapace" a zase začal od začátku. Lidé se mu smáli,

někteří kupovali, ale Kristynka vedla děvčata dál k boudám a jak zašly, povídala Františce: „To je laciné a ten tam v téch místech stojí na každym jarmako. Já vod něho nigdá nic nekópim, protože, co je laciný, bévá dvakrát placený."

V jedné boudě na ráhně visely „listrové" zástěry a Kristynka si dala jednu podat dolů. Když jí ji kramářka podala, přeměřila zástěrku Zuzance a když se této zástěrka líbila, zeptala se Kristynka na cenu, zaplatila a se slovy „to bodeš mít do škole", vsunula jí zástěrku do náruče. Zuzanka pěkně poděkovala a měla radost, že zase bude míti něco nového.

Františka dostala novou plachtu na trávu a že už měla vychozenou školu, tak že ji prý bude bráti Kristynka sebou na pole a mladou hospodyňku pomalu zaučovati v polní práci.

Jak se děvčata vrátila z jarmarku domů, čekala na Kristynku zase spousta práce. Slepice přes zimu vyštípaly kolem do kola zeď, tak Kristynka vzala se silnice na lopatu bláto, smíchala se žitnými plevami a každou díru a dírečku tak pečlivě zamazala jako zedník. Když byla hotová, udělala ze spařených sazí černou podrovnávku, pošplíchané kameny od vápna okolo zdí umyla a pak si prohlížela kus své vykonané práce. Byla s ní spokojena. Svátky se kvapem blížily a ona chtěla líčit ještě celou venkovní zeď do ulice.

„A esli pak ešče ho vás chodijó se smrtolkó?" Najednou se zeptala Františky.

„Chodijó, ale už jen málo kdy. A vluni, dyž Mařka Packova stunala, tak nechodil vůbec nigdo."

„To je škoda, že se na te starý zvyke tak zapomíná. Nás chodívalo, dyž sem bela malá, celá řada po dědině."

Smrtolenky však o Smrtné neděli překvapily. Právě se chystala Zuzka do kostela na velkou, když se otevřely dveře a smrtolenky začaly:

Smrtolenko, smrtolná,
gdes tak dlóho bela;
ho studánke, ho rubánke
ruce sem se mela.
Šátečkem věnečkem...

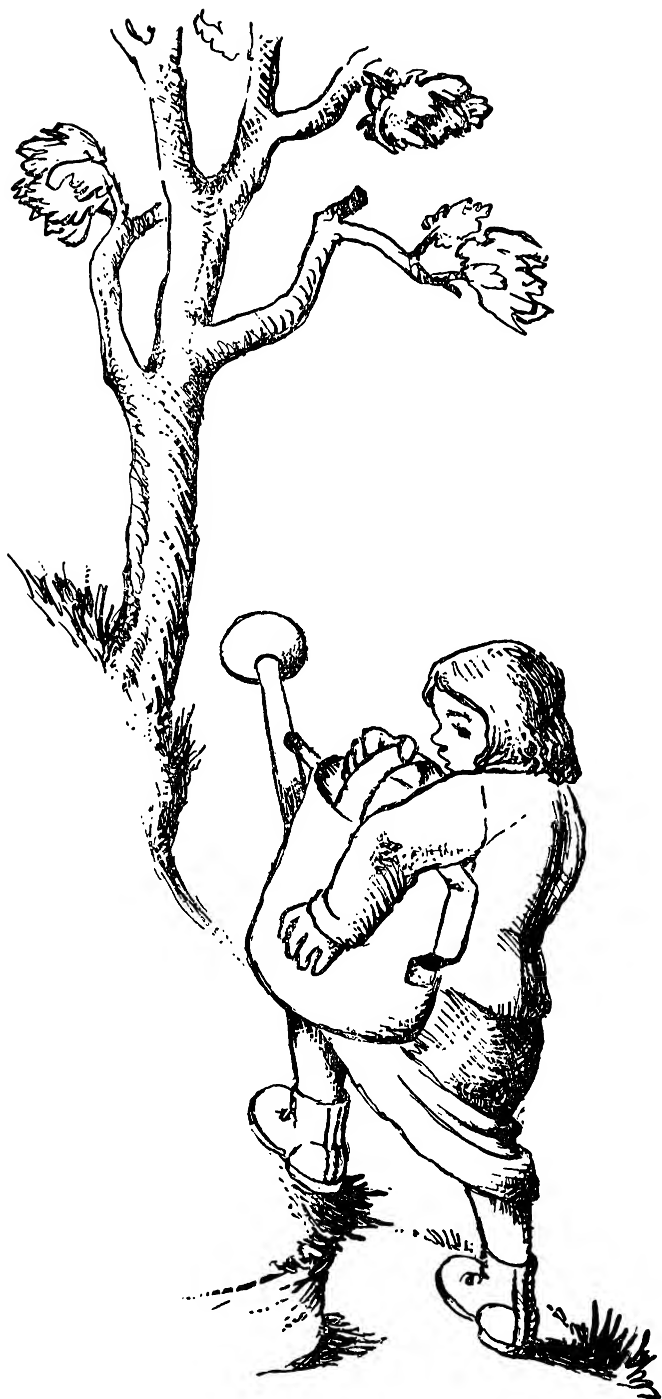
Už nedozpívaly. Přišla Františka a malé smrtolenky podělovala. Smrtolku jim z ruky vzala, že se na ni podívá, jak ji mají vystrojenou. Zuzka stála vedle Františky, vzala jí smrtolku z ruky a ohmatávala z čeho je zhotovená. Smrtolka měla dlouhé naškrobené šaty, v pase stažené modrou stuhou, na krku skleněné

koräle a na hlavě bílý čepec. Zuzka si znaleckým okem smrtolku prohlíží, má touhu také si takovou ušít...

„Zuzko, že přideš zase pozdě do kostela!“ žduchla ji Františka, aby se vzpamatovala. A tak Zuzka vzala nohy na rameno a utíkala až ke kostelu.

Na Květnou neděli se v kostele světily kočičky, na kterých byla Zuzka s Málinkou Kovářovou ve Žlebě, až u „fořtovny.“ Ty příliš rozvité netrhaly, těm říkaly „kocóři,“ jen ty málo rozvité „kočičky“ svázaly do „kytky“ a nechaly ve sklepě, aby se jim do neděle příliš nerozvily.

Když Kristynka vedla Františku ponejprv na trávu, vzaly si kočičky sebou, že je zapíchnou na pole do pšenice. Františka měla tu novou plachtu z jarmarku a když se s natrhanou plachtou trávy na zádech vracely domů, Tonda byl schovaný za vraty a jak šla, tak na ni vylil hrnek vody. Františka mu chtěla vyhubovat, ale Kristynka se smála, že je to zvykem pokropit každou trávnici, která jde ponejprv na trávu, obzvláště, když je začátečnice, aby prý nedostala prašívku. A ještě se jí Tonda smál, že té trávy na zádech nese jako straka na ocasu. Františka plachtu s trávou shodila ve stodole a šla pomalým krokem do kuchyně. Všechno jí bolelo; záda od pletí, jak se shýbala, prsty jak jimi trávu vytrhávala — „ta selská práca je těžká“, povzdychla si, ale jenom potichu, aby to pantáta neslyšel, neboť ví, že by řekl, to co včera: „Podivé se na my ruce, te só plny mozolu. Když jste beli ešče malí, te v peřince a Tonda začal běhat, stavěli sme stodolo. Ta je celá z kamení, kerý sem po trochách vozil a snášel až z „Rozlámanýho“; belo to na jaře a když lidi ráno stávali s postele, já už sem bel s jednó furó s kamenem doma. A než sem jel na roli, tak sem je zedníkům na lešení všechno vodnesl. Na práco sme beli s maminkó skoro sami, protože děvče, kerý ho nás tenkrát slóžilo, belo slabý a mladý. Ten rok nám také vescípal všechen vepřové dobytek (bela to néspíš nejaká nákaza) a tak sme měli jen tři máze sádla na celé rok a to sme dávali ešče zedníkům stravo. Když váš dědóšek viděl, jak velkó stodolo stavím, tak mně povídal: Chlapče, hlópé, stodolo máš, jak ho nejakýho dvorco, ale co do ní bodeš dávat? Dyť máš pár mírek rolí. Ale já sem stodolo vestavěl, špatný rolí vodprodal a dobrý překoupil vod lidi, co jeli do Amerike a ta stodola, vo kerý dědóšek říkal, že v ní bode jednó strašet, ta bévá plná vobilí a to všechno pro vás, abeste se měli jednó lepší.“ A na toto, když si Františka teď vzpomněla,

třikrát se protáhla, až jí v zádech zapraskalo, poskočila jak hříbátko a únava byla ta tam.

Pantáta stále děti k práci nabádal a k dobrému vedl, ale Zuzka si to ještě k srdci nebrala. Jí to šlo jedním uchem tam, druhým ven, jak jí pantáta každodenně připomínal.

„Bože, bože, to děvče má v hlavě jen samí hlóposti, vo žádnó práco nedbá a jen darebnosti shání. Já nevím, po kom je, dyť v naší rodině beli všeci pracovití."

Jaké však bylo jeho překvapení, když náhodou přistihl Zuzku, jak z potoka vodu nosí do stráně na zalití mladých třešniček, které na podzim zasázel.

„Kdo pak má čas, chodět je tam zalívat, hoschnó v tom vedro" — slyšela Zuzka pantátu naříkat. Ne, vona nenechá střešničke hoschnót. A proto každý den, jakmile přišla ze školy, vytratila se a hajdy na stráň. Nikdo jí to neporoučel a pantáta se dnes přesvědčil o Zuzčině vytrvalosti.

Zuzka s vodou do stráně sotva jde. Dva krůčky do předu a musela si odpočinout. A zas a zas, až vylezla na stráň.

Pantáta nepozorovaně stojí za stromem a Zuzku pozoruje. Pokyvuje hlavou a říká si: „Tak bech se v tom děvčeti přece jenom mélel?"

Druhý den byl čtvrtek, tak Zuzka musela hnáti na pastvu krávy. Do stáda jí přibylo, neboť brala s sebou také to malé telátko, které se o vánocích vylíhlo.

Zahnala krávy do Žleba pod kopec, vzala si do ruky pohádkovou knížku a četla.

Krávy se kolem ní popásaly, telátko poskakovalo sem a tam, sehnulo se k trávě, ukouslo, vyplivlo, zase poskočilo, rozhlíželo se kolem dokola, — najednou se rozběhlo a už bylo u Zuzky.

Zuzanka polehoučku vstala, telátko pohladila; bylo krotké, dalo se pohladit, za krk vzít, za uši zatahat.

Teď však zdvihla hlavu stará. Rozhlíží se, kam se jí malý capart zatoulal. Přešlápla, zamávala ocasem, telátko se Zuzce vycuklo a to tam, za mámou. Začalo se kolem staré lísat, jako by se omlouvalo. Stará však neměla pro takové lichotky náladu, drcla do něho, aby stále nezdržovalo a pěkně se páslo. A telátko jako by tomu rozumělo, drželo se pěkně okolo staré. Sehnulo

se k travičce a ukouslo. Byla mladá a šťavnatá — najednou mu zachutnala a telátko se páslo až do večera.

Však za ten den přečetla Zuzka skoro celou pohádkovou knížku. Četla pomalu, slovo za slovem a velmi pozorně.

Tu pískala na píšťalku s malým pasáčkem oveček, nebo pomáhala Popelce skládat šaty do zlatého ořechu. S Maruškou hledala v zimě po lese jahody — a při tom svědomitě popásala, aby jí krávy nevlezly do sousedovy louky.

Nikdo ji ze čtení nevyrušuje, jen včelka občas kolem zabzučí a skřivan zazpívá. Kam se podíváš, všude samý květ a vůně jak v rajské zahradě.

Zuzka však kolem sebe nic nevnímá, jen čte a čte. Kdepak doma, to by si nemohla tak bezstarostně číst. Hned by dostala nějakou práci. A ona tak ráda četla, že by chtěla přečíst pohádky z celého světa.

Tak byla zabrána do těch pohádek, že ani nepozorovala, že už se stmívá, až moudrá Stračena zabučením vrátila Zuzku z říše pohádek do skutečnosti.

Večer se Zuzka pochlubila doma, jak se jejich malé telátko naučilo pěkně pást.

„No, jen si je pěkně pas, až se bodeš vdávat, tak ti je tatínek dá,“ sliboval pantáta Zuzce.

KAPITOLA VI.

Na jahodách. — Školní výlet se vydařil. — Zuzka pomáhá v prázdninách o žních na poli.

Tak ten čas všem na chalupě rychle ubíhal, že pro jednu práci nemohli stačit druhé. Jen Zuzce se stále zdálo, že málo utíká, že zůstal stát.

Každý den počítala, kdy už bude Boží tělo, neboť měla jít za družičku. Po Božím těle se mohla chodit koupat, pan učitel jim slíbil po Božím těle výlet a tak se měla Zuzka nač těšit. Konečně se dočkala.

Však už také zrály jahody a Pepík Vávrů prý jich donesl už litr, povídala Zuzce Málinka, když šly o Božím těle z kostela domů. A tak se děvčata domluvila, že půjdou odpoledne na ně také. A šly. Každá si vzala na sbírání půllitrový hrníček.

Jahod bylo na pasece málo, jen sem tam některá se červenala, takže děvčata s těžkostí nasbírala hrníček.

Ani jednu při sbírání nesnědly a stále hrnečkem natřásaly v domněnce, že jich budou míti víc.

Konečně se hrníček naplnil k okraji a tak šly domů. Na ponejprv půllitr jahod, to je nějaké radosti nad prvními, skoro ješte nezralými jahodami.

Děvčátka šla opatrně, drží ouško u hrnečku, aby jim nevypadl a když už zahýbaly od školy k domovu, najednou uviděla Zuzanka u jejich zahrádky stát Františku. Křikla na ni, že nese plný, nedívala se při tom pod nohy, zakopla o kamének a to tak nešťastně, že jí vypadl hrneček z ruky do prachu na silnici a ještě se při tom jak dlouhá tak široká natáhla. Rozbila si nos a na noze urazila celou „čečulku“ na palci. Plakala, krev jí hrnula z nosu, z nohy, celá byla od prachu a ty její krásné jahůdky, s kterými se chtěla doma Kristynce a tatínkovi pochlubit — ležely v prachu k nepoznání a ještě, jak padla na zem, měla celou zástěru od nich zamazanou. Sousedka, jak uslyšela dětský pláč, vyběhla z domu ven a když viděla, co se přihodilo, smála se, tolik se smála a radovala z dětského neštěstí a od té doby Zuzanka ví, že všichni lidé nejsou na světě tak dobří, jako je jejich Kristynka anebo tetička.

Ráno šla do školy s obvázaným palcem a s rozbitým nosem. Přesto však se přihlásila na školní výlet, který se měl konat na ukončení školního roku. Když šla prosit tatínka o peníze na výlet, dostala na útratu nejen od něho, ale také od Kristynky a tak na nepříjemnou příhodu s jahodami zas brzo zapomněla.

Šli tentokráte na hrad, ze kterého však byly už jen zříceniny. Údolím protéká řeka Jihlavka, přes kterou se po lodičce dostali na druhou stranu a potom vedla serpentinově cestička lesem do kopce až ke zříceninám hradu. Jak šla Zuzanka po cestičce, trhala kolem různé lesní rostlinky, kapradí, osladeř, brambořík a než dostoupila vrcholu, měla pěknou kytičku, kterou položila ke křížku, který byl na vrcholu skály. U zříceniny hradu měl pan řídící dlouhý výklad o historii hradu, ze kterého si Zuzanka pamatovala jen to, že tam kdysi sídlili loupežní rytíři, kteří přepadávali bohaté kupce, když se vraceli z trhu.

Na zpáteční cestě jeli zase po lodičce a zdrželi se u paní mlynářky dole v údolí, která školáky pohostila. Kdo chtěl, dostal krajíc chleba s máslem a hrnek kyselého mléka. Protože peníze, které dostali školáci od rodičů na výlet, je v kapse pálily a toho dne bylo tak horko, zavedl pan řídící na zpáteční cestě školáky do hospody, kde uhasili žízeň sodovkou a cukrovím. Výlet se jim tehdy pěkně vydařil, takže si mohli vesele zazpívat: „Vracíme se z výletu, nezmokli jsme, už jsme tu!“

Druhého dne rozdal pan řídící dětem vysvědčení, napomenul je, ať se o prázdninách slušně chovají a pomáhají doma rodičům o žních. Všechny děti musí na venkově o prázdninách doma pomáhati. Ve žních je každého k práci potřeba a když děti na těžkou práci nestačí, tak aspoň prostírají povřísla při vázání obilí, nebo donášejí na pole svačinu. Ty starší už musí nakládati hrsti k vázání, nebo sbírati obilí za sekáčem; no zkrátka, kdo má zdravé ruce a nohy, ten se na venkově o žních zapotí, obzvláště když se chystá k bouřce, které někdy bývají velmi zlé.

Zuzka chodila o žních také na pole; prostírala povřísla a sem tam nějakou malou hrstku už na povříslo pantátovi také naložila. Dnes sekli první den u Vyzinů žito a měli sjednány dva sekáče. Kmotr Jelenů ten tam byl rok jak rok a nádeník Padělek také. Za kmotrem sbírala Kristynka a za Padělkem Tonda. Pantáta s Františkou vázali a Zuzanka jim poponášela povřísla. „Dnes sme se to nejak špatně vebrali — támle z toho kóta (a pantáta ukázal na jihozápad), dyž se vevalí mrak, tak

bévá bóřka a nekdy e s krópama.“ „A to je ešče daleko a možná, že se to rozežene a nebode z toho nic“, prorokoval Padělek, ale přesto všichni pospíchali, aby byli co nejdříve hotovi, kdyby bouřka přišla.

Sekáči sekli jako o závod. Zabrali velké řady, takže si sbíračky nemohly ani záda narovnat. Pot z nich zrovna hrnul. Když dosekli sekáči řadu a vraceli se zpět ke kraji, zahnuli k brázdě, kde byl košík se svačinou, u něhož stály dvě půllitrové láhve s kořalkou, z nichž si co chvíli sekáči zavdávali.

Pantáta děvčata k práci pobízel a sám skoro neustále oči obrácené k obloze, prohodil: „Sedlák abe bel pořád vod božího jara, až do podzimo ve stálým stracho a nesmí za svó práco v poli říct napřed, toto už je my a za hórodo stržím toliš a toliš. Ale musí říkat jenom, až esli Pánbu dá. Jeden rok se vokazovala tak krásná hóroda přede žněma, že staří hospodáři říkali, že jí není pamětníka. Pšenka se zlatila a nikde žádné „ležák“ (polehlé obilí), jak dyž jo zastřihne. A skoro už v samých žních najednou přišle krópe a pomlátile všechno. Po bóřce je mohl hrabjama zhrabovat a nekeré bele jak slepičí véce. Já, dyž sem potom to boží dopuštění na rolí viděl, div mně to srce lítostí nehotrhlo. A ve žňách sme sekli, na roli už jenom samó slámo. Ten rok bela vo chleba velká bída a beli sme rádi, dyž sme se najedli aspoň bramborů. Ale mračna se rozehnale, tak be sme mohli jit svačit, né?“, pobízel pantáta ke svačině, ale sekáči, že už to nestojí zato, až dosečou do konce. Dosekli, povázali a snášeli do „bubáků“. Jeden snop postavili doprostřed a křížem jich k němu postavili ještě osm kláskama vzhůru. Nahoře všechny klasy pěkně stiskli dohromady a na ně položili desátý snop a pěkně dokola roztáhli, aby v případě deště stékala voda po stéblech dolů. Když byly bubáky postavené, Tonda je spočítal a Františka se rozběhla pro koš se svačinou. Sekáči si sedli za „bubák“, ostatní kolem nich a teprve si spokojeně krájeli chleba a mazali máslem. Zuzanka sedí až na konci, nemluví a jen se dívá a poslouchá. „A ve už máte ve školi vagaci?“ zeptal se kmotr Zuzanky. „No, už skoro téden sem ze škole doma“, vysvětluje Zuzanka kmotrovi. „A já sem vůbec do škole nechodil“, nějak posmutněle se přiznává kmotr. „Ták? A jak to? Deť néste ešče tak staré“, diví se starý Padělek. „Já nésem vucáť, přišel sem na Moravo ze Slovenska. „Mý rodiče“, vykládá dále kmotr, „pásli na Slovensko vepře a já sem je honíval s nima. Naša každodenní strava bela kořalka

a chleba. Nigdo se mně jakživ nezeptal, esli chco jit do škole — a na tech kopcách co sme pásli — a vůbec, det sem tam ani nigdá neslyšel, že be tam nejaká škola bela. A dyž tatík homřel, dostávali sme se pořád s matkó blíž ke hranicím, až sme se dostali na Moravo. Na Moravě sme take ešče nejaké čas pásli, ale potom se už vepři nepásli a tak sme zustali v jedny dědině ho staroste. Matka tam slóžila za děvečko a já sem pomáhal na co sem stačil. Tade na Moravě už škole bele poviny a tak mně jednó povídá starosta: Vem si čepico a běž se zeptat nadučitela do škole, esli musíš chodit do škole. Ať nemám potom vopletačke s hóřadama. Tak sem už šel. Hočitel se mně ptal, esli sem negdy do škole chodil. Řekl sem, že né. Ptal se mně, jak sem staré, no mně belo tenkrát už přes třinást let a tak mně poslal dum. Teda já sem se nenaučil ani číst, ani psát a víte, že dyž naše děvčata (teď už obě sloužila v Brně) si doma z čítanke večír četly, že mně to bévalo líto, že já takové staré chlap a nehomím se ani kus popsanýho papíro přečíst? Nebo v zimě už bech si te novine kópil, abech věděl, co je ve světě novýho, nebo sestře do Vídně psaní napsal. — No, já řikám, kdo nehomí psat a číst, je velké chodák, kdo to nezkusel, ten neví, co to je.“ „Až v zimě bodete plíct koše, kmotře, tak já vám bodo chodit číst z kalendářa“, utěšovala kmotra Zuzanka a kmotr se na ni za to vlahýma očima usmál.

„A já sem zas chodil jen do dvanásti let“, povídal starý Padělek, „ale vod desíti už sem ve vagaci chodil na pansky. To víte, jako desetiletýmu klukovi dávali trocho lehčí práco. Ale celé den sem tam mosel bét a za to sem dostal šesták, ale to sem mosel dělat! Dráb stál pořád ho nás, tak to nejak vodšvindlovat nešlo. Matka už na te šestáke čekala a vo jarmako mně za ně kópila, co sem potřeboval. S panskyho mám moc smutnéch spomínek na děcky leta, ale jedna je přece veselá a to vám povím.

Tak jednó, belo to ve žňách, vázali sme na „Strašáko“ na panským ječmen. Slunko nám pálelo do zád a belo nám všem horko. Tak ale ke štvrtý hodině vodpoledne najednó se Fukačka podívá na silnico a křičí: Ledi zlatí, kde ste kdo, klekéte na kolena a bite se v prsa! Locifér je tade, locifér už je tade. A dyž nikdo neklekal a každé se na ňo vejeveně díval, klekla sama a vokazovala prstem k silnici. Silnica šla s kopca důlu a po ní se vám kutólel jako zlaté kotóč to vepadalo, vod vrcho až dolu a na tom kotóči seděl panáček v černéch šatech. Všeci

sme mlčeli a vejevenĕ sme se na silnico dívali — ale silnica bela dost daleko a proti tomo slunko sme nemohli zdálke rozeznat, co to je. Ale stará Fukačka klečela dál a pořád: „Modlite se, modlite, locifér už je tade, bode konèc světa!“ Dráb stál vedli mě, belo mo to také divný, co be to mohlo bét? Neřikal šak nic a dyž Fukačka pořád klečela a křičela, Locifér je tade, tak se dráb dopálil a povidá: „A kuš babo, te seš sama dobré locifér — a nestraš děti!“ K večero potom přišel za nama sám „Pán“ podivat se, jak nám práca de. Fukačka de za ňém a spustí: „Milospane, viděli ho, jel po silnici na kóli a v černéch šatech. Ešče se celá třeso strachem.“ A kdo? ptá se „Pán.“ — „No přece vodpoledne jel tade po silnici locifér.“ „Locifér — tady — po silnici odpoledne? — To přece není možné! Chvilko přeméšlel a potom řekl: „Aha už jsem doma. Vždyť to jsem byl já sám. Koupil jsem si nový bicykl a tak jsem se učil na něm jezdit. Jak se kolo točilo, odrážely se sluneční paprsky od drátů a asi to z dálky vypadalo jako kotouč. Jinak si to vysvětlit nedovedu. Ale Fukačka nedala si to říct a jen pořád, že se blíží konec světa.

Zuzka stála, poslouchá a mlčí. Vypadá při tom tak, jako když učí staří mladého vrabce létat. Ten také; dívá se dívá, hlavičku naklání na vše strany a najednou frrr. . . .

Pod žhavým žňovým sluncem obilí rychle zrálo, jedno po druhém, takže nemohli hospodáři ani stačit kosit, vázat, svážet, třebaže chodili spát o jedenácté večer a vstávali o třetí hodině ráno. „Ešče tento téden debe to počasí vedrželo, tak bechme měli pomalo svežino ve stodoli a zůstalo be nám venko jen trocho hracho a vovsa,“ vykládal pantáta kmotrovi Jelenovi, když spolu sváželi pšenici. „A Kulhánek mě ráno říkal, že be némiň potřeboval štrnást dní než sveze vobilí a potom, že be mohlo pršet měsíc, a na panskym ho dvora be potřebovali ešče měsíc,“ dodával Tonda, který také už s potahem svážel. „Von be si to každé podle svýho zesumíroval a nedíval be se pře tom na teho druhýho, esli mo to škodí nebo prospívá, jen dyž von be to měl akorát. Ešče dobře, že se nenechá nahoře svaté Petr podplatit a votočí kličkó, kdy von chce a jak von hozná za dobrý. Ale zem už je rozpukaná, že bes prst do ní mohl vložit, jetele, brambore, řepe volají také po vláze a debe pořádně beze škode napršelo, belo be zase krmeni pro dobytek a vobilí be zase hoschlo a sváželo se dál.“

„Já říkám našemo Tónkovi," pokračuje v řeči pantáta, „až bode jednó hospodářem, že musí hlídat, abe ve žňách, co néspíš všechno dostal pod střecho, dokáď je příznivý počasí, sic se taková lódavost safraporcke vemstí. Jako malé kluk se pamatujo, že jeden rok, lidi sváželi jak vo závod, ale náš tatínek podmítal a vo vobilí nedbal. Jednoho dne se mračilo vod rána a po silnici jela fura za furó. Maminka, dyž to viděla, běžela na roli za tatínkem, abe jel svážet, že doma néni jednoho zrnka pod střechó, všeci že svážijó a von, že vuře. „Nech je bét, když svážijó, ať svážijó, já musím vorat, abe mě to nezaschlo. A dyž to zmokne, tak to zas hoschne a nikdo ešče hladem nehomřel," nedal se přemluvit a voral dál. K večero šak se dalo do dyščo a pršelo celé měsíc. Už, už se zdálo, že bode pěkně, lidi šli na roli, snope mokrý rozvázali, abe veschle, ale vono se zamračilo a začalo pršet znova a tak to trvalo měsíc. Kdo se pospíšil a měl sklizeň doma, bel zachráněné a kdo měl vobilí v poli, sklidil trocho hnoja.

Vobilí belo srustli v klasech a nemohlo se ani set, ani mlet, ani prodat a tak po žňách sme nevěděli, jaký só buchte z nový móke a chleba bel kyselé a hořké, že se ani jest nedal; a tak se tatínek za svó liknavost tenkrát potrestal, ale pro nás to je do smrti véstraha." Plné dvě fůry pšenice si naložili, sotva mohli vraty podjet a složili jednu po druhé do stodoly. V kuchyni měl každý namazaný krajíc chleba, který jedl na voze po cestě, aby ani chvilku neprozahálel a sváželi dál, den ze dne. Ke konci týdne ohlašoval pantáta Kristynce, že by mohla zabít něco pernatého na dožínky. Tak tedy v sobotu byl u Vyzinů na chalupě slavnostnější oběd na šťastné ukončení žní.

Začátkem září se však dalo do deště a pršelo celý týden. Kristynka chytala měkkou vodu „dešťovku" na praní prádla, kterého bylo po žních hodně a pantáta vytahoval ze sklepa škopky, sudy a různé dřevěné nádoby na dvůr do deště, aby se zatáhly. Zuzanka stála právě na zápraží a dívala se ven. Věděla už, co to znamená. Až se škopky zatáhnou, tak je Kristynka vydrhne a ona Zuzanka každý den ráno, než půjde do školy, bude muset sbírat „padavky" na „máš," na pálení slivovice. A to Zuzanka k smrti nerada dělala — a tak tedy velkou radost z počínání pantátova na dvoře neměla. Tento rok se ovoce vydařilo a hospodyně si slibovaly, co navaří povidel a hospodáři zase slivovice. V září bývá v Racheltících silný „jarmak" a tam si panímámy nakoupí „povidláků," tak zvaných „vančáků."

KAPITOLA VII.

Vaříme povidlí. — Zuzka zachraňuje situaci při pálení slivovice. — U kmotry píše Zuzka dopis.

Nejtrvanlivější a velmi hledané a oblíbené byly tehdy povidláky vyrobené v Ivančicích a proto jméno „vančáky." Kristynka koupila o „jarmace" také jeden povidlák a vedle sousedka též jeden a když přišel drátař, (který vždy v tuto dobu chodíval), oba tyto povidláky pevně zadrátoval. Sousedka zamíchala žlutou hlínu se žitnými plevami, dobře promísila a potom oba „vančáky," řádně po vrchní straně asi na dva cm vysoko vymazala. Na omazané dno ještě některé hospodyně dávaly kousek pytloviny a znovu ještě vrstvou bláta dno omazaly, by prý se povidlák nepropálil. Omazané hrnce se pak nechaly na slunci dobře uschnout. Když švestky byly dobře vyzrálé, tak se vařilo povidlí. K Vyzinům přišel kmotr Jelenů hned po ránu, chodil s pantátou strom od stromu a setřásali švestky. Bylo jich na zemi až modro. Když byli hotovi, šli si po své práci a ženské samy už si je posbíraly a chystaly je na rozvaření.

Také kmotra Jelenová a sousedka přišla pomoci sbírat, takže si Zuzanka spokojeně oddychla. Kdepak ona sama by to všechno posbírala; Kristynka se na ni dívá, jak švestky dává do košíku a nařizuje: „Sbíré jen te nélepší, te špatňější se seberou do máške na šlibovico." Nasbíraly švestek několik velkých košů, Tonda jim říkal „ouhrabečňáky," a několik menších škopků a ještě plné necky na prádlo.

„To bode letos povidlí," povídá kmotra. „Šak dož ví, gdy se zase kadlátek toliš horodí."

Posbírané švestky zavezl Tonda k sousedům, kde pantáta Kovářů stavěl na povidlí pec. Postavil ji z cihel a oba povidláky do ní zazdil. Kristynka se Zuzkou odstraňovala u studny ze švestek stopky a potom švestky dobře oprala. Potom je nasypaly do povidláků, pořádně do pece přiložily a první várka začala.

Až byly švestky rozvařené na břečku, tak se vybíraly do škopků a po úplné rozvářce zase zpět do povidláků na smahnutí.

Zuzka se na vaření povidel těšila již kolik dní předem a bylo pro ni přímo svátkem, když mohla rovnou ze školy zůstati u sousedů na „lízačce.“ Však k tomu účelu jí večer Tonda vyřezal několik „lizátek“ a tak mohla všechny své kamarádky vzíti na lízačku.

„Já vám dám ty lízačke rači trocho na talíř a běžte si sednót na dvur,“ nakazovala dětem Kristynka a už jim sběračkou nabírala na talíř a nesla ven. „Debe náhodó spadla do povidli nejaká drobytka, mohlo be povidli zkysat.“

Děti si posedaly venku na kámen a když to snědly, šla Zuzka pro novou porci. Byla pyšná, že může dnes všechny své kamarádky počastovat.

Po večeři se sešlo u povidel tolik sousedek a děvčat, že se tam žádný ani pohnout nemohl. To bylo povídání!

Každý chvíli míchal a těšil se na svoje vaření. Na konec děvčata zpívala, chlapci se přihrnuli s harmonikou a vesele se vařilo a míchalo, až do půlnoci.

Po půlnoci to už bylo horší. Jeden po druhém se vytratil a šel domů spát a tak nakonec zůstala Kristynka míchat sama, až do rána.

Druhý den to zase uběhlo jako voda. K večeru přišla pomoci vařit kmotra a tak se mohla Kristynka aspoň pořádně vyspat. Však si naříkala, že jí z té páry už hlava bolí.

Po Vyzinových vařili povidlí Kovářovi a pak zase další, takže do měsíce měli všichni navařeno.

Švestky, které zůstaly na stromě po střesení, byly do knedlíků a na pole k svačině ke chlebu a ty ostatní co zůstaly, špatnější, nebo „damaziny,“ všechny Zuzanka, někdy za pomoci Františky, sesbírala do „mášky.“

Jednou do rána byl vítr a kde jakou smetl se stromu, takže měla Zuzanka hned plný košík. Vysypala je do škopku a šla zas. Když už jde po druhé, zdá se jí té práce trochu mnoho. Nikdo jí dnes nepomáhá a ještě má tolik sbírat. A tak šla s košem po dvoře zamračená a ani nepozorovala, že se na ni pantáta dívá. A jako by četl její myšlenky, zastavuje ji a povídá: „Debe nebelo tvý babičke, neměla bes dnes toliš kadlátek. Skoro všechne strome, pod keréma sbíráš, sáděla ešče tvá babička. E dyž věděla, že sama už z nich nevokusí, radila a pomuhala mně stromke sádět. A te starý strome, co vidíš vokolo, za mlada, dyž se sem převdala, zasáděla sama. „To bodó mit

tvý děti po mně na památko," tenkrát řekla. To bela Zuzanko, hospodyň, že jí ve vokolí rovno nebelo. Nač se kdo podíval, všechno homěla. Nás děcek vechovala vosum a kluků nás belo pět, skoro na baráko. A tak se mně kolikrát stalo, že sem se v noci zbudil a maminka seděla pře lóčo a svítila si na naše roztrhaný nohavice. A zašívaľa snad až do rána, protože když sme ráno stali, nohavica každá jinačí, ale díra v ní ani jedna. Pře tom zašívání se zpívala svatý a e světský písničke, ale jen tak polohlasem, abe nás děcka nezbudila. A ráno, když sem stal, už si zpívala a hosmívala se při práci zas. Dež bel jarmak, tak jí dědóšek dal jeden rénské a říkal: „Kup mně za ně faldovačke, klokom na gatě a sobě si take kup nějakó „putvorino" (sukně) ať se take trocho nastrojiš!" Bábička rénské vzala a podle přání nakópila — a dědóšek věřil, nebo se tak jenom dělal, že věří, že celé ten nákup stál jeden rénské. Ale bábička se jen hosmívala, protože věděla, že be se dědóšek nepředál, debe mo koleno vrtal. Debes měla, Zuzanko, po babičce jen desáté díl tech jejich vlastností, tak bech bel s tebó spokojené," projevil své přání pantáta a Zuzanka honem utíkala s košem, jenom se jí hlava třesla — už se nemračila — pilně sbírala, neboť pořád slyší tatínkův hlas „Jen desáté díl debes měla po babičce, bel bech s tebó spokojené."

Pantáta tohoto podzimu se chystal k lámání kamene a vožení cihel na stavbu pro jaro a tak si s polní prací ještě více než jindy popílil. Jak vybrali řepu, poorali a že byl suchý podzim, vozili kámen i cihly z blízké cihelny s kravami, až skoro do vánoc. Několik fůr mu udělali také sousedé z přátelství. Také se správcem na velkostatku si sjednal potahy a tak se před chalupou kupila pomalu hromada cihel a kamení, že nebylo ze silnice ani okna vidět.

Po vánocích však napadlo sněhu a tak toho svážení nechali. Kristynka pomáhala také s Františkou skládat cihly a tak tohoto roku ani u Vyzinů nedrali peří. Jak však po vánocích začalo mrznout, měl pantáta zase jinou práci, neboť musel s kmotrem ledovat k pálení slivovice. Nalámali ledu a odvezli jej domů.

Pantáta šel na úřad ohlásit datum pálení a zaplatit si hodiny. (Kdo chtěl pálit, musel ohlásit na finančním úřadě, kolik hl. švestek má a úředník mu z toho vyměřil daň). Když přišel pantáta z úřadu domů, snesl s půdy „šnek" a „kuklu,"

soused mu zase půjčil měděný kotel, který dobře nejdříve vyčistil. Kristynka udělala zase ze žitné mouky kvásek a natrhala proužky pevného plátna na omazání kukly, aby neunikala pára. Když bylo k pálení vše připraveno, rozdělal pantáta pod kotlem oheň a několikráte přehlédl svoje dílo. Poopravil ještě co bylo třeba, zapálil si spokojeně „faječku“ a potom čekal na výsledek své práce.

A už se sousedé pomalu scházeli na besedu. Tentokráte však samí starší usedlí hospodáři. Pantáta dal na stůl několik stopeček „na košt“ jak říkal — a jak jen začala slivovice kapat, tak pantátové ochutnávali, mlaskali jazykem a rokovali o jakosti „čertovy voňavky.“ Seděli na lavici a pokuřovali, zatím co venku se chumelil sníh.

Práce teď nebyla žádná, každý měl doma zabitého nějakého vepře a tak, nač by spěchali. Kouřili tak silně, že Kristynka, když za nimi přišla, říkala, že by v tom kouři mohla hůl stát. Pantátové však nedbali, kouřili a rokovali dál. Napřed jen o hospodářství, ale po několika kalíšcích se jim teprve rozvázal jazyk.

„Tak já sem bel včerá ho doktora se zubem“, povídal pantáta Kudrnů. „Bolel mně už kolik dní a nocí tak, že to nebelo k vedržení. Počké, tak pudeš na klišče, celó noc sem mo sliboval, ale ráno, jak dež hotne. A tak te bodeš zase zlobit až na noc — a to teda né. Ráno sem se sebral a šel k doktorovi. Přido vám tam a už tam sedělo bab a děcek — já to čítám a sem až třinácté. Co pak se s nima neska pytel roztrhl, deť indá tade bévá prázdno, meslím se pro sebe, ale nic naplat — sem třinácté a to be tak na mně přišla řada až k polednimo. Seděla tam take stará Číhalka a šak jo znáte, ta než dochtorovi všechne svý neduhe vymenuje, tak bude pomalo poledne, hovažujo. Najednó sem šel ven, vetáhno s kapse šátek (kapesník), chytno si za tvář a do dovnitř a bero to vod jedněch dveří ke druhém, jedném sáhem. Já již to nevedržim, povídám, jak mně to chytne, tak je to zly, že všechno vokolo sebe rozbijo a při tom sem zalamentoval. Číhalka veskočí z lavice a povídá: „Jak votevře pan doktor dveři, tak ve tam pudete první.“ A tak sem na to jak se patří vezrál.

Zuzka, která nepozorovaně přišla mezi sousedy na besedu, zvědavě všechno vyslechla a hlasitě se zasmála. Tím však na sebe upozornila, takže pantáta vyskočil, otevřel dveře a. . . . . „Marš — tade néni pro tebe misto!“ — vystrčil Zuzku ze dveří.

Pantátové popíjeli a bavili se různými šprými až skoro do tmy. Potom se těžkopádně zvedli s lavice a šli domů k večeři. Když odešli, otevřel pantáta dveře, aby pořádně vyvětral, očima přehlédl celou kuchyň a zrak jeho utkvěl na starých hodinách, visících na zdi. „Že už by bylo tolik hodin?“ Pomyslil si a náhle se zarazil. Vždyť má být s pálením už skoro hotov a on má převařovat ještě jeden kotel. Což kdyby přišel financ na kontrolu? Byla by z toho velká pokuta. Co si má tedy počít? Už ví — vyleje zbytek „máše“ na hnůj. Na hnůj? To je škoda. Může být z toho jednoho kotle ještě několik litrů slivovice. A právě v tomto škopku bylo nejlepší ovoce a na jaře chce stavět. Musí přece dát zedníkům. Bez „truňku“ by u nich neobstál. „Ale co“, mávl rukou, „snad už financ teď nepřijde a on to pěkně vypálí“. To asi všechno zavinilo vlhké dřevo, uvažuje v duchu dál. Loňského roku jsem měl zrovna tolik a byl jsem dřív hotov. Ale teď už musím nechat uvažování a dělat.

„Tondo — dovez ten škopek sem. Bodeme nabírat z kotla“. Tonda přiběhl, rychle pantátovi pomohl a než bys napočítal sto, už zase pomaloučku, ze začátku skoro po kapkách a později víc a víc, odtékala slivovička do hrnka. Když už si pantáta myslel, že už má tak skoro vyhráno — najednou někdo zaklepal na dveře. Ve dveřích stál financ. Pozdravil, šel ke stolu, položil na něj úřední spisy, nahlédl do nich, podíval se na hodinky a povídá: „Já jdu zapečetit kuklu, protože jste už měl být přes hodinu hotov. „Pantáta se omlouval, že neví čím to je, že opravdu měl jen tolik co udal, ale financ na tu řeč nedbal, vytáhl pero a inkoust a chtěl zkrátka a rázně odbýti svou úřední povinnost. A tu mezi dveře proklouzla Zuzanka. Jindy by se byl pantáta jen na ni podíval a ona už by věděla, co to znamená, — ale teď však pantáta nic nevnímal. Jen v duchu počítá, kolik mu asi financ „napaří“ pokuty.

Zuzanka se dívala na pana finance. Hrozně se jí líbila šavle a lesklé knoflíky. Šla až k němu, aby si ho lépe prohlédla. Pan financ zvedl hlavu od psaní, usmál se a povídá: „Už chodíš do školy, malička?“ „Já jsem malá, ale do škole už chodím třetí rok,“ odpovídá Zuzanka. „A nebijí tě kluci ve škole?“ „Nebijó, ale smijó se mně, že mám krátký vlasy a chytají mě za cop a posmívají se mně, že mám „myší vocásek“ na hlavě. Já sem plakala, šla sem to říct panu učitelovi a von mně povídal, ať si z toho nic nedělám, že kdo má krátký vlasy,

že má za to dlóhé rozum". „A co se ve škole učíte?" Zvídal dále pan financ. „No, učili sme se násobilko, včerá sme psali slohovó úloho" — a už otvírá Zuzanka kabelu a rozkládala panu financovi všechny sešity na stůl. Pan financ nechal psaní, bere jeden sešit po druhém, rozevřel a čte: „Sypejte ptáčkům!" „To je ta slohová úloha," vysvětluje Zuzanka. „Tos od někoho opsala?" „Ó né," hájí se Zuzka, „to sem si sama napsala!" „A básničky se neučíte?" „Učíme!" a už se Zuzanka způsobně před panem financem poklonila a deklamuje: „Dědova mísa." „V kamnech praská, dědek každou chvíli sobě ruce zahřívá" . . . . atd. až na konec a zase se pěkně panu financovi poklonila. Podívala se jen tak letmo na tatínka — úplně na něho zapomněla, jak byla zaujatá panem financem.

„A co, zpívat, také umíš?" ptal se dále pan financ. "Ó jé, já homím písniček a kerá se vám líbí?" a všechny co uměla po pořádku mu vyjmenovala. „No, ty jsi nějaká čiperná holčička," pochválil Zuzanku pan financ. „Škoda, že nemám doma také takovou dcerku", povzdechl si. „Nemáte?" dodal si už více kuráže pantáta. „Já nemám doma vůbec žádné děti a bez dětí je smutno a prázdno". „Bez dětí je prázdno — já mám tři a belo mně zase s nima zle a někdy sem ani nevěděl starostí, kde mně hlava stojí, když před třema rokama mně homřela žena", posteskl si zase pantáta. Ještě si chvilku vzájemně popovídali a mezitím se slivovice vypálila. Pan financ zapečetil kuklu, podal všem ruku a Zuzance řekl, že až přijde po druhé, že mu musí zase něco pěkného zazpívat. Zuzka slíbila a pantáta, usmívaje se, vyprovázel pana finance ze dveří, neboť si byl jist, že to tentokráte dobře dopadlo.

Druhého dne vymyla Františka všechny lahve co u Vyzinů měli a pantáta počítal. „Jedno pošlu do Korutan jednemu bratrovi, druhá pude do Šternberka druhýmu, tade tato kmotřičkovi, jedno abech dal pano řidicímu, tade tato bode pro kmotra Jelenovýho a to vostatní slijo dohromade na jaro zedníkum a ve žňách sekáčum." Sám na sebe „s truňkem" pantáta příliš nepočítal. Sem tam jen někdy do čaje, když mu bylo zima, nebo do černé kávy, ale jen tak trochu, pro vůni. Jinak o truňk nedbal a když v sousedstvu pálili a pozvali ho na besedu, přišel, podíval se, ochutnal, ale hned se vymluvil, že musí někam nutně odejít. Dlouho se nezdržel a takové ty různé vtipy a dvojmyslné řeči, které se obyčejně při té příležitosti vedly, neměl rád.

Když šel do hostince, dal si vždy jeden střik a seděl při něm celý večer. Ale rád si přisedl „k cesťákům“ a poslouchal, co je ve světě nového, kde a v kterém kraji byli, jací jsou tam lidé, jaké zvyky a jaká je kde úroda. Když pak přišel domů, tak se o tom s domácími rozpovídal a srovnával se zdejšími poměry.

Když mu jednou Kristynka připomněla, ze by nemusel každý večer chodit pryč, řekl: „E, dyž do, decky hledím z toho neco vezéskat pro sebe. Na planó·řeč bez hóžitko nikdá nechodím“.

Naplnil láhev pro kmotra Jelena, postavil stranou a nařídil, až přijde Zuzanka ze školy, ať mu ji odevzdá.

Lahve se rychle plnily a jak byl hotov, spokojeně si oddechl a jednu po druhé do světnice odnesl. Potom si vzal do ruky noviny, zapálil dýmku, pokuřoval a četl. Za chvíli přišla Zuzanka ze školy a odnesla kmotrovi dávno již slíbenou „posilněnou.“ Kmotr pletl koše a kmotra něco šukala u kamen.

„A tak si mně, Zuzanko, v letě slíbila, že mně bodeš chodit číst, až bodo v zimě koše plíct a zatím už bode pomale únor a eščes ho nás nebela.“

„Já Vám teda, kmotře, neco přečto, dyž chcete.“

„To víš, děvče, že chco, deť se každé den meslim, debes k nám přišla, že bech se neco z tech knížek dověděl.“

„Ale ničkom, tato, Zuzanko nech, já mám neco pro ňo skovanýho dobrýho vod ceste.“ A už kmotra nazdvihovala v polici hrneček a z papírku rozmotávala několik cukrlátek.

„Já už jsem včerá, Zuzanko, chcela za tebó jít, dyž tak na nás zapomnělas - víš, měla bes zase napsat děvčatům psaní. Už jim mosíme zas jednó vodepsat. Škoda, že sem takové mrzák a čím dál míň vidím. A ke stáří nebodo pré vidět vůbec nic. To je, Zuzanko, zlé vosud!“

„Ale neplačte, kmotra, dyť já vám všecko hodělám a psaní napíšo, kdy bodete chcit, jenom mosíte dycky říct kdy.“ A už si po okně sháněla inkoust a pero. Kmotra jí donesla obálku a papír, Zuzanka nalepila známku, z papírku, co jí kmotra podstrčila, napsala adresu a psala dopis nejstarší dceři kmotřině, která sloužila v Brně. Potom si kmotra sedla vedle Zuzanky, diktovala a Zuzanka psala:

Milá cero!

Me Tě nastotisíckrát pozdravujeme a na vědomost Tě dáváme, že sme Tvý psaní v pořádko vobdrželi. Včera sme prodali

to prase, co sem dostala na jaře vod kmotra, hned jak se velíhlo a na cumel sem je vodchovala, šak Te už vo tom víš. Dobře žralo a belo takový krotký a už na mně dycky čekalo ho dvířek radostí zachrochtalo, dyž mně hocétilo, že do k němo. Dlóho sme se s tatíkem domlóvali, esli je máme prodat, nebo zabit. Sádlo je potřeba skrz celé rok, ale peněz také. Ale debech je viděla zabíjet a jedla z něho maso, každý sósto by mně hořklo a tak sme je rači prodale a peníze sem hned zanesla do spořitelne.

Tatík lámal až do vánoc kamen a jak sleze sníh, bode lámat zas a ešče dyž prodáme nejaký te kuzlata a to staró kozo, tak na barák zase neco přebede a snad za dva roke bechme se mohle pustět do toho stavení. Už nám doške zamokají, tak to tatík spravil, mosí to prozatím nejak vedržet. Jenom se modli, abe Tě dal Pánbu zdraví a šetři se peníze a dyž bodeš mít nejaké groš hošetřené, tak si ho holož. Ešče jednó Tě pozdravujeme a líbáme

Tvy rodiči.

Zuzanka to celé znovu přečetla a zalepila a kmotra si šla s psaníčkem hned na poštu. „Zatím než kmotra příde dum, mohla bes mně Zuzanko neco, třeba z kalendáře přečíst,“ povídal kmotr a už vstával od pletení a hledal, kde je co ke čtení. Našel starý kalendář a rozložil jej na stole před Zuzkou.

Zahlédl uvnitř malovaný obrázek a řekl: „To be mohlo bét pěkný, tade to mně přečti!“ A Zuzka četla. Pomalu, ještě slabikovala, ale kmotr i za takové čtení byl jí velice vděčen a mezi čtením stále si k sobě rozmlouval: „Podívéme se, kdo be to řekl, že to tak dopadne.“ Smál se a měl z obsahu článku velikou radost.

Zuzanka však dlouho na besedě nevydržela a jak přišla kmotra domů, vstala a již dávala sbohem. Kmotr ji přemlouval, chtěl se ještě něco z kalendáře dovědět, ale Zuzanka se už přemluvit nedala. Slíbila však, že k nim zase někdy přijde na besedu a něco pěkného přečte.

KAPITOLA VIII.

Do Racheltic přijel vápeník. — Práce na novostavbě. — „Kdož by koli pohoršil jedno z maličkých“.... — A nakonec se všichni na svatbu těšili. — Jak pantáta nakupoval. — Pašerácký kámen. — Nová maminka.

S prvním skřivánkem přijížděl každoročně do Racheltic vápeník a letos se ho zvlášť pantáta nemohl ani dočkat. Jakmile se ozvalo z ulice „váp—, váp—, vápno,“ vybíhali lidé ze stavení a hned kupovali.

Pan David zastavil svého bělouše a vážil do košů, do puten, panímámám na bílení a podličování. Pozeptal se, jak přečkali zimu, co je nového, zažertoval a zase jel dál.

Tentokráte ho však zastavil Vyzina a dlouho s ním něco domlouval. Nato se vápeník za dva dny objevil v Racheltících znova a přímo zajel s plnou fůrou vápna do vrat k Vyzinům. Po druhých dvou dnech opět. Pantáta vápno hned hotově vyplatil, vápeník se na dvoře jen otočil a zase jel domů. Později přijel ještě několikrát, protože by na celé stavení dvě fůry vápna nestačily. Vápno se hned zhasilo, vlilo do vykopané jámy v zahradě a již nastaly velké přípravy ke stavbě. Do chalupy přišli tesaři, zedníci a hned se každý chopil svého díla. Tesaři otesávali na zahradě celé kmeny borovic, jen jim sekyry o dřevo zvonily, zedníci začali bourat vzadu na dvoře staré chlívky. Pantáta s Tondou ani nestačili vyvážet rumiště na pole, neboť vše bylo stavěno z „tropel“ (nevypálené cihly).

Ještě však čekala na pantátu jiná zimní práce. Neměli totiž napletená povřísla na žně a tak ve stodole vytřásali „cepůvku“ (dlouhá žitná sláma, cepy mlácená) a potom ve chlévě splétali povřísla na vázání obilí. Kmotr Jelenů přišel také pomoci a tak, když se tři muži postavili vedle sebe, za týden byla povřísla hotova. A to jim pantáta ještě pořád odbíhal, neboť měl stále něco k vyřizování a dojednávání se stavbou.

Tak, a teď by už té práce mělo být jednou konec, pomyslili bychom si. Ale to bychom se přepočítali, neboť u Vyzinů

se teprve na hlavní práci chystali. Sedláci s koňmi rozjezdili „zmrazky“, pantáta nechal na ostro okovat oba páry krav a začali vozit zase cihly.

Za stavením měli Vyzinovi pole, takže se mohlo nové stavení hodně rozšířit a dvůr zvětšit. Stavitel přinesl vyhotovený nový plán chalupy a když jej před pantátou rozevřel, tento nechtěl ani svým vlastním očím věřit. Takhle že bude vypadat ta jejich nová chalupa? Oči mu vlhnou, vzpomíná si na svoje rodiče. Co by asi tatínek řekl, kdyby to viděl? Snad by mu řekl: „Chlapče, deť to vepadá jak selské dvorec? A te se nebojíš dluho?“ Pantáta se nebál. Přece však trochu nesměle se táže stavitele: „Máte sebó rozpočet?‘, „Mám“, povídá stavitel a podává jej pantátovi do ruky. Tento se dívá až dolů na konečnou řadu číslic a myslí si: „Dlóžek zůstane, ale nebode tak velké! A dyž nám dá Pán Bůh zdraví a trocho órodný leta, tak to za dva roke můžo splatit a chalupa bode bez dluhů.“ A zase bere do ruky hotový plán a dodává už veseleji: „A to se to zdá nejaký velký.“ „To je“, vysvětluje stavitel, „celý dům bude dlouhý padesátčtyři metry.“

Zedníci už začali stavět základy z kamene na letní kuchyň, která měla potom dlážděnou podlahu a ve které byl zazděn kotel na vyváření prádla. O kus dále, ale stále v jedné frontě, byl vepřinec se sedmi kotci. Chlév pro krávy byl dobrý a jen se poopravil, neboť byl stavěn už dříve pro deset až dvanáct kusů dobytka.

Obytné stavení se celé od základů nebouralo, jenom tam, kde to bylo nutně zapotřebí.

Pantáta chodil spáti až k jedenácté, ale ráno už po třetí hodině vstával. Byla již také práce v poli a ke všemu ještě toto.

Zuzka přišla do školy a jako jindy uložila si svoje učení do lavice a šla do hloučku mezi ostatní děvčata, která si něco důležitého povídala a při tom se každou chvíli některá podívala na Zuzanku. Jakmile se k nim Zuzka přiblížila, hovor utichl. Už se neměly o čem bavit.

Protože však již zvonilo a pan učitel vcházel do třídy, odebrala se každá na své místo. V nestřežené chvíli se však k Zuzance naklonila Mařka Vérostova a šeptá jí do ucha: „Zuzanko, je to pravda, že se váš tatínek bode ženit s vašó Kristynkó? Děvčata se to prve povídale.“ „Já nic nevím“, povídá Zuzanka,

ale hned se vzpamatuje, oči jí zaplanou a div, že hlasitě nevykřikla: „Né, to néni pravda!“ Ale že to pravda byla, dozvěděla se, až když přišla domů. Doma bylo pravé boží dopuštění. Františka seděla v rohu na posteli, ruce položené přes pelesť a plakala tak usedavě a neutišila se ani tehdy, když ji Zuzanka vzala kolem krku a konejšila ji, ať již nepláče.

„Tatínek šel s Kristynkó na fáro, zažádat vo vohláške!“ žalovala Zuzance Františka a tato si hned vzpomněla na celý výjev ve škole. Držely se kolem krku a plakaly společně. Mezitím přišel také do kuchyně Tonda, ale jako nastávající mladý muž neplakal, ale vyhrožoval útěkem z domu a sváděl Františku k útěku také. Františka však není k utišení a čím dále, tím více pláče.

Když asi po hodině přišel pantáta s Kristynkou domů, našel všechny děti pohromadě plačící. Pantáta odešel z kuchyně a Kristynka začala plakat také. Šla do světnice, balila si své věci a chtěla odejít pryč. Zuzanka, když to zpozorovala, přikradla se k ní a prosila ji, ať od nich neodchází. Kristynka si tedy svoje věci zase uložila a šla popravit dobytek. Když se Zuzanka vrátila zase do kuchyně za Františkou, tato ji od sebe odehnala a poslala za Kristynkou. A tak, jako poplašený ptáček, pobíhala Zuzanka od jednoho ke druhému. Věděla, že něco není v pořádku, že je tady někomu ukřivděno. Jinak by všichni neplakali, myslela si. Srdečko ji bolí, je jí tak smutno a úzko, ale nikdo jí nevěnuje pozornost a ona by si přála, aby bylo u nich tak pěkně, jako doposud. Ráda by to nějak napravila, ale neví jak a čím.

Jedině pantáta neplakal. Tak on je toho asi všeho příčina, myslí si Zuzanka a tím okamžikem ho počala nenávidět. A také později, když ji pro něco poslal a křikl, ať se rozběhne, dostala zlost a zrovna šla pomalu.

„Ešče te, mrcko malé, mně bodeš zlobit“, rozkřikl se pantáta a chtěl ji udeřit. Zuzka se však rozběhla a tatínkovi utekla.

U večeře povídal v kuchyni pantáta dětem: „Neplačte, néni to nic platný. Já se ženit chco a dyž to nebode Kristynka, bode to jiná. Kristynku šak znáte, že je hodná a pracovitá a debech si jo nevzal, provdá se za jinýho. Děvečko vám do smrti dělat nebode.“ Práskl dveřmi a šel pryč. A myslíte, že to byl první a poslední výstup? To byste se velice mýlili. Než se pantáta oženil, bylo to na denním pořádku. To by nesmělo být na světě tolik zlých a zlomyslných lidí, kteří při každé příležitosti děti ke vzpouře proti otci popouzeli. Neušetřili ani Zuzanku, o které

věděli, že je ještě dítě. Naopak, co si netroufali říci dospělým, řekli jí, neboť věděli, že ona to zase řekne doma. A sousedky závistivě a škodolibě naváděly dál, říkajíce: „Copak Vyzina, mladó si vezme, vlastní děcka vodstrčí. Dobetka má plné chlív a nač se podívá, všechno se mu daří a ničkom si postaví ešče dvorec.“ Zuzanka vykládala všechno doma, jak prve u sousedů slyšela. A večer má hlavičku rozpálenou, nemůže usnout a když už všichni spí a je klid, ona ještě pláče, neboť jí stále hučí v uších: „Mladó si vezme a svý děcka vodstrčí!“

Zuzanka nemůže svým rozumem pochopit pravý smysl těch zlých slov, ale nějak podvědomě cítí, že se tady jedná také o ni. A tak je i ve škole smutná a když přijde domů — tam se jí už nechce. A kdyby neměla hlad, tak by šla, kam by ji nohy nesly.

A není to lepší. Čím více se přibližuje svatba, tím je to u nich horší, protože z dospělých se dosud nikdo nenašel, kdo by vzpomněl slova z písma: „Kdož by koli pohoršil jedno z maličkých těchto . . .“

A tak Zuzanka ztrácela svoji dětskou nevinnou duši, zatrpkla vůči všem a učila se nenávidět. Na pantátu se ani podívat nemohla, ba začala se ho i bát.

Zedníkům šla práce rychle od ruky, stavení přibývalo a učedníci ani nestačili cihly na stavbu přinášet. Jakmile spatřili kráčet po dvoře pantátu, jeden přes druhého naň pokřikovali: „Pantáto, ať vám ta slihovica v sódko nesplesniví!“ A pantáta věděl co to znamená. Usmál se, šel do světnice, naplnil láhev a nesl zedníkům na zavdanou. Zedníci děkovali a pantátovi lichotili. — Ten byl teď stále v dobré náladě. — „No, jako ženich“, prohodil jeden starší zedník. Zuzanka to slyší, byla také na dvoře a utíká — nechce to slovo ani slyšet — a jak běžela, málem by byla porazila tetičku. Tetička šla tiše, zůstala za dveřmi stát, milá a usměvavá, jako víla z pohádky.

„Tetičko!“ Zuzanka vykřikla a už skrývá hlavu tetičce do klína. „Ale, Bože dítě, co je ti, kdo tě co hodělal, dyť se celá třeseš“, povídá mírně a vede Zuzanku do kuchyně. Tam na ni čekala zase Františka a žaluje a žaluje.

„Běž, Zuzanko, a zavolé Tónyka!“

A tak všechny tři má kolem sebe, ta dobrá tetička. Dozvěděla se, jak to na chalupě vypadá a proto přišla. Domlouvá jim mírně. Prudkého Tondu chlácholí, Zuzanku hladí po vlasech a při tom říká: „Já sem si jistá, že vám Kristynku poslala ma-

minka. Deť je to vaša kriv a je také sirotek. Má vás ráda a nehoblíží vám. To už je na světě takové koloběh; jeden se narodí a druhé homře. A me lidi se mosíme vůli boží podřídit. Za vašo maminko se pomodlite a Kristynko mňéte rádi. Vona se bode vo vás starat. Což debeste dostali zló macecho, která be vás bila? Co ve, ve už ste velcí, mužete jít do světa, ale co Zuzanka, e ty be vám nebelo líto, debe jo nekdo votlókal?"

A rozbouřená a zatvrzelá mladá srdce pod těmito slovy jihla a měkla jako vosk a když si tetička uvázala zástěru, že bude zadělávat a chystat drobné pečivo na svatbu, pomáhali jí všichni.

Druhý den přišla zas a byla u Vyzinů několik dní, až do svatby.

Tetička svým osobním kouzlem tak zapůsobila, že se nakonec děti na svatbu těšily. Tonda si zase vesele za kravkami pohvizdoval, když vozil zedníkům písek ze „Žleba" na rozdělání vápenné malty.

Když už jel s poslední fůrou a přijel až dolů k cestě, uviděl jak pasáci válí něco dolů s kopce. Zastavil krávy a šel se podívat, co tam kluci mají. Byl to přeražený, šedý kámen, na kterém bylo vyryto několik písmen psaných latinkou a letopočet r. 1817. Tonda kámen naložil na vůz a zavezl domů. Doma vysvětlil pantátovi, jak k němu přišel. Pantáta se zamyslil a povídá: „Pod tém kamenem je pochované pašerák, které z Uher pašoval přes hranice tabák. Ve Žlebě ho honil financ, střílal po něm a trefil ho na kopco. Tam, kde padl, ho taky pochovali."

K této události se seběhli podívat tesaři i zedníci a pantáta jim musel znovu celou příhodu s kamenem vyprávět. Zedníci hned mínili, že prý by se mohl zazdít do základů, že by se jim právě hodil, ale pantáta nedovolil. Rozhlédl se po dvoře a povídá Tondovi: „Poď, vodnesem ho támhle pod hruško a bode slóžit za sedátko!"

A tak mají podnes u Vyzinů na chalupě „Pašerácký kámen". Už je na něm znát zub času. Písmena jsou rozleptaná deštěm a skoro už nečitelná, ale svoji povinnost koná stále dobře a poskytuje milé odpočinutí po práci. Nejraději na tom kameni sedal vždy k večeru pantáta.

Už se blížil poslední týden před svatbou a nevěsta dosud nevěděla, jaké bude mít svatební šaty a tak se pantáta rozhodl, že pojede do Brna nakupovat. Kristynka jeho vkusu sice mnoho nedůvěřovala, ale sama jeti pro nával práce nemohla a potom,

pantáta ji stále přesvědčoval, jak dobře nakupuje a nakonec si přibral ještě tetičku, aby to potvrdila. Tetička mlčky přisvědčila, ale když pantáta odešel z kuchyně, vyprávěla, jak pantáta umí nakupovat:

Pantáta jezdíval do Brna tak asi jednou za dva roky, vždy na podzim, když utržil peníze za obilí a měl po polní práci, aby nic neprozahálel. Nakupoval pro celou chalupu, jak říkal, aby to stálo za to. V Brně zašel do velkoobchodu a tam mu předložili to, co žádal. Tak ku příkladu, když chtěl něco pevného na pánské košile, nespokojil se hned s první ukázkou, ale dal si hned na „pult" vyházet několik „štůček". Vybíral, zkoušel vytažením vlákna pevnost, jako odborník, také dbal na pěkný vzorek a když se mu něco zalíbilo, ptal se, co by stál jeden metr. Když mu příruční udal cenu a chtěl měřit a stříhat, zadržel mu pantáta ruku, „štůčku" si dal stranou a ptal se, zda by měli něco na pánské spodky. Příruční zase snášel, zboží chválil, pantáta vybíral, optal se opatrně na cenu jednoho metru a také dal zatím stranou.

Potom žádal nějakou pestrou látku na zástěry. A zase vybíral, zkoušel a z opatrnosti se ještě optal, zda to nepouští barvu. Když mu příruční skoro odpřisáhl, že je látka stálobarevná, ujednal cenu jednoho metru a — teď se najednou zeptal, kolik je ve „štůčce" metrů a zač by přišel jeden metr, když by ji koupil celou. Příruční vyvalil oči, nemohl věřit, že by pantáta měl zájem o celou „štůčku", ale když viděl, že pantáta nepovolí, začal počítat na papír a potom řekl cenu jednoho metru při odběru celé „štůčky". Pantáta se podrbal za uchem, na chvíli se zamyslil, počítal zpaměti a potom řekl: „A to bech si nevydělal ani na to cesto. To se mosím podívat ešče někam jinam" a už si bral hůlku, že půjde. Příruční mu zamezil odchod již u samých dveří s poukazem, že zavolá pana šéfa a že se snad domluví.

Pan šéf přišel, pantáta mu prozradil, že by koupil všechny tři štůčky, když dostane pořádnou slevu. Pan šéf se zamyslil, počítal písemně, pantáta zpaměti a když byla sleva slušná, zaplatil a měl se k odchodu.

Podíval se ve městě do výloh, koupil ještě to co nebylo tenkráte na venkově ještě k dostání, dětem nějaký ten pamlsek a nejbližším vlakem jel domů.

Na nádraží v Kromětíně čekal už pošťák s hnědoušem. Pantáta mu dal balík na vůz, při pěkném počasí šel pěšky a bylo-li

bláto, vyhoupl se za pošťákem na kozlík, dal mu nacpat do fajfky a pěkně se cestou bavili až do Racheltic.

Když doma před nebožkou panímámou balík rozbalil a řekl cenu, tato se divila, jak opravdu lacino nakoupil a pochválila ho už za tu starost — a pantáta samou radostí, že dobře nakoupil, by se byl otočil a jel nakupovat do Brna znova. Takovou přílišnou ochotu musela však panímáma brzdit, neboť při vší té láci viděla nevkus a když začala stříhat ze „štůčky", musela z ní našít, co bylo potřeba pro velké i malé. A tak se stalo, že děvčata nosila košilky stejné barvy jako Toník a pantáta. Ale co měla dělat? Sama od dětí odejít nemohla a když se pantáta tak poctivě staral, aby všichni byli oblečeni a tak rád jezdil do Brna nakupovat, byla tak vděčná i za to a té radosti s nákupem mu dopřála.

A tak Kristynka nemohla se dočkat večera, jaké jí pantáta přiveze šaty. Snad nepřiveze také celou „štůčku"? Ale její obavy byly tentokráte zbytečné.

Pantáta, když večer přijel z Brna, překvapil všechny. Nakoupil levně a — vkusně. Kristynce přivezl na hedvábné, popelínové šaty, šedé barvy, také Tonda dostal krásnou látku na šaty a ještě hned večer si ji zanesl ke krejčímu. Zuzance koupil bleděmodré atlasové a Františce koupil přípravu na kroj, který si pak v zimních měsících vyšívala. Na Kristynčinu látku už krejčová nedočkavě čekala, neboť byl nejvyšší čas ke zhotovení do svatby.

Zedníci odtrhli už poslední došek s obytného stavení, tesaři rozebrali se střechy starou vazbu, pantáta zasázel poslední brázdu brambor do matičky země a ženské v kuchyni upekly poslední plech buchet a koláčů k zítřejší svatbě.

Večer krejčí přinesl Tondovi šaty, které mu velice slušely a padly jako ulité. Také Zuzka mohla na svých šatech oči nechat, tak se jí líbily.

Jen Kristynka byla teď stále vážná a ráno o svatbě, když ji tetička oblékala, každou chvíli si oči utřela.

„Proč je Kristynka teď tak smutná?" myslí si Zuzanka, které neušlo počínání Kristynčino. Vždyť je u nich zas tak pěkně, ve světnici plno jídel a všelijakých dobrot plné stoly. To vždycky u nich není. Kristynka má na sobě takové pěkné šaty — teď jí dává tetička na hlavu věneček a zase si Kristynka slzu setřela. Zuzanka to vidí a aby nějakým způsobem Kristynčin žal

zmírnila, přiskočí k ní, chytla ji za ruku a řekla: „Deť já pudo s tebó, Kristynko, do kostela na svarbo. Neplač!“ „Dnes né, Zuzanko, dneska musím jít do kostela s tatínkem. Až jindá pudem spolo. Te pudeš se svém mládenečkem. Běž se podívat, kde ho máš!“ a při tom se rozhlédla po světnici. Mládenec Štefa stál nesměle v nových šatech v rohu světnice. Františka mu zastrčila do vrchní kapsy rychle prut rozmarynu, na kterém byla uvázána bílá stužka. Potom pomohla ještě Zuzance s oblékáním a mládenecký pár byl v parádě. Ještě Kristynce poopravila záhyb na šatech, tetička jí udělala za rodiče křížek na čele a už tu byl pantáta vystrojený v černých šatech.

„Tak abechme šli“, podotkl, „už je deset hodin, tak abe na nás nemusel pan farář čekat.“

Jak otevřeli dveře a překročili práh ulice, najednou „bum, bum“, jedna rána za druhou, až se Zuzka lekla. To se tesaři se zedníky předstihovali ve střílení, neboť věděli, že pantáta se dá vidět. A dal. Jídla a pití měli o svatbě co hrdlo ráčilo.

Když přišli do kostela, byly na oltáři rozžaté svíce a pan farář, oblečený, čekal už na svatebčany. Po mši svaté nastal svatební obřad. Jakmile při obřadu řekla Kristynka své „ano“ a pan farář k tomu dodal: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“, v tom okamžiku dostala Zuzanka novou maminku.

Teprve teď? Ne! Kristynka byla dětem maminkou už tenkrát, když vkročila ponejprv do Vyzinovy chalupy.

ČÁST II.

KAPITOLA I.

Příhoda s kachňátky. — Zuzka se revanžuje. — Dopis z Ameriky. — Nová chalupa pod střechou. — Prasátko usnulo kmotře na klíně. — Vzácná návštěva. — Zuzka dostala od tetičky hodinky. — Tetička odjíždí zpět do Ameriky.

„Svatba byla, hudba hrála, mladá paní smutná stála“, — zpívá se v jedné písničce. Pro mladou panímámu Vyzinovou však to neplatilo. Tím, že vstoupila Kristynka v manželský svazek s pantátou, se nic na chalupě nezměnilo a šlo po svatbě opět všechno po starém způsobu tak, jako před svatbou. A proč by také měla býti panímáma smutná? Zvykla si na děti a na práci na chalupě, brala z ruky osudu všechno tak, jak to přišlo a na dlouhé přemýšlení a uvažování, jestli udělala dobře, že svůj mladý věk ztráví s mužem dvakrát tak starým, jak byla sama a ještě k tomu se třemi dětmi, nemyslela a zdála se být spokojena. O dětech říkala, že je má ráda a tyto svojí mírností a laskavostí k sobě připoutala a na nemilé neshody před svatbou už ani nevzpomněla. Nebylo také ani času; chystáním se svatbou zanedbala se práce v poli, bylo třeba pospíšit s pletím obilí, řepa už měla býti také okopána, zedníci při stavbě pantátu od práce v poli neustále s něčím zdržovali a tak se měla panímáma s dětmi v poli co otáčet, aby na všechno stačily.

Zuzanka, když přišla ze školy domů, měla také svoji každodenní povinnost. Běžely za ní slepice, neboť poznaly svoji malou hospodyňku a těšily se na čistou studenou vodu v rendlíku, která za celý den zteplala a tak jim tuto Zuzka vyměnila za čerstvou. Hlavně však chtěly něco dobrého na zob, rozběhly se za ní ke komoře, začaly plácat nedočkavostí křídly a jak Zuzanka zavolala: „Na, pi-pi-pi!“ — která se ještě opozdila, přiběhla rychle, aby jí to ostatní nesezobaly. Přes půl slaměnky pšenice jim Zuzanka vyházela před komoru a potom šla za kuřátky, které vodila stará okolo „krosny“. Jim nasypala Zuzanka prosa do posady, kuřátka se do ní protáhla mezi laťkami a stará

kvokajíc obcházela jako bedlivá stráž okolo posady. A aby nepřišla stará máma zkrátka, dostala také svůj díl pšenice, kterou měla pro ni Zuzka schovanou v zástěře. A teď ještě za kachničkami, které byly teprve několik dní na světě a vyhřívaly se na sluníčku u studně. Ze dvanácti vajíček se vylíhlo jen šest kachňat. Vyseděla je stará bílá slepice; neustále je svolávala kvokáním, hrabala po dvoře a učila je zobat to, co vyhrabala. Ale kachňátka byla neučenlivá, od staré utíkala a neposlechla, ani když se na ně stará už doopravdy rozzlobila a začala je klovat. Takové neposlušné děti jsem ještě jaktěživa neměla, myslela si — ale kdo jí měl vysvětlit, že to nejsou kuřátka, že jsou to kačky a ty, jak se vylíhnou, už hledají vodu a proto od staré utíkají. Zuzanka to zpozorovala a žalovala na ně pantátovi: „Víš, vone hledají vodu. Kachna chce bét pořád ve vodě. Rebník, ani nejaká kaluž pro ně blízko néni . . . . a tak víš co, Zuzi? Tamle do toho starýho kotla, co stojí ho zahrádke, napumpuj vode a za pár dní, až bode vodražená, tak je tam dé, abe se veplavile ve vodě.“

Zuzanka rozkaz vyplnila a za dva dny, to se právě trefil čtvrtek, když bylo ale deset hodin, si vzpomněla, že by měla podle přání tatínkova kačenky vyplavit. Pochytala je všechny a dala do kotle. Stará kvočna dělala zle. Pobíhala, skákala a postrašeně volala, jako by tušila blížící se nebezpečí. Kachničky však se vesele potápěly jedna za druhou a velice se jim to líbilo.

Zuzanka však dostala strach ze staré, aby jí neskočila na záda, jak byla na ni rozezlena, že jí děti odebrala (byť byly i neposlušné) a tak šla na ulici.

Tam si hrála děvčata s míčem. Zuzka na milé kachničky zapomněla. Teprve až po hodině si na ně vzpomněla a rychle přiběhla domů. Co to však už bylo platné. Tři kachňátka vedle sebe mrtvá ležela na zápraží na dvoře.

Kachňátkům se ve vodě sice líbilo, ale za chvíli chtěly jít ven a že byl kotel vysoký, nemohly z něho vyskočit, pištěly, vyskakovaly a vrážely jedna na druhou, až se konečně utloukly. Kdosi od zedníků šel ke studni pro vodu a uviděl co se stalo. Zachránil však už jenom tři, tři z nich se utopily.

Když večer Zuzanka pantátovi vysvětlila, jak se to stalo, nedostala tentokráte bití, ačkoliv by si přála, aby výpraskem mohla odčiniti svoji vinu, neboť věděla, že její vinou přišla kachňátka o život. Když bití nedostala, tížilo ji svědomí. Tím však

se život do mrtvých tělíček nevrátil. Pro Zuzanku to ale bylo poučení pro život, neboť od té doby byla opatrnější.

K večeru vždy nanosila dříví, sebrala od slepic vajíčka, obrala dva velké koše bramborů (obrala, t. j. zbavila šlahounů, které na jaře vyrůstají z brambor a jsou prý jedovaté) pro vepřový dobytek. Než jich dva koše obrala, trvalo jí to hodinu a bývala by si tak ráda šla s děvčaty hrát, ale než to všechno udělala a vody nanosila k vaření od studně, tak byl pomalu večer. To jsou práce venkovských dětí, když přijdou ze školy, o kterých městské děti ani neví. Zuzanka přemýšlela, jak by si práci usnadnila, aby byla brzo hotová. Tu jí napadlo, kdyby jí šly děti naproti z obecního domu pomoci, že by byly brambory obrané hned a pak by si šla hrát. Dětí bylo celkem asi pět a to nejmladší chovala Julča ještě v náručí. Zuzka děti vedla ke sklepu, kde byly brambory vysypány k přebírání a ukázala jim, jak se to dělá. Julča klade malého na zem a také pomáhá — no a koše byly přebrané za chvíli. Za tak vydatnou pomoc se musí přece Zuzanka něčím revanžovat — ale čím? Nic nemá a s prázdným je také nechtěla nechat odejít. Přemýšlela a najednou se zeptá chlapce: „Máš hlad? Chceš chleba?“ „Neco“, odpovídá jí chlapec. „Tak co já jim dám?“ láme si starostí hlavu Zuzanka, ale v tom ji napadlo, jak onehdy večer povídala Kristynka: „Žádné nechce jest zbetke vod voběda, tak mosím míň vařit, abe nic nezbelo.“

Otevřela rychle troubu a pod pokličkou na velké míse bylo vrchovato narovnáno kynutých tvarohových knedlíků, vysoko tvarohem sypaných a ocukrovaných, až se srdce smálo.

Zase to asi zůstane k večeři a nikdo to nebude chtít, myslí si Zuzanka, chytla mísu a vynesla na dvůr mezi děti. Ty se o knedle div nepopraly a jedly, až jim z koutků teklo. Ještě dřív než s brambory, byly hotovy s knedlíky. Prstíky ještě vytřely mísu a prázdnou odevzdaly Zuzce, která pozorovala celý ten výjev s uspokojením v srdci. Teď si může jít hrát. Ještě umyje mísu a uloží do police a bude vše v pořádku. Nemusí se Kristynka aspoň vadit, že k večeři nikdo zbytky nejí, ona už ví, komu je vždycky dá. Ještě, že jí to tak napadlo. A plná radosti vyběhla za chvilku ze vrat za děvčaty.

Skoro už samou tmu vrátili se nádeníci, které měli u Vyzinů najednané na okopávání řepy s panímámou, která byla s nimi tentokráte až do konce. Nemusela spěchat s večeří — měla ji pro ně připravenou již od oběda. Nebude pro ně tedy

nic chystat. Tvarohové knedle jim dá sebou domů, neboť ženské už také spěchaly domů k dětem a nakrmit drobnou domácí havěť.

Panímáma otvírá troubu, talíře pro ženské už má připraveny na stole — nic; otevře druhou — zase nic. Utíká do spížky, podívá se od vrchu až dolů — ale vidí jen prázdné hrnce. Uvidí i mísu od knedlíků.

„Jak to se jenom mohlo stát?“ táže se sama sebe. Ženské stojí, netrpělivě přešlapují, mladé panímámě je poněkud úzko. Co jim dá k večeři? Co si vůbec ženské o ní pomyslí. Nebudou věřit, i když jim řekne, že měla pro ně nachystanou mísu tvarohových kynutých knedlí.

Do dveří jako vítr vběhne Zuzka. „Kams dala, Zuzanko, to miso knedlí, co bela v tróbě?“ „To miso, s těma knedlama snědle děcka Jurankove. Tes tudle jeden večír naříkala, že žádné nechceme nic jest a že nám všechno zbede a tak, když mně pomohle s přebíráním brambor, tak sem jim je dala.“ „A snědle je všechne?“ „Snědle a ešče be bévale jedno snědle“, upřímně se Zuzanka zpovídá panímámě. Tato se podívala na ženské, usmála se, šla do komůrky a nalila jim do plecháčů poledního mléka, aby vzaly dětem domů. Druhý den Zuzanka donesla v pytlíku mouku místo večeře, aby nepomluvily. „A podruhý, Zuzanko, dyž chceš nekomu neco dat, tak se mně mosíš napřed zeptat, abe to tak nedopadlo, jako s téma knedlama“, napomínala panímáma Zuzanku.

„Kristynkó, Kristynkó, podívé se, jaké sme dostali dopis. Ten je až z Amerike!“ volala Zuzanka na panímámu, která na dvoře počítala kuřata, neboť jí jedno scházelo. Asi se někam zatoulalo, myslela si, ale už se nedopočítala. Rychlým krokem vchází do kuchyně, aby se přesvědčila, jaký dopis dostali.

„A te děti jí, maminko, neříkají. Všiml sis, jak jo ta malá volala? To be se neměla nechat vod nich líbit. Stará se vo ně jako matka, tak jí to náleží“, povídal jeden mladší zedník ostatním. „To máš zlý, Ti dva už só skoro dospělí a beli na ňo po kolik let zvyklí volat Kristynko a ta malá to dělá po nich.“ „To be jim měl staré nakázat, ale ten jo take tak volá.“

Když jednou tetička Zuzce domlouvala, proč neříká Kristynce maminko, že tato u nich jednou proto plakala, hájila se Zuzka. „Maminka nám homřela, ale toto néni maminka, to je naša Kristynka.“ A tak, co měla mladá panímáma dělat — mu-

sela se s tím smířit. Jen když v domě vládl klid, děti poslouchaly a měly ji rády.

Zvláště Františka, ta už byla jednou u muziky a pořád panímámě něco do ucha šuškala, co Zuzanka nesměla slyšet. Když jednou Zuzanka na Františce žadonila, ať jí to také poví, odbyla ji Františka slovy: „Taková malá, hlópá žaba nemusí nic slyšet." „Malá, malá", opakuje si Zuzka, „dyť už mně bode za měsíc devět." „A jak bodeš za nama v neděli chodit, dyž já do ven s děvčatama, bodeš vidět, co tě jich namažo. Tam máš svy kamarádke, jich se drž, me vocáska nepotřebujem."

A tak Zuzka poznala, že se nemůže k Františce rovnat, neboť zde byl sedm roků věkový rozdíl.

Panímáma dopis prohlíží, opravdu byl až z Ameriky. Ale že byl adresován na pantátu, tak si jej netroufala sama otevřít. V poledne, když pantáta přišel a dopis přečetl, oznámil, že dostanou za tři měsíce návštěvu z Ameriky (měl tam pantáta dvě provdané sestry).

„No, to už mosijó bét za to dobo zedníci hotovi." A také, když přišel na stavbu stavitel dohlédnout, říkal mu pantáta, ať přidá na stavbu víc lidí, že dostanou vzácnou návštěvu. Hned druhý den jich několik přibylo a po neděli zas, takže učni ani nestačili na lešení cihly dovážet. A za čtrnáct dní nato přibíjeli již tesaři latě na vazbu a vysoko nahoře z krovů vyčníval fábory ověnčený velký smrček, na důkaz, že už jsou s hrubou stavbou hotovi.

Kmotr Jelenů jim na slavné ukončení dovezl dvě čtvrtnice piva, panímáma napekla buchet, jeden tesař přinesl sebou harmoniku a celé odpoledne se jedlo, pilo a oslavovalo ukončení, hlavně pitím. A aby co možná nejvíce vypili, nasypali si ještě někteří do piva soli, aby prý měli větší žízeň.

Druhého dne se dávala na střechu křidlice. Je na venkově zvykem, když některý hospodář staví, že mu ostatní vypomáhají zdarma. Je to pěkný, po předcích zděděný zvyk vzájemné spolupráce a přátelství. Hned na začátku stavby pomohli někteří s potahem a vozili cihly. Druzí se teď přihlásili na vožení křidlice, nebo poslali svoje děti, někde také děvečku na výpomoc k pokládání křidlice na střechu, neboť k tomu je potřeba hodně lidí. Však pantáta byl také za to vděčný a když v sousedství potřeboval některý hospodář pomoci u dobytka, kdyby býval o půlnoci pantátu vzbudil, byl by mu pomoci neodepřel.

Zvěrolékař byl daleko a tak, když bylo potřeba, pantáta pomohl, poradil a jako starý zkušený hospodář věděl, která bylina je léčivá. Tuto potom nemocnému dobytku přinesl, aby mu ji hospodyně uvařila anebo i jinak byl radou nápomocen. Někdy takový domácí lekvar účinkoval — z toho zase nepomohl ani zvěrolékař, který byl v těžkém případě zavolán a při prohlídce řekl: „Porazit, nedá se už nic jiného dělat“. A tu se ozýval vždy z chalupy nářek, někdy i pláč, zvlášť, když šlo o dobrého tahouna, plemenici nebo dojnici. Na venkově, kde domácí zvíře pomáhá rolníkovi v potu tváře dobývat chléb den ze dne, kolikrát až do úplného vyčerpání, sroste s ním člověk tak, že jeho ztrátu želí, jako ztrátu milovaného člověka. Vždyť také na takovém baráčku bývá koza nebo kravka někdy jediným majetkem a živitelem celé rodiny. A proto se této příchylnosti k dobytku ani nesmíme divit.

Vyzinova chalupa poněkud ztichla. Už se neozývalo volání: „Pepko, cihle na lešení!“ Přestalo pravidelné klepání kladiv a skřípání pilou do dřeva. U stavení už zůstali jen staří, zruční zedníci, zv. „fasádníci“, kteří měli na chalupě zednickou práci dokončit. Přijeli stolaři, dovezli okna, dveře a pustili se do pokládání nové prkenné podlahy. Také pokrývač na střeše si vesele popěvoval a nedbaje slunečního žáru a žízně, hleděl si s prací pospíšit, neb byly žně v plném proudu. Až bude na střeše hotov, pověsí řemeslo na hřebík a půjde si také na svoje malé políčko pracovati o žních.

Tonda přes zimu vyrostl, zesílil a bral při sečení řady jako starý sekáč, takže Františka ani nestačila za ním sbírat. Pantáta vázal od rána posečenou pšenici a byl jaksi nesvůj. Pokradmu pozoroval, jak si Tonda dovedně počíná, porovnával jeho šířku ramen, vzrůst postavy a sílu. Jak je tomu dlouho, co byl ještě školákem a teď už je Tonda o hlavu větší než on. Františka také dospívala ve sličné děvče — radost bylo na oba pohledět. Jak ta léta utíkají, zrovna letí. Děti dorůstají a rodiče stárnou. A snad v té chvíli skoro zalitoval, že se znovu oženil. Ale ne, on nechce stárnout, vždyť má tak mladou ženu a k vůli ní chce býti věčně mlád. A aby dokázal, že se ještě těm mladým ve všem vyrovná, běhal po poli a snopy snášel po třech do mandelů. Sám sebe překoná, rodinu založí a blížící se padesátku podrží hezky za pačesy a hned tak nepovolí. A nedbaje únavy, ani hladu, pracoval tak až do večera.

Když večer přišli domů, čekalo je malé překvapení. Zuzanka jim hned u vrat sdělovala, že jejich „stará“ má vylíhlá, taková docela malinká prasátka. Má jich třináct. To jedno pořád piští a tak sotva si stará lehne, musí vyskočit.

„Támle to, co je pořád vzado, to piščí!“ ukazuje Zuzka a panímáma jde opatrně, aby starou nepobouřila. Ta ležela teď už úplně klidná a chrochtajíc napájela mladé. Bylo to pěkné podívání na malá podsvinčátka, která i když teprve několik hodin na světě, podepřená předními nožkami o vemeno, hledají si u mámy potravu, cucají ze struků a při tom si mlaskají, že je jich slyšet po celém chlívku. Panímáma vzala do náručí to malé, upištěné prasátko, jde s ním až na dvůr, aby se na ně lépe podívala. Zavolala pantátu. Co s ním? Je poloviční než ty druhé a celé se třese. Je jich třináct, sotva je stará všechny uživí. A ustavičným pištěním bude znepokojovat všechny ostatní. Zabít je, bylo by ho škoda; možná, že při dobré obsluze by z něho vepřík přece vyrostl. Jsou však žně a oni na takovou piplačku nemají čas. Dáme je kmotře, uvažují. A tak Zuzanka běží přes cestu k Jelenům a kmotra si za chvíli nese prasátko domů. Dala mu pod kamna do bedničky kus měkkého, teplého hadru, nahřátým šátkem prasátko přikryla, toto se do něho zavrtalo a spalo. Dlouho však ne. Brzy se hlásilo, že má hlad. A tak kmotra zředila mléko, převařené nalila do láhve, na hrdlo nasadila „cucák“, vzala si prasátko na klín — a to jste měli vidět, jak táhalo a polykalo. A nepřestalo, až bylo úplně na dně. Potom naklonilo hlavičku a usnulo kmotře na klíně. Ta je opatrně vzala a uložila zpět do bedničky. Několikráte ještě zalapalo do prázdna, myslelo si asi, že leží u mámy u vemene a potom už spokojeně oddychovalo jako člověk. Uměla s nimi kmotra dobře zacházet, věděla, co potřebují a skoro každým rokem nějakého sirotečka takovým způsobem živila.

Za několik dnů prasátko zdomácnělo, běhalo venku po dvorku, tahalo kmotru za sukně jako psík a když si kmotra sedla na stoličku, přišlo za ní. Kmotra bývala skoro celý den sama doma, rozprávěla s ním, „drbala“ je za ušima a na hřbetě, což se prasátku velice líbilo. Uvázala mu na krk červenou pantličku a tato už skoro nešla ani dovázat, jak prasátko rostlo a tloustlo. Však kmotra si ho také hleděla. I několikrát za noc ji vzbudilo a kmotra s postele vstala a prasátko nakrmila.

Když jednou zrána k nim pantáta Vyzinů přišel, velice se podivil, jak prasátku u kmotry svědčí — bylo větší, než ty je-

jich doma ve chlívku. Zanedlouho už nestačila ani bednička a prasátko muselo jít do chlívka. Nebylo tam však spokojené; chtělo pobíhati volně jako psík. Když šel někdo po dvoře, dávalo najevo svoji nespokojenost a rypákem stále nazdvihovalo dvířka u chlívka. Příliš si zvyklo na člověka. Bylo krotké a proto se mu teď o samotě nelíbilo.

Brzo zrána stál pantáta před chalupou a čekal, až pojede okolo pošťák se svým koníčkem, aby se s ním svezl na nádraží. „Co tak napilno a od práce ve žních?" No, na chalupě čekali již každou chvíli návštěvu z Ameriky a tak pantáta jel do Brna objednati drátěný plot k zahrádce. Před každým skoro stavením je na venkově květinová zahrádka. Pelargonie za okny, které kvetou od jara až do podzimu a v zahrádce? — tam najdeš od božího dřevce počínaje všechny ostatní květiny. Milo je na takovou venkovskou zahrádku pohledět. Její vůně se šíří po celé vesnici. Zvláště tam, kde mají děvčata na vdávání si zahrádky velice hledí a ne jednu voničku z ní svému chlapci natrhají. V Brně však tentokráte pantátu neuspokojili a tak se rozjel až do Prostějova. Když potom za týden vozka z nádraží pletivo přivezl, zedníci udělali kamenou zídku a plot postavili. Udupanou zem Františka zryla a že už bylo na setí květin pro tento rok pozdě, zasela na záhonky travnatou směs.

Veškeré práce se stavbou byly už skončeny a chalupa stála nová, čistá a bílá jako nevěsta se zeleným věncem kolem, ochotna přijmouti do svého náručí nejvzácnější své hosty. Nenechali však také už na sebe dlouho čekat. Jednoho dne, když se právě chystali na chalupě k obědu, zadrnčel před okny kočár a z něho vystoupily dvě paní ve světlých letních šatech. Jedna vyšší a druhá menší postavy, prostředních let. Pantáta rychle vstal od stolu, otevřel dveře a už si padli do náručí, šťastní, že se opět po patnáctiletém odloučení ve zdraví shledali. Obě sestry zaplakaly. Byly to slzy radosti, že jim Bůh dopřál spočinouti ještě jednou pod jejich rodnou střechou, ale byly to také slzy lítosti, že to nebylo dopřáno i ostatním sourozencům, kteří se s nimi vydali před léty do Ameriky za štěstím. Vzpomínali všichni bratra Viktora a sestru Františku, jež oba pohřbila zlá cizina.

Bratr Viktor, když přijel do Ameriky, živil se tam jako mnoho jiných, kteří tam teprve přijeli, tlučením štěrku na silnici. Později se však seznámil s několika cizinci, dobrodruhy a odebral se s nimi do Kalifornie kopati zlato. A tam se ztratil. Když

nedával o sobě žádných zpráv, sestry měly o jeho život obavy. Daly ho proto hledat úřady. Tehdy však ještě nebyly majetné, nemohly všude platit a také v té době neovládaly ještě úplně anglický jazyk. Chodily z úřadu na úřad — všady jen pokrčili rameny. V Americe se denně ztratí mnoho lidí, ztratil se tedy pravděpodobně i váš bratr — jim řekli. To bylo vše. A tak sestry milého bratra oplakaly a za jeho duši se pomodlily. Více už udělati nemohly. Teprve po letech, čirou náhodou se sestry dověděly od jednoho zlatokopa, který tam také s nimi byl, že bratr Viktor po několika nezdarech měl pojednou štěstí. Objevil totiž menší ložisko zlata a býval by byl velmi bohat. To však popudilo ostatní druhy, kteří touhou po mamonu a zlatu se neštítili ani vraždy. Snad ho ubili, nebo jiným způsobem sprovodili se světa. Od té doby byl bratr Viktor nezvěstný.

Sestra Františka — ta touhou a steskem po domově — nalezla po několika letech v Americe hrob. Bylo jí sotva dvacet let. Ale ani jí tehdy nemohly sestry pomoci. Neměly pro ni peníze na zpáteční cestu do vlasti, neboť samy z vypůjčených peněz se odvážily jeti do ciziny. Teprve později svým krajanům, kteří také v Americe hledali druhý domov, vypůjčené peníze splácely.

Po obědě se obě sestry odebraly do světnice, aby si po dlouhé cestě odpočaly. Měla tam už panímáma nový nábytek, zhotovený podle městského vzoru. Odpočívaly a hlavou jim táhly vzpomínky na prožitá léta. Jak je tomu dávno, co si zde jako děti hrály a skotačily. Chalupa byla sice stará s doškovou střechou a jako dlaň malými okny, dveře na petlici zavřené, ale za nimi pořád veselo. Osm dětí, jako schůdky, tísnily se k večeru k sobě a všem jim stará chalupa poskytla teplý pelíšek k spánku. Jak dorůstaly, už jim chalupa nestačila, musely do světa, každý za svým chlebem. Jen nejmladší z nich zůstal chalupě věrný. A dobře se mu na ní hospodaří.

Když pak k večeru přišly na dvůr, aby si prohlédly hospodářství, nestačily se obdivovat. Na každé maličkosti byly poznat pilné ruce domácích. A což teprve, když přišly do stáje. „Stračena“, která měla zase malé telátko, nachala se po lysině pohladit. Kdož ví, kolik už jich za všechna ta léta odchovala. Když přišly k prasatům, „stará“ zdvihla hlavu a zachrochtala. Bála se o svých dvanáct mláďat, které se už samy živily a každým dnem se mohly vézt na trh. „Požehnání Boží“ zašeptaly a přecházely přes dvůr do zahrádky ke včelínu. Tam je uvítaly

včeličky veselým bzukotem, tam je vítala každá travička a každý strom. Kolem záhonů rostlo čtrnáct keřů rozmarýny.

„Naší maminky nejmilejší kvítko“, zašeptala sestra Marie sestře Matyldě. V rohu stála také hruška „cibulka“ a nabízela jim své plody k ochutnání. Nikdo nepamatoval, jak byla ta hruška stará; stále stejná a stále plodná.

Za zahradou bylo pole, kde pantáta vázal pozdní ječmen. Šly tam za ním. Kráčely po mezi až na konec pole a rozhlížely se po krajině. Před nimi uprostřed se rozprostíral veliký, t. zv. „Babí kopec“. Kdysi tam bývaly chmelnice a paní z pivovaru tam chodívaly na procházku. Odtud prý vzniklo pojmenování „Babí kopec“. Dnes už na kopci chmelnice nejsou a v racheltickém pivovaře se už pivo dávno nevaří. Z bývalých chmelnic (které patří nyní obci) jsou napříč zoraná, osetá pole. Daří se tam však jenom žito a oves. Pod nimi, jak stály, tekl potok. Vedle byl mlýn a z levé i pravé strany byl smrkový les. Kolem dokola pak široké lány polí.

Se slzou v oku vracely se zpět a zůstaly až do úplného večera na poli s pantátou.

„Máš všechno nově postavené a pěkně zařízené, ve všem je vidět tvoje přičinlivost“, chválila sestra Marie pantátu.

„A všechno to kolem dokola, celý ten kraj — pravý to zemský ráj . .“ tiše a snivě podotkla Matylda.

„A přece bele chvile, kde sem chcel z toho všeho hotyct k vám do Amerike. A měl sem už psaní nachystaný, že vám napišo, abeste mně najale farmo, že to všechno tade prodám a e s dětima pojedo do Amerike. To belo tenkrát, dež žena homřela.“

„Do Ameriky?“ udiveně na sebe pohlédly. „Vždyť ty máš Ameriku tady, doma — zrovna za humnama. S námi to bylo jinak. Do světa jsme jít musely. A cizina je vždycky studená, jestli už jsi blíž nebo dál. A ty jsi zdědil po rodičích pole a chalupu a máš povinnost svůj rod, kde stával tvůj praděd a děd dále zachovat ve svých dětech. Vždyť bychom tím ztratily také i my náš rodný domov. Nebo si myslíš, když nám cizina všechno ostatní vzala, že nám srdce také ukradla? Ne, to nám nikdo nevezme, to věčně bude patřit našemu rodnému domovu. Teď už jsme si zvykly, ale bylo mně někdy tak zle, že jsem si šátek do úst vstrčila, abych jak zvíře bolestí neřvala. Když potom za námi přijel do Ameriky tatínek, to už bylo lepší. Byly jsme obě vdané a měly slušný majetek. Škoda, jen přeškoda, že se

rodiče s námi shledání nedočkali", smutně si obě sestry posteskly.

„A co se maminka, chudák, na vás natěšila. Každodenně chodila do kapličke a dež se vracela, říkala: Možná, že už só děti na cestě a já je ešče naposled vobejmo a pak se mně bode lehko homírat. A ešče téden před smrtí vás vehlížela. Nemohl sem jí přece řict, že nepřejedete, bela už jak věchytek, den vode dne slabčí a jednó do rána bela studená. A tak se ani tatínka, ani vás nedočkala. Ten přejel až za rok po její smrti. Jak ticho žila, tak ticho vodešla, že sme ani vo tom nevěděli."

Druhý den šly sestry na hroby svých rodičů. Také do kostela zašly a navštívily své příbuzné. Zuzanka se nemohla na tetičky ani dost vynadívat. Obdivovala jejich krásné šaty, prsteny a hodinky. Takové kdyby měla, to by se Málinka Kovářova dívala. Netroufala si však tetičkám o ně říci. Aspoň na chvíli, vypůjčit kdyby si je mohla, zatoužila. A tak, když je jednou tetička Matylda náhodou nechala ležet, Zuzka si je přeměřovala (byly s řetízkem kolem krku), ručičkami točila a to tak důkladně, že se potom musely dáti k hodináři. Když tetička viděla, jak se Zuzance hodinky líbí, koupila jí o pouti podobné, jenom že netikaly — ale to Zuzce nevadilo. Hlavní věc, že to byly hodinky. A těch darů a dárečků co tetičky z Ameriky dětem přivezly. I peníze dostaly, aby si je uložily. Byly tetičky velice šetrné a hospodárné. A tomu prý je naučila Amerika.

Každodenně navečer chodily tetičky na hřbitov, nebo do blízkého lesa na procházku. Někdy donesly domácím lidem také na pole svačinu a při tom si po cestě popovídaly se známými. kteří také v poli pracovali. Nezapomněly ani na své bývalé přítelkyně z dětství a příležitostně je navštívily. Skoro všechny už byly maminkami a některé už samy měly dcery na vdávání. Všady byly sice vlídně přijaty, při řeči však vycítily osten závisti.

„Copak v Americe, to néni jako ho nás na chalupě. Dřít vod rána do večera. Tam chodijó lidi v samým zlatě a hedvábí."

A tu jim tetičky mírně vysvětlily, že ani Amerika nedá nikomu nic zadarmo a že právě jsou to naši vystěhovalci, kteří musí zdvojnásobit svoji píli a šetrnost, chtějí-li se v Americe udržet a nějaký groš ušetřit, ať už na zařízení nějakého podniku, nebo na zpáteční cestu do své vlasti. A mnohý z nich by byl ve své vlasti už milionářem, kdyby doma taky tak pracoval a šetřil, jako musí v Americe. Mnozí však jejich slovům nevě-

řili. Rozneslo se totiž v Rachelticích, že jsou tetičky bohaté a tak se mnozí domnívali, že každý může přijít v Americe lehko k bohatství.

Na tyto návštěvy braly tetičky Zuzku sebou. Když se jednou vracely domů, ptaly se jí, zdali by také ona chtěla s nimi do Ameriky. Zuzka se zamyslila a povídá: „Mohla bech tam bét učitelkó?“ „A proč by né?“ odpoví jí tetička Marie. „A mohli be jít naši všeci se mnou a take náš Bufik a Stračena?“

„No, to už ne — my tam chceme jen tebe!“ smály se tetičky. „To já teda rači zůstano se všema doma“, prohlásila Zuzka.

Také do Prahy tetičky zajely a navštívily v té zlaté matičce stověžaté všechna památná místa. V národním divadle právě hráli „Libuši“, zašly tedy do divadla; druhého dne zase na koncert a za několik dní se vrátily domů. Ani nevíte, jak se jim v Praze líbilo. Přijely s veselou, vyprávěly o všech milých zážitcích a tak jim v tom milém prostředí čas přímo letěl. Ani si nevzpomněly, že už za týden se budou pomalu chystat zase na dalekou cestu. A také ten poslední týden nebyly už tak bezstarostné. Několikráte je pantáta přistihl, jak sedí mlčky v zadumání. Snad už viděly před sebou ohromné moře, jehož dálku a šířku okem nepřehlédneš, nebo vysoké newyorské mrakodrapy, jejichž střechy se skoro dotýkají oblak a mezi nimiž si člověk připadá jako červík na zemi. Anebo si uvědomily, že už nikdy více nepřekročí práh svého domova? . . . Obě měly za manžely Američany, kteří do Evropy jíti nechtěli; a tak musily poslechnout i ony příkazu odvěkého zákona, který je určen všem ženám na světě. Neradostný poslední týden uběhl jako voda a nastalo loučení. Ještě naposled navštívily všechna známá místa. A když brzo zrána odjížděly na nádraží, plakali všichni. Vždyť to také bylo již poslední rozloučení! Ještě teď na cestě navštíví bratra Kubíka v Jugoslavii na několik dní — a potom v Hamburku nasednou na loď, která je doveze tam, kde je věčný shon a ruch a kde je všechno tak cizí . . . Proto sbohem, sbohem buď naše krásná a milá domovino! Ještě poslední zamávání bílými šátky a za několik okamžiků bylo slyšet jen klusot koňských kopyt.

Po jejich odjezdu bylo na chalupě jako po vymření. Pantáta, aby to ticho nějak přehlušil a přišel na veselejší myšlenky, vzal motyku na rameno a odešel do polí. Venku v přírodě zapomíná prý člověk při práci na každou bolest. A tak, když se pantáta s večerem vrátil, byl již úplně vyrovnaný. A když za měsíc obdržel z Ameriky dopis s potěšitelnou zprávou, že se sestry šťastně vrátily a na moři že je žádná bouře nezastihla, byl už pantáta docela spokojený.

KAPITOLA II.

Novopečení mlatci. — Nevděčný kos. — Tonda s Františkou chodí už k zábavám. — Sladkář. Sněženky. — Jarní hry. — Ve světové válce. Tonda na vojně. — Zuzka dostala malého bratříčka. — Na Velký pátek.

Zuzanka již zase pilně chodila do školy a ze školy na pastvu. Byl už podzim a foukalo se strništ, louky byly posečené, nikde dokola žádná škoda a tak se vyhánělo na pastvu jedna radost. Však také Zuzanka honila někdy, když staré nebyly v tahu až deset kusů dobytka. Pantáta odstavil dva býčky, aby bylo čím platit a že byli krotcí, chodili se také pást. Několikráte je Zuzka zahnala na pastvu až do „Rybníků". Kdysi prý v těch místech byly tři veliké rybníky blízko sebe. Ale přišlo velké sucho a rybníky vyschly úplně. Od těch dob jsou z rybníků louky. Svoje původní jméno si však podržely. Tam se Zuzanka za ta léta něco nahonila.

Ve čtvrtek, anebo v neděli vyhnala na pastvu hned zrána a že to bylo daleko, vždy jeden z pasáků donesl ostatním oběd a páslo se až do večera. Když se krávy napásly, tak si třeba lehly, ve strouze zahnaly žízeň, pasáci napekli brambor, hráli si, skotačili a bylo jim na pastvě všem dobře. Když bylo potřeba krávy do oračky, vzal se nejdříve jeden pár dopoledne a druhý se pásl; odpoledne se pásl a odpočíval ten, co dopoledne oral. Pro krávy je orání těžké, zvláště, když se oře hluboko. Ještě těžší však bylo, když krávy musely při mlácení táhnouti v žentouru.

U žentouru byla přidělána kláda, do ní zapřáhnutý dobytek, který chodil kolem dokola a uváděl mlátičku v pohyb.

„A copak už neska", vzpomíná pantáta, „neska se sedlák už tak nenadře, ale dyž sem bel ešče kluk, nebelo „mašin", to se mlátilo vobilí cepama celó zimo. Neska mlátíme cepama jenom jedeň den na pobřísla a sme hotoví."

Tonda ani Františka cepem mlátit nedovedli a tak, když se mlátila „cepůvka", vzal si je kmotr Jelenů oba na starost. Vybrali pěkné, dlouhé, žitné snopy a rozprostřeli je na mlatě tak,

aby byly klasy proti sobě. Když se mlátilo ve čtveřici, stoupli si dva a dva mlatci proti sobě a cepy do žita tloukli.

Kmotr mladým začátečníkům ukázal, jak se musí cep držet, jak se při mlácení stojí, do taktu jim notoval, aby zapadl jeden cep za druhým, ale marně. Novopečení mlatci mlátili místo do žita druhým do cepů — ne a ne se to naučit. Kmotr už jim huboval, že se darmo zdržují v práci — pantáta si z Tondy „utahoval" jaký bude jednou hospodář, který nebude umět mlátit."

„Já až bodo hospodářem, bodó na mlácení stroje", ohrazoval se Tonda.

„Žádný stroje na to nebodó, kus lidskýho poto, to je mašina", dokazoval kmotr.

Ale Tonda se toho stroje, ačkoliv už jako hospodář, přece jen dočkal. Dnes, když chtějí mlátit „cepůvku", zajde si do hospodářského družstva a tam za mírný poplatek si vypůjčí stroj, který toho namlátí — a lépe než cepy. Vždycky si však vzpomene, jak se v mládí učil mlátit cepem a nedoučil se.

V zimě, když napadlo tolik sněhu, že někde nebylo ani okna vidět, chodili lidé vyhazovat sníh na silnici, aby se mohli dostat do nejbližší vesnice. Tak si počínali i v ostatních vesnicích, takže do týdne byla silnice proházena až do okresního města. Přesto však, kdo nemusel, ani z domu nevycházel.

Pantáta na letošní zimu vyzrál. Byl rád, že má chalupu v pořádku a tak bezstarostně seděl v kuchyni, pokuřoval z dýmky a četl si spokojeně noviny. Zato loňského roku si v zimě na chalupě nikdo ani neodpočal. A tak si pochvalovali letošní zimu všichni.

Zato však ptákům a lesní zvěři bylo zle. Zajíci ohryzali kde jaký strom a hlad je dohnal tak daleko, že přišli až k lidským příbytkům.

Tonda, když zrána odhazoval sníh v zahradě za stodolou, viděl kolem po sněhu samou zaječí stopu. A tak dal do brázdy kousek suché jeteliny a při měsíčku se díval z chléva, jak zajíci z jeteliny ukusují, zrovna pod oknem. Na starou hrušeň pověsil kousek kůže ze slaniny, aby také ptáci měli něco do zobáčku. Zuzka zase nosila v kapse pšeničku. Nosila ji do školy, kde sypali ptáčkům na okenní římsy.

Na sýkorky měl pantáta zlost a nepřál jim proto, že mu vyzobávaly včeličky.

Ale i přes to, že se jim snažili lidé aspoň poněkud ten hlad zahnat, bylo dosti ptáčků i zvěře zmrzlých hladem i zimou.

Tak jednou přinesli chlapci do školy polomrtvého kosa. Nožky měl omrzlé a volátko úplně prázdné. Ustlali mu ve třídě v bednièce za kamny a nakrmili. Kos podřimoval a byl vděčen za kousek toho uznání. Děti se s ním v přestávce dělily o svačinu a myslily, že si ho ponechají přes zimu. Jakmile se však kos poněkud zotavil, lítal po třídě a na okno a tak, aby je nerozbil, musel pan učitel okno otevřít a malého nevděčníka vypustit ven. Táhlo ho to ven do přírody, i když vycítil, že ho tam venku čeká mráz a hlad.

Tonda chodíval za kmotrem Jelenovým na besedu a okukoval, jak plete koše.

„Dyž se chceš učit plíct, sedni si vedli a já ti to vokážo“, radil kmotr a Tonda se nedal dvakrát pobízet.

Napřed mu kmotr ukázal, jak se plete dno a potom k němu připevnil ucho, proutky kolem dokola oplétal, až byl koš hotov. „No vidíš, na učedníka je to dost“, pochválil kmotr a Tonda honem utíkal pochlubit se se svým výrobkem domů. Františka ho pozlobila, že koš je hrbatý a brambory do takového že dávat nebude. Tonda však na pohanu od ní nedbal. Byl rád, že se mu podařilo udělat něco kloudného a aby kmotra za námahu odškodnil, šel potichu do komory a vybral tu nejlepší šrutku uzeného masa. Ještě potom několik košů upletl a když je všechny pantátovi ukázal, pantáta neskrblil pochvalou.

„Hospodář má všechno homět a v zimě, co je potřeba, všechno po domě vespravit a hodělat.“

Františku zase vypravila Kristynka ke švadleně, aby se naučila trochu zacházet s jehlou, aspoň pro svou domácí potřebu. A večer, když pantáta odešel na besedu, přišla k nim ostatní omladina a učili se tancovat.

Tonda s Františkou chtěli už jít letos na „Sokolský ples“ a tak, aby si neudělali ostudu. Kdosi přinesl harmoniku a také Kristynka, kde mohla, vypomohla. Vždyť ona je sama na ten ples povede.

Pantáta netančil a tak zůstal se Zuzankou o plese doma. Však jim zato z plesu přinesli každému pomeranč.

Na ples měla Františka nové šaty a když je oblékala, napadlo Kristynce, jak to bude ještě dlouho trvat a povedou Františku z domu jako nevěstu.

Po plese měla Františka s Tondou zase jinou starost. V Racholticích chtěli hrát ochotníci divadlo a za oba se přišel re-

žisér přimlouvat, aby také směli hrát. „Chlapec ať si de", svoloval pantáta, „ale děvče každé den večerama tólat nenechám. Ta mosí večír neco zašívat nebo šit."

Františka začala plakat. Tak ráda by byla hrála, ale pantáta nepovolil. Až večer, když už se také Kristynka za ni přimlouvala, teprve svolil. A tak Františka přiběhla do zkoušky uplakaná, ale tím více si toho vážila a tím citověji svou úlohu hrála.

A co Zuzanka celou zimu dělala, když nemohla pást? Ta chodila vypůjčovat knížky na čtení do obecní knihovny. Když pantáta přišel večer z besedy a ona měla úlohu už napsanou, tak mu četla nahlas. I když četla ještě pomalu, četla pěkně a tak ji pantáta jednou také pochválil. Někdy četla zase Kristynka a tak se střídaly a ukracovaly čtením dlouhé zimní večery.

Ještě hasiči měli svůj ples, ale na ten šel už jen Tonda. „Děvčeti stačí jeden bál", prohlásil pantáta a Františka tentokráte nic nenamítala. V postě se mělo hrát zase divadlo a ona by bývala tak ráda zase účinkovala. A tak se s tím docela klidně smířila. Však ona si zábavu u tatínka vybere jiným způsobem, myslila si.

Tento ples byl také poslední v masopustě. Více plesů v Racholticích nebývalo. Zato ostatky se držívaly celé dva dny. Na ty však nesměl jít ani Tonda a když šel, musel jít na zapřenou jenom na chvíli, aby to pantáta nepoznal.

Nelíbila se pantátovi podnapilá mládež a zle huboval na „Maškarády". Chodívali totiž o ostatcích přestrojení mladíci za maškary, mnohdy už v podnapilém stavu, s harmonikou dům od domu. Po ulici vřískali a pronášeli různé dvojsmyslné vtipy. Hospodyně jim dávaly koblihy nebo i peníze. S kým byli známější, byli i troufalejší a jestliže vlezli do komory, nechali tam rahýnko od uzeného prázdné. Někde si vzali třeba plnou ošatku vajec. V hospodě potom vařili, jedli, pili a tancovali až do rána popeleční středy.

„Takovéch kamarádů se nedrž, to nevede k dobrýmo", radíval Tondovi pantáta a o ostatcích v noci se šel podívat, jestli Tonda spí ve světničce. Kdyby ho býval nezastihl, zle by se mu druhý den vedlo. Tonda to věděl a proto si to raději zavčas rozmyslil.

Této zimy se slunce dlouho nemohlo probrati z hlubokého spánku. Až když se blížilo pomalu k sv. Josefu, prokouklo, promnulo oči a zhrozilo se, jak dlouho letos spalo. A aby to vy-

nahradilo, rozprostřelo honem všechny své paprsky na zem. Je třeba si pospíšit, hlínu na poli vysušit, aby bylo hojnost chleba pro chudé i pro bohaté.

Jenomže lidé s takovým náhlým probuzením nebyli spokojeni a tvrdili, že jakmile přijde taková náhlá obleva, vodní koryta nestačí pojmout veškerou vodu, která vystoupí nahoru a zaplaví celý kraj. A sluníčko, jako by si uvědomilo svoje divoké počínání, bylo druhého dne mlhavo a teprve k polednímu pomaloučku prosvítalo mlhavou záclonou. A tak znenáhla začalo tát a větřík vanul měkkým předjařím, jako předzvěst blížícího se jara.

Děti ve škole se učily i psaly slohovou úlohu o jaře, čekaly na příchod skřivana a zpívaly: „Přijde jaro, přijde, bude zase máj!“

Také „sladkář“, který se po dlouhé zimě v Racheltících objevil, potvrzoval svým příchodem jaro.

Tento chudý muž Slovače tu býval několikráte do roka. V létě, v zimě nosíval vlněnou halenu a na nohou měl v zimě dřeváky a v létě lýkové střevíce. Svoje sladké zboží míval v pytli na zádech. Obešel stavení a tu některá hospodyně ho pozvala i dál do kuchyně a poskytla mu dobrý oběd. Starý děda byl uznalý; nechtěl almužnu a proto se za prokázanou laskavost odměnil tím, že panímámě daroval velký kus sladkého dřeva do čaje proti kašli. Hned po ránu přišel ke škole a postavil se u hlavního vchodu. A milí žáčkové, jak známého dědouše spatřili, nešli do školy, ale vrátili se domů a při nejmenším aspoň tři krajíce vymámili doma a vyměnili si je za sladké dřevo. Dědouš si naskládal chleba do sotůrku a v blízkém hostinci jej pak prodal. Za peníze se málo kupovalo, nebylo tolik peněz na venkově a když kluk dostal doma „šesták“ na sladké dřevo, všichni ostatní kluci mu záviděli.

Po vyučování se děvčata domluvila, že půjdou k „Vérové skále“ na sněženky. Zuzanka byla mezi nimi také. Ty mladší ani nevěděly, kde ta „Vérová skála“ je, ale o rok starší Stázinka Diviznova o ní věděla a proto se nabídla, že tam děvčata zavede. Zuzanka v hlavě hned spřádala plán. Jen několik sněženek si ponechá a ostatní — celou kytici dá na stolek panu učiteli. Děvčata šla přes náměstí, přes Lhotu a za Luží se k nim přidalo několik kluků. Kluci po cestě hvízdali, vráželi do sebe,

předbíhali se, děvčata se vedla za ruce a nic nedbala, že bláto, místy ještě se sněhem jim při každém došlápnutí šplíchá na záda.

Přišli až do údolí ke starému mlýnu, který maje hojnost vody, vesele si klapal. „Klapoty, lopaty, klap, klep". Kolem dokola byly stráně, obrostlé mladým borovým lesem a za mlýnem, kde byl les — zvaný „Doubek" se děti pustily doprava, kudy vedla úzká lesní cesta k „rasovni". Odtud si dospělá děvčata dávala potají donést „koňské sádlo z hřivy" pro bujný vzrůst vlasů, souchotináři si tam chodívali na psí pochoutku a ještě si domů nosívali v hrnku psí sádlo. Však také, když šel pohodný po Rachelticích, věděl každý, že je to on. Psi tropili hrozný rámus a ještě kus cesty ho vždy štěkotem doprovázeli. Nad lesem kroužilo několik vran. Krá, krá k nám, k nám, volala po nich děvčata. „Támle Zuza, ta už k nim nemusí volat vráno, ta k nim už přide bez volání", povídal Franta Vokřinů a při tom se poťouchle usmál. „Snad ešče tomo nevěřite, že vrane nosijó děcka? to se jen tak říká", prohodil. „A jak se teda narodí dítátko?" zvědavě a skoro současně se ho ptala děvčátka. „Tak, jak se krávě velihne tele, tak se ženský narodí děcko. Tak to je", vysvětluje jim Franta. — Děvčátka mlčí a ani nedýchají. Najednou se s nimi všechno zatočilo a všechno kolem dokola zčernalo; i ty bílé sněženky, na které právě šly. Zuzka se až otřásla. Ona už na sněženky nepůjde — chce jíti domů a ostatní děvčata se otáčejí a jdou s ní. Tak mocně na všechny působí to, co jim právě Franta prozradil.

Zuzanka si dávno přála míti malinkého bratříčka nebo sestřičku. Nesměla to však před Františkou říci. Ta jí vždycky za to mírně vyhubovala. Nikdy však o tom Zuzanka neuvažovala, jak přijde děťátko na svět. Doposud četla jen pohádky a v jedné se dočetla, že čáp položil děťátko mamince pod růžový keř. A tak si i ona toužebně přála, aby jednou, až půjde ze školy, nalezla u nich v zahrádce, pod růžovým keřem, v peřince malinké hezké děťátko. Zanese si je domů, bude je chovat, všechny písničky co umí mu vyzpívá a až přijdou jejich s pole, poběží jim je ukázat, aby se pochlubila, jaký dárek dostali. A Franta jim zatím před chvílí řekl, že to není pravda, že se to jen tak říká dětem. A jak se jim ještě při tom smál, že věří na vránu. Děvčata jdou domů mlčky, žádná nemluví a snad se také jedna před druhou stydí. Má toho však každá plnou hlavu a plné srdíčko a neví, jak se z toho dostat ven. Zuzka byla upřímná

a když něco provedla, svěřila se vždy Kristynce. Má jí to, co slyšela od Franty, říci také? Ne, nikomu to neřekla, styděla se. Tím bedlivěji však pozorovala Kristynku. Slyšela ji několikrát, jak naříká na nevolnost, všechny šaty jí byly pojednou malé, takže jí švadlena musela ušít nové. Chůze její byla teď pomalá a když se chtěla jíti podívat na zemřelou starou sousedku, řekla jí nádenice, která právě u nich pracovala: „Dyž je ženská v požehnaným stavo, tak se nemá chodit dívat na mrtví, to néni dobře."

Zuzka sedí a poslouchá a tak je zabrána ve své myšlenky, že ani neslyší, jak Kristynka jí nakazuje, ať doběhne k tetičce a vyřídí jí, aby k nim večer přišla. „Zuzko, slyšelas?" „Co?" A když panímáma podruhé rozkaz opakuje, vzchopí se, vymění čistou zástěrku, zastrčí do kapsy kapesník a jde do Lhoty k tetičce. Tetička seděla na stoličce a pletla punčochu. „Tetičko, máte přejít večir k nám, Kristynka povídala." „A co dělá maminka, Zuzanko?" „Kristynka?" přeslechla Zuzanka slovo maminka. „Nic!" „Ták, to bech řekla — nic!" káravě povídala tetička. „Ale dělá něco na dvoře — a také vařila." „No proto! vidíš a te řekneš — nic. A vonehdá hotikalas vokolo našéch s vostatnima děvčatama, ale jen sem tě zahlidla, už belas v pracho. Kam ste tak běžele?" „Me sme šly, tetičko, na sněženke." „A už rustó?" „Já nevím, me sme tam už, tetičko, nedošly." „A proč?" „Protože Franta Vokřinů povídal" — a tu se Zuzanka zarazila. Ale to by neznala tetičku! „No tak, co povídal", vyzvídá tetička dále. Zuzanka mlčí a najednou vyhrkne; „Povídal, jak se kravě velihne tele, tak se narodí děcko. Tak škaredě to řekl." „No vidíš, Zuzanko, a přece to néni nic špatnyho. Každé živé tvoreček na světě chce rust a množit se. Podivé se třeba na to kravičko. Chudák, vod rána do večera je do chomóta zapřažená, dává nám mliko, velihne telátko, kery svou krví napřed živí a za to všechno jo ešče ledaskdo švikne bičem. A tak, jak je to ho zviřátek, tak je to take ho každyho božiho tvora — tak je to take ho lidi. Každá maminka nosí diťátko pod srcem, abe mělo teplóčko a pěkně rustlo. Živí ho svém tělem a když diťátko veruste, tak se narodí. Abe diťátko belo zdraví, musí bét maminka take zdravá a nesmí se rozčilovat." Zuzka poslouchá a ani nedýchá. „Tetičko", zašeptne, „já bech chcela, abe se nám narodilo děvčátko, no anebo ne, chcela bech chlapečka!" „Ať je to, co je to, Zuzanko — jak Pánbu dá — jen abe se to diťátko ščasně narodilo. Ale už ho-

tiké dum, už se stmivá, abes nebela vaděná.“ Když Zuzanka přišla domů, panímáma chystala v kuchyni na večeři. „Tak co říkala tetička, přide?“ „Přide až po práci“, oznamuje Zuzanka a najednou přiskočí k panímámě a zašeptá: „Já už tě nebodo zlobit, abe diťátko belo zdraví a hezký.“ Panímáma chce něco říci, ale když vidí na sebe upřeny čisté oči Zuzančiny — mlčí.

Na příhodu v lese Zuzanka pomalu zapomínala. A jakmile na ulici vyschla u sousedových „sluneční strana“, udělali kluci před domem důlek, do kterého při hře házeli fazole, kterých měla Zuzanka plný pytlík. Když jej dala do kapsy, div jí ji neutrhl, ale to tam ještě vecpala míč a kuličky. Když utíkala, musila si kapsu držet, sice by se byla v běhu určitě utrhla, tak byla těžká. A při tom ji tloukla kapsa do kolena, takže je měla celé otlučené. S míčem si hráli na „národy“, na „přebíjenou“, kuličky házeli do důlku, nebo se honívali. A tu jim bylo při běhu pojednou horko, už chtěli běhat bosi, ale rodiče dětem ještě nedovolili. Také pan učitel děti ve škole napomínal, říkaje: „Zem je teď ještě rozpařená, mohli byste se pořádně zachladit.“

A jaro, které dětem přináší tolik radostí a volné zábavy v přírodě, přináší dospělým těžkou práci v poli. Pracují od svítání do klekání, od jara do zimy, takže ruka sedlákova se podobá hlíně, kterou každým rokem ruchadlem několikrát obrací a jeho dlaň je tvrdá a plná mozolů, jako ta hrouda na souvrati.

Vyzinovi seli ječmen a panímáma šla v deset hodin domů vařit oběd. Zuzanka jde dnes výjimečně domů ze školy také v deset a hned ochotně vypomáhá při vaření. Zatím co panímáma dělá oheň, Zuzanka škrabe zeleninu a loupá brambory na bramboračku a pak strouhá tvaroh do bramborových tašek. Ještě zamíchá na plotně zásmažkou a potom se zeptá, co má dělat. Panímáma se rozmýšlí. Jakou by dala ještě Zuzce práci? Ta toho však využije a rychle zaprosí, že si půjde chvilku hrát. „No mužeš“, svoluje ochotně panímáma, „ale za hodino ať seš doma“, už za dveřmi slyší Zuzka a běží ven na ulici, aby té hodiny ke hře hodně využila. A jak přišla mezi děvčata, hned, že si budou hrát na honičku. Postavily se do kruhu a Zuzanka rozpočítávala:

Jeden, dva, to sem já,
jeden, tři, to ste ve,
jeden, čtyry, nemá víre,

jeden, pět, sakrment,
jeden, šest, te seš švec,
jeden, sedum, visel přes dum,
jeden, vosum, brousil koso,
jeden, devět, te seš medvěd,
jeden, deset, zůstal viset,
jeden jedenáct, hoň nás, pane, co je nás!

Na koho to poslední slovo padlo, vyběhl z kola a ostatní honil. A tak to šlo stále dokola, až hlas zvonu oznamoval, že je poledne. Děvčata se naráz rozběhla k obědu a Zuzka utíkala se sklopenou hlavou domů. Zase přetáhla — bože ta hodina, když si hraje, vždycky tak rychle uběhne, myslí si a spekuluje, jak to zařídit, aby ušla pohlavku. Někdy jí to prošlo, někdy nějaký „slízla“, podle toho, jak toho bylo zapotřebí. Ale vůbec, teď už málokdy byla bita. Však také, když se jednou děvčata dohadovala, jestli víc bije tatínek nebo maminka, pochlubila se jim Zuzka, že od té doby co si vzal tatínek jejich Kristynku, skoro už vůbec není bita. A sousedka, která dělala, že si dětí nevšímá, najednou povídá: „To ničkom po svarbě. Ale jen počké, esli také bode tak na tebe hodná, až bode mit svy děti. Bode taková, jako každá jiná macocha. Tebe vodstrčí a nebode tě mít ráda.“ „A šak já pudo pryč a budo učitelkó“, zmohla se k odporu Zuzanka. „Cha, cha, cha! učitelkó! Děcka jim bodeš chovat, jedno za druhém a až vechodíš školo, plachte tráve na zádech bodeš nosit jako Františka.“ A sousedka se smála, až se jí boky třásly.

Tato zlá hanlivá slova neměla Zuzanka nikdy slyšet, neboť od této chvíle začala potajmu žárlit na malé, dosud nenarozené děťátko. Proč jsou dospělí lidé k dětem tak zlí, proč jim zasazují rány na těch nejcitlivějších místech a okrádají je o jejich nevinné dětství? A vždycky, kdykoli se Zuzanka začala podobat svou veselostí a bezstarostností ostatním dětem, které mají svoje vlastní rodiče, kdykoli se jim chtěla vyrovnat a o závod se s nimi hodně vysoko rozletět, zastřihli jí křídla a přitlačili k zemi.

Bylo to asi uprostřed žní, když se najednou na nebi ukázal mrak a od úst k ústům se nesla zpráva, že bude válka. A jako když hrom udeří a otřese se celá zem, tak tato zvěst otřásla nitrem všech občanů v Rachelticích. A hned nato byla vyhlášena mobilisace a do čtyřiadvaceti hodin bylo všady jako po vymření. Muži narukovali a odevšad se ozýval nářek a pláč. Byla první

světová válka. Ženy nastoupily na místa mužů, ať už to bylo u pluhů, v kancelářích, anebo na dráze. Pantáta Vyzinů pro stáří narukovat nemusel, zato však Tonda po odvodu odešel na výcvik do krajského města a po šesti nedělích s ostatními na ruské bojiště. Na škole zůstal starý pan řídící sám a učil všechny třídy dohromady. Učil, nebo také neučil, protože mimo vyučování ve škole ještě hrál v kostele na varhany, o pohřbech zpíval a při rekvisicích chodil v Racheltících s komisí rekvírovati sedlákům obilí. Později byla přidělena na školu paní učitelka, která chodila s dětmi do přírody na byliny, na panské vybírat brambory a na jaře na trávu. Jenom když pršelo, nebo v zimě spojila dvě, někdy i tři třídy dohromady a s dětmi četla, nebo počítala. Kdo chtěl, mohl zůstati doma, aniž by se musel omluviti a tak to vypadalo ve škole až do konce války. Zuzanka byla v zimě nemocná, naříkala si stále na žaludek a když už si s ní lékař nevěděl rady, poslal ji do Brna do nemocnice. Když ji po šesti nedělích propustili, nařídil pan primář pantátovi, ať nechá děvče jen hodně skotačit a běhat mezi dětmi, že je příliš na svůj věk rozumově vyspělá. A tak ani nešla Zuzanka do konce školního roku do školy. Hrála si venku na sluníčku, chodila s děvčaty na jahody, doma jí věnovali více pozornosti a tak se pomalu uzdravovala.

Každodenně čekala na poště s ostatními dětmi na listonošku, která se v určitou hodinu objevila s objemnou taškou „Feldpostek“, které přinášely zprávy z bojiště svým drahým doma. Několik občanů racheltických již na bojišti padlo, jiní byli nezvěstní a tak marně čekaly děti z postižených rodin na sebemenši zprávičku o životě svého drahého na bojišti. Děvče, které mělo svého chlapce na vojně, o jejichž známosti ještě nikdo nevěděl, anebo když známosti z některé strany rodičů nebylo přáno, raději večer si vždy doskočilo pozeptati se pod okno listonošky „Andulky“, jestli pro ni nějakou zprávu má. Když si potom od ní růžový lístek odnášelo potajmu domů, uschovalo si jej pečlivě jako vzácnou relikvii, aby nikdo z domácích jí na to nepřišel. Františku, která už také měla svoji tajnou lásku na vojně a o které mimo Kristynky nikdo nevěděl, zastihla jednou Zuzanka, jak krabici stužkou svazuje a pečlivě ji ukládá.

Jednou, když Františka nebyla doma, nedalo to Zuzce dobře dělat a slídila tak dlouho, až ukryté tajemství objevila. Myslila, že tam bude při nejmenším ukryto aspoň půl krabice čokolády.

S dychtivostí stužku rozvázala a — ono zatím jenom několik růžových „Feldpostek“, na kterých bylo napsáno: „Jsem živ a zdráv a mám se tak, jako na vojně. Zdraví a vzpomíná na Tebe J. V.“ Když to Zuzka přečetla, v duchu si myslila, jak může být ta Františka tak hloupá a ukrývat několik obyčejných, tužkou psaných lístků. Ještě více se podivila, když na to Františka přišla a hned začala plakat. Dostala tenkráte Zuzka od Františky několik „ždurců“ do zad a od Kristynky vyhubováno. A od té doby si Františka krabici zamykala do stolku a klíček nosila stále u sebe, aby ho Zuzka nenašla.

Tonda psal, že je raněn a leží v Sanoku v nemocnici. Zranění má lehké a tak myslí, že asi za měsíc půjde na bojiště znovu. Když však za týden přišel telegram, nemohl jej pantáta leknutím ani otevřít. Myslel, že je s Tondou zle. Trochu se však vzpamatoval, když zjistil, že telegram je od příbuzných, kteří oznamují úmrtí a pohřeb švagra mlynáře. „Chudák, už to má take vodbety“, pronesl smutně pantáta a chystal se, že pojede zítřejšího dne švagrovi na pohřeb. „Neměl bes jezdit, slyšela sem, že bode chodit rekvisica po vobilí a me tade zůstaneme sami“, prohodila nesměle panímáma, která si přála, aby byl pantáta při tom zběsilém řádění německých vojáků po hospodářství, při prohlídce doma. Na druhé straně nechtěla však také pantátu zdržovat od povinné poslední služby svému příbuznému. A tak pantáta jel časně ráno mlynáři Vašánkovi na pohřeb.

Když se pantáta vrátil z pohřbu, bylo u nich boží dopuštění. Panímáma plakala s děvčaty v kuchyni a dvacet německých vojáků prolízalo stavení a vše, co bylo poschováno, našli. Když pantáta odjel na pohřeb, panímáma ve snaze, aby jim nezrekvirovali z komory obilí, které měli přichystáno k jarnímu setí a na mletí pro sebe, schovala s Františkou bez vědomí pantáty co se dalo. Tím udělala chybu. Když byla komora prázdná, šli vojáci hledat a nalezli všechno. Byla toho plná fůra a když pantáta přišel na dvůr, viděl, jak obilí odvážejí do radnice. Bylo zle. Chtěli hned pantátu zavřít do vězení a ještě velkou pokutu mu napařit. A tu dalo mnoho vysvětlování a pochůzek na úřady, než pantátovi obilí k setí za měsíc vrátili. Pokutu však platit musel a byl rád, že to ještě tak dopadlo, neboť celý ten měsíc nikdo v domě starostí nespal. Tato rekvisice však nebyla poslední. Za týden rekvirovali zase dobytek a poslední týden před vánocemi zase znovu obilí. A tak lidé ze strachu ani nevycházeli. S rostoucím nedostatkem potravin řádily na venkově krádeže,

zvláště však v zimě. Zloději šli hlavně na maso a sádlo. Tam tomu vytáhli prase ze chlívka, nebo husy z posady, slepice, králíky a z komory odnesli naložené maso i se škopkem. Vyzinům ukradli mák a ze čtrnácti hus všechno peří. A u Jelenů, když neměli vepře ve chlívku, ba nenašli ani králíky, zabili a odnesli ze chlívka jedinou kozu, která měla míti už za měsíc kůzlátka. Když přišla ráno kmotra do chlívka, našla jej prázdný. Koza pryč a na hnoji zůstala z ní jen střeva. Tenkrát kmotra u Vyzinů tolik o kozičku plakala a nebyla k utišení, ani když jí panímáma slíbila, že jí každodenně mléko pošle.

A už tu byly Vánoce, které jsou v době míru plny krásy a poesie. Ve válce však přinášejí tím více bolestí a tesklivých vzpomínek na ty, jejichž místo zůstalo o štědrovečerní večeři prázdné. Také na chalupě bylo smutno, neboť balíček, který poslali Tondovi na frontu, přišel za tři neděle s obsahem už skoro plesnivým zpět. A tak tedy marně Zuzanka vyčkávala u pošty a nikdy ani sebemenší zprávičku od Tondy nepřinesla. Marně se také pantáta doptával u známých, kteří s Tondou byli na frontě a marně hledal v novinách v rubrice nezvěstných. Celé dva měsíce neměli o něm zprávu. Až konečně jednou přišla domů Zuzka s veselou a už zdaleka třepala ve vzduchu růžovým lístkem. Tonda byl už podruhé raněn a ležel v Krakově v nemocnici. Raněn byl do pravé ruky a proto požádal vedle na posteli svého kamaráda, aby mu napsal zprávu rodičům. Kamarád psal, že má Tonda roztříštěnou kost v rameně, rána se však zahojí, není smrtelná. Dále psal, že doufá, až se poněkud uzdraví, že dostane Tonda dovolenou a tak se těší na milé shledání. Jak taková zpráva všechny potěšila. Je živ a přece se vrátí a i kdyby bez ruky byl — přece přijde. Zvláště na panímámu blahodárně působila tato zpráva. Nesměla se rozrušit — už každou chvíli čekala radostnou událost. A malý světoobčánek nedal na sebe dlouho čekat.

Tak asi koncem února v deset hodin večer klepal pantáta Vyzinů na okno u paní „báby“, aby si rychle všechno připravila a šla hned s ním. Zavolal také kmotru Jelenovou, která svou pomoc sama už dříve rodičce nabízela. Nebylo to však tak lehké, jak se zprvu zdálo. Celou noc prochodila panímáma po světnici a když to pořád konce nebralo a dětský pláč se dosud neozýval, utíkal kmotr Jelenů sotva dechu popadaje do blízkého městečka pro lékaře. Na štěstí byl lékař doma. Dal zapřáhnout

koně, sedli do kočáru a úprkem ujížděli k Rachelticím. Tak, tak, že dojeli — byl už nejvyšší čas. A když se po hodině ozýval ze světnice dětský pláč, nestačil si pan doktor utírat s čela pot. „Safra, kluku, tys mi dal, to jsem se zapotil“, povzdychl si. Ale to jen tak, aby se neřeklo. Měl sám radost nad klukem, který se měl čile k světu, křičel a hrabal nožkama ve vaničce. „Kluk jako buk, takového jsem už dlouho neviděl“, povídal uznale a podával pantátovi ruku. Pantáta děkoval, usmíval se a měl radost, že to všechno tak dobře dopadlo. Panímáma únavou a vysílením usnula. Ale zato kluk měl hlad, křičel a nebyl k utišení. Nechali ho chvíli plakat, maminka pro něho stejně dosud mléko neměla, tak ať si chvíli popláče. Ale kluk už neplakal, ale přímo řval a tak honem uvařili čaj, ale to bylo pro kluka jako nic. Plakal, hubičkou točil na všechny strany, hledal stále kolem sebe potravu a tak „paní babička“ už skoro ze zoufalství utrhla kus organtinu, vyprala ho nahonem, do čaje namočila kousek piškotu a udělala klukovi cumlík. Kluk se upokojil, tahal jen se cumlík natřásal, ale za chvíli měl prázdný a křičel zas. Udělali mu tedy druhý a teprve po něm se trochu upokojil a spal.

Když se asi za dvě hodiny mladá maminka vzbudila, s mateřskou něhou pohlížela na malý růžový uzlíček vedle sebe položený. Kluk spal a pěstičky měl těsně sevřené u pusinky. Hezký nebyl. Hlavičku měl velikou, šišatou, obličej brunátný, oteklý a samý škrábanec. Ale i přes to se mamince líbil a přímo s posvátnou úctou ho brala a tiskla k prsu, aby ho napojila. „Paní babička“ v duchu trnula hrůzou, jak to dopadne, neboť před tím kluk už vycucal dva cumlíky — ale kluk po prsu chňapl a táhl a nepřestal, dokud je celé nevyssál.

Zavolali také děvčata, aby šla bratříčka přivítat na svět. Zuzka jen tak na půl ucha zaslechla, jak Františka říká „paní babičce“, že dítě prý za nic nemůže. Potom se sklonila k dítěti, udělala mu podle zvyku na čele křížek a pochovala je. Zuzce se však chlapeček nelíbil a hned s pláčem dokazovala, že není hezký a že je celý poškrabaný. „Jen počké, šak se vebarví, až takle za tři neděle. Červenost z vobličeja se mo ztratí, hlavička verovná, škrabance se zahojijó a bodeš vědět, že žádné nebode mít takovýho hezkýho chlapečka jako ve máte. Dyt se podivé, jak už je velké, dyt je ho plná peřina.“ A už podávala Zuzance bratříčka, ať ho také pochová. Opravdu byl kluk těžký a tak Zuzanka uvěřila a pěkně se na bratříčka usmála. A „paní ba-

bička“ měla pravdu. Za čtrnáct dní kluk v obličeji zbělal, hlavička se mu vyrovnala, otekliny se zahojily a chlapeček byl jako obrázek. Pokřtili ho na jméno Petr. A když ho pan farář teprve po čtrnácti dnech křtil, nemohla ho „bába“ do peřinky skoro zabalit, jak byla pro něho úzká. Však v ní nebyl také spokojen. Chtěl míti volnost. Křičel, ručkama i nožkama se bránil a teprve cumel na cestu do kostela ho upokojil. Však také, když mu pan farář při křtu lil na hlavu vodu, začal Petřík řvát a to tak silně, že pan farář prohodil, že mu stačí dát jen bič do ruky a může jet zrovna na pole orat. Po kostele se oslavily křtiny hostinou z toho, co kmotřenky a tetičky donesly „do kóta“. A když všichni seděli kolem stolu, jedli, popíjeli a byli zrovna v nejlepším, přišla — revise. Jen hlavu četníkovu oknem zahlédli. Ještě, že tentokrát byli tak solidní a šli nejdříve na dvůr. Než se vrátili do světnice, seděli všichni potichu jako pěny a u prázdného stolu. Pan starosta, který komisi vedl se jen šibalsky usmíval. Věděl, kdyby se rozhlédli jen tak trochu po světnici, že by se dalo mnohé zabavit, ale co by to bylo za křtiny, aby se neoslavily i když to bylo ve válce a byly zakázány veškeré slavnosti a hostiny.

Každodenně chodívala „paní bába“ Petříčka koupat a Zuzka vždy bedlivě celý postup sledovala a ochotně asistovala. Když už potom koupat nechodila, pomáhala Zuzka při koupání zase panímámě. Jednou šla panímama nakupovat a nařídila Zuzance ať ohřeje vodu, až přijde, že Petříčka vykoupe. Asi za hodinu se vrátila a tu Petříček už ležel v kočárku a spal — vykoupaný. Vadila se panímáma se Zuzankou, neboť se obávala, aby jí snad chlapec nespadl a nebyl pak mrzákem. V tom ohledu mohla však býti úplně bez starosti. Zuzka odkoukala, jak se dítě bere a velmi opatrně ho do vaničky nesla a koupala jako zkušená maminka. A čím déle byla u Petříčka, tím ho měla raději. Panímáma vypozorovala, s jakou láskou Zuzka k bratříčkovi lne a ho opatruje a proto bez starosti mohla odejít po práci. Však se už také blížilo jaro a s ním zase plno práce v zahradě i na poli. A tak se nejednou stalo, že panímáma s Petříčkem v náručí vyhlížela před domem, zda se Zuzka vrací už ze školy. Když bylo pěkně, jela Zuzanka s kočárkem ven, když bylo špatné počasí, opatrovala ho doma. Od té doby, co měli malého Petříčka, ani mnoho mezi ostatní děti nešla. Pyšně se projížděla s kočárkem po silnici a nic na to nedbala, že ji děvčata volají ke

hře. Děvčata házela do důlku fazole a kluci se při tom domlouvali na hrkání, neboť se blížil už poslední postní týden. A jakmile o Zeleném čtvrtku umlkly na věži zvony, ujali se vlády kluci a hrkali až do vzkříšení. Nejstarší a nejkurážnější dělal vedoucího. Seřadil kluky vždy podle velikosti a podle hrkacích instrumentů do řady, takže šli nejprve s hrkači, potom s klapači a za nimi s trakaři. Na Bílou sobotu pak vybírali po domech za hrkání a hned za dveřmi sborově spustili: „Hrkače, klapače se nám polámaly, dejte nám vajíčko malovaný“. V některém domě dostali peníze, v jiném zase vajíčka, která nakonec prodali a o peníze se mezi sebou rozdělili. Že se někdy kluci při tom rozdělování pohádali a poprali, patří také k velikonoční tradici. Když na Velký pátek odhrkali ranní klekání, šli ke mlýnu, ve strouze se umyli a pak teprve šli domů. Také dospělí lidé se chodívali dříve do potoka umýt, později si už jenom nosili na Velký pátek vodu z potoka domů a doma se v ní umývali. Pantáta Vyzinů donesl také brzy ráno na Velký pátek velkou putnu vody z potoka a všichni se v ní umyli. Potom se šli pomodliti, každý pod nějaký ovocný strom na památku umučení Krista Pána, který se také v zahradě Getsemanské modlil. Zuzka se vždy modlívala pod starou hruškou cibulkou; snad proto, že jí hrušky cibulky ze všeho ovoce nejvíce chutnaly. Po celý den býval přísný půst a teprve po slavném vzkříšení se mohl každý do syta najíst. Ve válce se však málokdo do syta najedl, hlavně ve městech se každým rokem vzmáhala bída a hlad. A o vzkříšení? Vyzváněli jen umíráčkem, protože krásné zvony racheltické zabavili a s jinými je odvezli do Vídně na výrobu děl. I vajíčka na pomlázku bylo zakázáno barvit a tak děvčata jen potajmu, aby se to nikdo nedověděl, svému chlapci pomlázku dala.

KAPITOLA III.

Ruský zajatec. — Tonda na dovolené. — Zuzka pečuje o Petříka. — Cesta do mlýna. — Maminko!

Asi za týden po velikonocích bubnoval obecní posel, kdo chce na polní práce ruské zajatce, aby se o ně ihned přihlásil na radnici. Protože pantáta, jako mužská síla, zůstal na chalupě sám, šel se také o jednoho přihlásit. Napřed chtěl dva, neboť kmotr Jelenů byl také na vojně a sám by býval všechno pole neobdělal. Na chalupě snad ano, ale pantáta pomáhal s potahem také baráčníkům, kteří měli sem tam nějaký ten kousek pole, aby také oni dostali zrno do země a měli kus chleba na svém. A potom už se všeobecně šuškalo a později i veřejně povídalo, že se v Rusku tvoří naše české legie. Ruští zajatci že prý u nás mají hlad (pracovali na železnicích a v dolech) a tak, aby si je co možná nejvíce brali sedláci na práci a tím je uchránili od hladu a nemoci. Tak tedy hlavně z toho důvodu chtěl pantáta zajatce dva. Brzy potom přijeli zajatci do Racheltic a jeden z nich byl přidělen k Vyzinům. Když si ho pantáta přivedl domů, bylo líto se na něho podívat. Byl v chatrném zajateckém munduru, vyhublý, se smutným výrazem ve tváři. Když ho však pantáta zavedl do kuchyně a na „pajmámu“ zavolal, ať nachystá nějakou pořádnou svačinu, hned se mu oči vyjasnily. A což teprv, když se pořádně najedl a pantáta na dlaň mu nasypal tabák ze svého skromného přídělu, aby si také zakouřil, myslím, že v té chvíli si ho získal úplně. Usmál se (i když se před tím stále nedůvěřivě tvářil), umotal si „papirosu“ a dal se do vypravování. Do zajetí se dostal jako raněný. Teď však již půl roku pracoval na dráze a proto se snadno česky dorozumí. Práce na železnici se mu nelíbila. Je sedlák a rád by pracoval na poli. Proto, když vybírali zajatce na polní práce, byl mezi prvními, kteří se přihlásili.

Pavel Kucovljak (tak se jmenoval onen ruský zajatec), pocházel z Tabričské gubernie od Černého moře. Byl střední postavy, osmadvacet roků stár a měl hnědé bystré oči. Doma za-

nechal „žinku“ Marii a malého synka Ivana. A proto, jakmile uviděl na kočárku Petříčka, chytil ho do náručí, tiskl ho k sobě a až dojemně se s ním obíral. Panímáma ustrašeně k němu vzhlédla. A on, jakoby vytušil příčinu, povídá: „Neboj se, já nemám vši, už jsem je vychytal, ale když mi dáš teplou vodu na koupání, budu rád.“ Františka ohřála v kotli vodu, panímáma vyhledala Tondovo prádlo, pantáta mu dal svoje kalhoty, zajateckou bluzu mu panímáma vyprala (musel ji nosit, měl na ní přišité svoje číslo) a když se Pavel vykoupal a znovu oblékl, byl skoro k nepoznání. Pantáta mu ukazoval hospodářství a seznamoval ho s prací, kterou bude konat. V chlévě nestála řada krav jako v dřívějších letech, neboť pro stálé dodávky eráru nic ve chlévě pořádného nezůstalo. Všechen mladý dobytek šel na výsek a tak „Stračena“ musela tahat pořád. S něčím byl Pavel spokojen a říkal, že to v Rusku také tak mají, ale zazlíval pantátovi, že tahá s kravami. To u nich v Rusku tahá jen kůň, protože kráva je do tahu slabá a je určená k tomu, aby živila člověka svým mlékem. Když pracoval s dobytkem na poli, museli mu vždy přibaliti tři kusy chleba. Dva rozdal kravám a jeden snědl. Když náhodou na krávy pozapomněli, dal svoji svačinu kravám a sám byl hladem. Tak dobytku přál za to, že vykonává tu nejtěžší práci. Málokdy také švihl krávy bičem. To bylo jen stále slyšet: „No, vije, Starucha, vije malá“ (Starucha říkal Stračeně). Pro jeho pořádnost a poctivé jednání si ho všichni na chalupě oblíbili a byl to jen jejich Pavel. A pantáta? Tomu, když se zdálo, že mu panímáma dala větší kus masa na talíř než Pavlovi, kus od svého odkrojil a Pavlovi přidal. A tento, když s nimi za stolem obědval a viděl, jak mu pantáta přeje, byl by pro něho do ohně skočil; tak si navzájem přáli a rozuměli si jako rodní bratři.

Do práce ho nemusili nikdy pobízet, bez říkání spravil po domě co bylo třeba a za co by býval musel platit pantáta řemeslníkovi. I na poli se dovedl přičinit, takže byli teď s prací na poli brzo hotovi a mohli vypomoci a poraditi tam, kde byl hospodář na vojně. I do kuchyně zašel a když bylo třeba, vody donesl, nebo Petříčka pochoval, když měl chvilku čas. A jak to s ním uměl. Ve vzduchu s ním třepal, za vlasy se mu dal vytahat a stále ho srovnával se svým synkem, na kterého denně vzpomínal. „Můj Vánka už myslím běhá — a až bude po válce a přijdu domů, tak mi bude utíkat naproti a já ho ani nepoznám,“ dodal smutně. „Debe už Pánbu dal, abe belo jednó tomo

krveprolití konec. Tak bech vám to přála a všem, abe se všeci šťasně vrátili. Ale kdož ví, kolik jich tam ešče zůstane," povzdychla si smutně panímáma. „Deť už to dlóho nemůže trvat — bída a hlad to musí hokončit — já meslím, že to dýl nevedrží než do vánoc," utěšoval vždycky při takových řečech pantáta. Kéž by měl býval pravdu! Ale při vší té bídě a hladu válka nepřestávala a trvala dál.

Tonda psával z nemocnice sám a pravidelně každého týdne. Ruku už bude mít skoro zahojenou a tak bude muset udělat místo jiným. Je v nemocnici přeplněno a leží dva na jedné posteli. Ale i přes to je rád, že si tam tak dlouho pobyl. Ještě však než půjde na frontu, vymůže si aspoň na čtrnáct dní dovolenou. „Jen ať přide", povídá pantáta, když přečetl od Tondy lístek. „Šak je přede žněma a bode ho ve žních také potřeba." Sotva to dořekl, někdo zaklepal a ve dveřích stál voják — Tonda. Pozdravil a nejdřív utíkal ke kočárku. Uchopil Petříčka do náruče a vtisknul mu na čelo vřelý polibek. „No, z tebe bude jednou pořádný voják, ty šibale malý", povídá vesele. A panímáma, která stála vedle — vděčně se za to na Tondu podívala. I když nikdy nic neříkala, přece měla obavy, s jakou asi Tonda svého nového bratříčka uvítá. A zatím on šel nejdříve za ním. I s Pavlem se kamarádsky přivítali, i když na vojně proti sobě stříleli a museli býti nepřátelé. Dlouho do noci sdělovali si navzájem různé příhody z vojny, až Pavel najednou hovor ukončil. Uvědomil si, jaké by to mělo následky, až by „eskort" zjistil, že nespal v „kasarni", kam každodenně chodil spát s ostatními zajatci.

Tonda měl sice ruku zahojenou, přece však do ní nemohl nic těžkého vzít. Byla dosud slabá a když ji trochu přemohl, tak ho bolela. Proto v poli o žních v práci nepomohl a nikdo ho také do ní nenutil. Všichni mu přáli zasloužený odpočinek. A on, aby byl přece nějak užitečný, obíral se nejraději s Petříkem. Petříčkovi už bylo hnedle půl roku a rostl jako z vody. Radost bylo podívat se na hezkého klučinu s modrýma očkama a se světlými vlásky. Však si ho Zuzka také hleděla. Panímáma chodila ve žních i dopoledne do pole a tak ho ponechala úplně Zuzance. Hned po ránu si ho Zuzka vykoupala, zamotala do osušky (do pusinky musel však dostati pořádný cumel) a kluk spal. Mezitím co spal, vyprala pleny, poklidila a chystala mu čisté prádélko. Když se klučina vzbudil, tak ho zasypala dětským

pudrem, oblékla ho a honem, honem mu chystala zase „papáníčko", neboť kluk byl stále při „apetitu". Už mu dávno nedělali cumílky z piškotu. Kam by s nimi bývali na chalupě přišli — a potom, vždyť byla válka a ani krupice nebylo dosti pro děti. Bez cumlů to však už s ním nešlo. Jak si na ně zvykl, chtěl je mít a tak mu je dělali z krupičné kaše. Jednou byla kaše hustší, podruhé řidší — no, jak se to kdy Zuzce povedlo. Ale Petříček byl spokojený, jen když měl bříško plné. Potom dostal ještě na zapití plnou láhev mléka a pak si teprve oddychl. Velmi rád se provaloval na stole, smál se na Zuzanku svýma krásnýma modrýma očkama: „agr, agr", si při tom spokojeně pobroukával, nazdvihoval se a chtěl už sedět. Zuzka se na něho dívá, ručičky mu celuje, svým malým broučínkem ho nazývá, k sobě ho tiskne a nedala by ho nikomu ani za celý svět. Tak ho má ráda. A Petřík se za to na ni směje, za vlasy ji chytá a Zuzka je v desátém nebi.

Někdy však také Petříček není se Zuzankou spokojen a notně ji potrápí. Pláče, žádný cumel nechce, cítí se ošizen. — On chce maminku! A domáhá se jí takovým způsobem, že Zuzka neví, co už si má s klukem počít. Všechny písničky už vyzpívala, hýčká ho, konejší, běhá s ním po kuchyni, maminku mu slibuje, že za malou chvilečku už přijde, ale malý křikloun řve a chce ji hned. Tak ráda by mu Zuzka pomohla, ale copak mu ona může dát? A maminka mu pořád nejde. Kluk už je celý uplakaný, takovou má lítost — a tak ho Zuzka popadne do náručí, zamotá do „odívky" (odívka neboli chůvka je dlouhý kus látky, jehož jeden konec se zamotá kolem dítěte a druhý se utáhne přes rameno chovajícího a tím se dítě lehčeji nese) a utíká s ním mamince naproti. Kluk se venku poněkud upokojil, ale potom lítostivě pláče znova. Sotva, že ho Zuzka unese. Kluk byl těžký a přece s ním musí dojít až do „Žleba", než se dočká panímámy. Panímáma bere kloučka, usedá s ním pod kopec a malého napájí. Ještě několikrát si Petříček u prsou vzlykne a potom ručičku do prsa matčina zaboří a tahá, tahá. Najednou se však pustí a začne mamince „žalovat". Potom však, jako by se bál, že mu máma zase uteče, tím silněji ručičky zabořil a více se k mámě přisál. A maminka mu domlouvá a malého konejší: „No, bumbé, bumbé, dyť všecko, co tam je, skovává maminka jen pro tebe, ale ničkom só žně a maminka nemá čas, tak honem bumbé!" A panímáma kloučka hladí po zlatých vláscích, úženi si ho k sobě tiskne a na čílko ho líbá.

Zuzka si sedla způsobně opodál, poslouchá a najednou jí napadne, jestli ji její maminka měla také tak ráda. Jistě, že měla! Kárá sama sebe. Vždyť pořád slyší, jak byla její maminka hodná. A přece je jí toho teď líto, když vidí, jak se maminka se synáčkem laská. Proč? Vždyť sama má bratříčka k smrti ráda. Přece však nerada viděla, když se s ním jeho maminka někdy obírala. Je to tím, že Zuzka neví, co je to pohlazení otcovo a políbení matčino a proto žárlí i na toho malého drobečka, který je šťastnější? A pojednou dostane Zuzka takovou touhu jít k té jeho mamince, dát jí hlavu do klína a nechat se jako malá — pohladit. Ale střeží se, aby neprozradila, co se v ní děje. Vždyť už je velká a pohlazení prý patří jen těm malým, velmi často doma slýchávala. Dlouho však nenechá panímáma Zuzku v zamyšlení. Než se ze všeho Zuzka vzpamatuje, drží už zase Petříčka na klíně. Ještě jedno políbení mu dává maminka na cestu a už utíká, aby navařila žencům do poledne oběd.

Tondovi ubíhala dovolená jako voda a on počítal dny a nakonec už jen hodiny, kdy zase pojede. Když se večer na ulici loučil s racheltickými děvčaty a doma do kufříku mu jídlo chystali, div že neplakal. Tak mu byl najednou ten domov drahý. Každý byl k němu ohleduplný a každý mu chtěl dát něco sebou na památku. Ráno, když už před domem stál s kufříkem a čekal na „pošťáka," se kterým jel na nádraží, přiběhla naposled Zuzka a donesla mu v krabici hrušky cibulky. „Vem si je Tondo, já sem ti je nasbírala, te só moc dobrý." A nic mu nepomohlo, že se vymlouval, že je nebude mít ani kam dát. Musel si je od ní vzít. Tonda jel ještě jednou k lékařské prohlídce a pro nezpůsobilost k službě se zbraní byl přidělen k samaritské službě do polního lazaretu. A byl rád. Přece to nebude míti tak zlé, jako na frontě.

Už bylo skoro po žních a jenom ojediněle stál na poli sem tam nějaký „bubák". Nic nesmí přijíti na zmar, každé zrnko musí býti sebráno. A tak po odvezení obilí bylo vidět na polích děti a stařenky, jak ulámané klásky sbírají do pytle. Neměli svého pole, nebo když je měli, tedy jen malý kousek a to, co nasbírají, přibude k jejich skromnému živobytí. Také babička Jarošová se svými dvěma vnučkami sbírala na polích přes celé žně. Snacha chodila do práce k sedlákovi. Měla za to od něho

slíbenou padesátku pšenice, babička s vnučkami padesátku nasbírá, dají si to na „černo" semlít a až přijde syn z vojny na dovolenou, napeče jim snacha dobrých bílých buchet. Tak uvažuje babička a sliny se jí sbíhají v ústech při vzpomínce na dobré buchty. A už zase k zemi ohýbá svá stará, od práce shrbená záda, aby do večera co nejvíce nasbírala. Když po žních doma cepem mladá Jarošová ze „sbírky" mlátila a večer od sedláka na trakaři pytel pšenice si dovezla, sehnala celkem stotřicet kilogramů pšenice. A také ještě nějaké žito na chleba si k tomu od sedláka vyprosí. Brambory mají na svém políčku a tak na zimu bude co jíst a na frontu za tátou z čeho balíčky posílat. Však ho čekají domů. Psal, že možná dostane na týden dovolenou. Co odešel na vojnu se neviděli a tak — honem, aby měla všechno hotovo. A večer si musí zaskočiti do mlýna, pozeptati se, kdy jí to semelou. Toho dne večer asi v jedenáct hodin blíží se kolem baráku stín. To mladá Jarošová s rancem na zádech jde do mlýna s pšenicí. Hned si vzala trochu sebou, aby nešla jen tak s prázdnou. Pozeptá se a to ostatní po trochách vždy v noci odnese. Jde nejistě kolem baráků a pak po úzké cestě podél potoka. Na druhé straně les, ze kterého je slyšet občas táhlé hvízdání. Zůstane stát a poslouchá. Hvízdání neustává, naopak ještě se zesiluje. Zloději — napadá jí v té chvíli a tak se zalekne, že zůstane stát jako přimražená k zemi. Dýchá z hluboka a uvažuje. Má utéci a vrátit se domů s nepořízenou? Udělala by nejlépe. Ale ve dne do mlýna jít nemůže a v noci — dnes nebo zítra, vždycky to bude stejné. A co děti a manžel až přijde domů? Co mu dá jíst? A náhlá vzpomínka na své drahé dodává jí kuráže a žene ji hlouběji do lesa. Ustrašeně těká ve tmě se strany na stranu, klopýtá přes kameny a ze strachu se modlí. Břemeno je jí na zádech těžké, ráda by si odpočala, ale v tom uslyšela ze mlýna štěkání psů. Ještě kousek a bude ve mlýně a těžkého břemene se zbaví. Když však už docházela ke mlýnu, najednou se na dvoře rozsvítilo a ještě tak tak honem, že měla čas vlézt za zídku v zahradě a schovati se za křovím. Schoulí se za keř, dívá se a čeká, co se bude dít dále. Najednou se na dvoře objevil vrchní strážmistr se psem. Když došli až v to místo, kde byla schovaná, pes začal vyskakovat na zídku a dělal takový rámus, že myslela, že ji jistě prozradí. Oba muži však byli zabráni v důležitý hovor a dělali, že neslyší a nevidí. Pan strážmistr zakřičel na psa a tak tento byl nucen se vrátit ke svému pánu. Jak si mladá Jarošová od-

dychla — všechen strach s ní najednou spadl. Mlýn už byl teď čistý, tak může dovnitř. Ona však počká tady venku na „pana otce“, až se vrátí a svou žádost mu hned přednese. Když se „pan otec“ po malé chvilce vrátil, pšenici od Jarošové vysypal ve mlýnici na hromadu a Jarošové naměřil osm kilogramů jednotné černé mouky s poznámkou, že jinou už dnes nemá. I za tu byla Jarošová vděčna; děkovala a slíbila, že přijde druhého dne zas. „Ale přijďte až po půlnoci, to už bude po kontrole“, zdůrazňoval mlynář ještě venku, když za ní zavíral vrata. Druhého dne se plížila zase potmě pomalu lesem okolo vody a tiše jako zloděj. Bude muset chodit po několik nocí, než všechnu svou pšenici po trochách na zádech odnese — ale zato budou míti celou zimu co jíst a až manžel přijde domů, jistě ji pochválí, jak se o rodinu stará.

Už necítí únavu, nenaříká a když večer přišla s pole domů, uléhá oblečená jen přes pelesť postele, aby tvrdě neusnula, neboť ji čeká v noci zase cesta do mlýna. Skoro po celý týden tak v noci chodila. Ještě čtyři kilogramy bílé mouky jí ve mlýně navážili a když si podruhé přišla pro mouku zas, odkázali ji, že už žádnou nemají. Div, že tehdy hlasitě neplakala. „Nekřičte nám tade a nedělete cirkus — vedli je kontrola, ať vás ještě nezavřó,“ cynicky do očí se jí smál stárek. A aby ji poněkud upokojil, povídá už vlídněji: „Přijte zétra vodpoledne, já vo tom pantátovi řekno, že ste tade bela.“ A tak druhého dne místo na pole k sedlákovi šla Jarošová s pytlíkem v tašce do mlýna pro mouku. Aby to nevypadalo tak nápadně, občas se sehnula k zemi pro kus trávy, utrhla ji a dala nahoru do tašky. Ve mlýně jí stárek oznámil, že „pantáta“ není doma a když chce, ať si na něho počká. Tedy čekala. Čekalo tam více žen. A některé byly z daleka — až z města. Byly to ženy úřednické a dělnické, které platily za trochu mouky nejen keťaskou cenu penězi, ale i šatstvem a zlatem. To však nebylo ještě všechno. Když přišly, musely pomáhat buď na poli, nebo na mlatě. Také Jarošová teď šla mezi ně na mlat a pracovala až do večera. Večer je stárek všechny zavolal a dal jim všem po třech kilogramech černé mouky. Ženy prosily, ať jim mouky přidá, plakaly, ať se ustrne nad jejich dětmi, že už tu pracují na mlatě od rána a jen o suchém chlebě. „Dyž se vám to nelíbí, můžete jít jinam, me sme vás sem nevolali“, odbývá je stárek. Pana mlynáře se však nedočkaly. Ten se asi někde schoval. Ještě jedenkrát šla Jarošová do mlýna pro mouku — a naposledy. Nešla však ve všední den,

aby zase nemusela zadarmo pracovat mlynáři na mlatě. Vyšla si v neděli hned před polednem, aby zastihla mlynáře doma. Se zlou se však potázala. Nejen, že už žádnou mouku nedostala, ale mlynář jí ještě bab špinavých vynadal. Jestli prý si myslí, že on tu mouku krade. Dal prý už jí dávno, co jí patřilo a více ať mu práh mlýna nepřekročí, sice na ni pošle psy. Jak se tehdy dostala Jarošová ze mlýna, ani neví. A hned za mlýnem padla v lese na první pařez a tam vyplakala všechno své hoře. Z celé své zásoby pšenice jí navážili jen několik kilogramů mouky a teď, když se poctivě hlásí o další, psy na ni chtějí poštvat. A co řekne doma svým hubeným, stále hladovějícím dětem a mužově sedmdesátileté matce, až se tato zeptá, kolik mouky přinesla. Chudera, i ve svém pokročilém stáří se tolik přičiňovala od božího rána do pozdního večera, klásek ke klásku svýma schromlýma rukama přidávala, jen aby bylo co jíst. Když přišel Jaroš na dovolenou, posílala ho Jarošová, ať jde a mlynáři domluví. „Nikam nepůjdu," prohlásil Jaroš, „však on to mlynář také jednou shledá a dostane to zpět i s úrokama."

Blíží se konec války a na všech frontách to začíná praskat. Vojáci dobře věděli, že už to praská a že rakouská monarchie už to dlouho nevydrží. Tonda také psal domů, že bojují jako draci a postupují jako raci, přímo na otevřeném lístku, na němž bylo i razítko censury. Tedy neklamný důkaz, že už to doopravdy na všech frontách praskalo. Jen v Rachelticích to ještě nebylo znát — tam nepraskaly ani bramborové natě na poli. Neboť ty se nemohly na poli při ohníčku spálit jako jiná předválečná léta, ale musely se požít a usušit na zimu na krmení. I kořenů z natí se upotřebilo. Nebylo slámy a tak se s nimi podestýlal dobytek. Brambory se pak hned s polí odvážely přímo na nádraží, takže po vybrání brambor zůstal sklep skoro prázdný. Seno i sláma se také odvážela. Pak přišly zase rekvisice na obilí a tak to šlo stále. Po každé rekvisici se hospodáři dotazovali potajmu jeden druhého, zda už to byla „ta poslední". Trvalo to však ještě dlouhou dobu, než byl dvanáctihlavý drak poražen.

Již byl poslední snop ve stodole vymlácen a poslední brázda na poli zorána a připravena k zimnímu spánku. U Vyzinů na chalupě připravoval pantáta s Pavlem na zimu palivo. Pavel každou štípu si pozorně prohlížel a několik pěkných bez suků si odložil stranou. Pantáta si toho všiml a neříkal nic. Věděl,

že ho Pavel asi zase něčím překvapí a tak, aby mu vyptáváním nepokazil radost, dělal jako by neviděl. A Pavel opravdu překvapil. Vydlabal si sekyrkou a nožem ze štípy hudební nástroj podobný mandolině. Říkal mu „skripka“. Struny koupil a smyčec si udělal z přelomeného rákosového bičiště, které ohnul do oblouku a napnul na ně žíně z kravského ocasu. Smyčec nakalafunoval, „skripku“ si podepřel o koleno a hrál a zpíval každý večer po práci veselé i tklivé ruské písně. A co jich znal. Jedna krásnější než druhá. Zuzanka, která teď přes zimu chodila do školy, ho ještě naučila české písně a tak bývalo večer na chalupě veselo. I jinam byl Pavel pozván na besedu a vždy a všude se velice divili, jak takový docela primitivní hudební nástroj může vyluzovati takové krásné zvuky. Ale říká se, že dobrý muzikant zahraje na odkorek a na Pavlovi se toto přísloví vyplnilo do puntíku. Nejvíce se však se svou muzikou líbil Petříkovi. Jak Pavla uviděl, ručkama tleskal a když začal Pavel hrát, do kolečka se točil tak dlouho, až se mu hlavička zatočila a on upadl na zem. Ale neplakal, kdepak! „Etě, etě, paa muzi“, volal. A tak Pavel hrál znovu. Na klín si ho musel vzít a nechat ho také zahrát, z čehož měl kluk nesmírnou radost. Už běhal a žvatlal, jenomže mimo mámu a Zuzku mu málokdo rozuměl. Zuzce říkal „Nána“ a sobě říkal „Peti“. Když měl hlad, což bylo velmi často, už neplakal, ale pěkně se přihlásil svým: „Nána dé papu Peti“. Jednou stála Zuzka na zápraží a volala na panímámu, která byla na dvoře, ať jde k obědu. Petřík stál vedle ní, poslouchá, okamžik mlčí a potom po Zuzance opakuje a volá: „Kyty pot papat!“ Zuzka se zastyděla a mlčí. Ví, že dala Petříkovi špatný příklad. Však už se to podruhé nesmí stát. „To je maminka, Petříčko!“ A aby všem dokázala, že to myslí doopravdy a upřímně, hodně hlasitě volá: „Maminko, poď jest!“ A tak, co nedokázali u Zuzky cizí lidé, co u ní nezmohla ani tetička, podařilo se malému Petříkovi jediným slovem. Maminko, maminko, pak často volávala vroucně na matku a dodnes ji tak oslovuje, když přijede někdy domů a líbá svou druhou maminku na vrásčitou tvář.

Mimo písniček naučila Zuzanka ještě Pavla česky psát a číst, aby až bude doma v Rusku jim mohl někdy napsat. A Pavel to slíbil velmi rád a v učení dělal velké pokroky. Už se uměl podepsat a znal celou abecedu.

Teď, když Zuzka zase chodila do školy, myslila často na svoje budoucí povolání. Petřík už běhá, tak ji nepotřebuje.

V zimě nebylo tolik práce, tak jí dopřáli trochu volnosti. A Zuzka se chopila čtení, chtěla se z knih všeho dočíst, všechno znát a vědět. Ve škole se tak málo nového učili, jen opakovali a ona ještě ke všemu chodila přes celou válku do školy jen v zimě. Stačí ty její vědomosti k tomu, aby mohla býti učitelkou? Už chodí poslední rok do školy a ví, že je už nejvyšší čas, aby se rozhodla. Jiným nebude než učitelkou, to už ví dávno, ale jak to tatínkovi říci? Zuzka cítí, že to u tatínka nepůjde tak lehce. Napřed poprosí maminku, aby se za ni u tatínka přimluvila. Ale maminka sama jí to rozmlouvá a říká: „Bože, děvče, kam bes ničkom ve válce v takový bídě šla? Počké, až bode po válce.“ Ale když Zuzanka stále naléhá, tak jí matka slíbí, že se u tatínka přimluví. Pantáta však nechce ani slyšet a Zuzanku bedlivě střeží, aby o knížku ani okem nezavadila. „Tam se uč vařit a zašívat, abe z tebe bela dobrá hospodyň a knižke nech stranó, to tě živobytí nedá, to je pro ženskó jen zahálka. Jen počké až na jaře. V poli do práce tě zapřihno, šak vone tě te panský chótke zajdó.“ Ale neměl pantáta pravdu. Čím více Zuzku pro čtení huboval, tím více ona po knihách prahla, tím více po vědomostech z nich žíznila. Ale teď ještě nesmí tatínka zlobit, počká až po válce. Maminka má pravdu, když říká, kam by ve válce šla. Ale až bude po válce, tak nepovolí a bude prosit tak dlouho, až tatínek svolí. A ona se bude zato učit a bude tak hodná, aby z ní měl tatínek radost a nelitoval peněz, které na její studia obětuje.

KAPITOLA IV.

K Petříkovi přibyla Martička. — Dvůr Buřice. Zuzka se zaučuje v polní práci. — Říjen v roce 1918. — Pavel odjíždí domů. — Zuzka učitelkou nebude. — Boží muka. — „Už zase seš v knihách?“

Ještě tohoto roku ke konci prázdnin dostal Petříček sestřičku. „Nechoď tam za nima“, nařizovala hned po ránu Františka Zuzce, když se jí tato tázala, jak maličká vypadá. Františka byla do práce jako drak a panímámu dobře zastala jak v kuchyni při vaření, tak při úklidu dobytka na poli. Jednou však Františka někam odešla a tak Zuzanka neodolala, aby se nešla na svou malou sestřičku podívat. Bere ji do náručí a dělá „Martičce“ na čele křížek, jak to viděla dělat tenkrát Františku, když se jim narodil Petřík. Třebaže už bylo Martičce přes týden, zdála se Zuzance hrozně malinká. A když ji na stole rozbalila, nebyla Martička o nic větší, než panenka, s kterou si malá děvčátka hrají. Pravý opak Petříka. Hubená a slaboučká se Zuzce zdála, ale její pronikavý hlásek, kterým se domáhala svých práv Zuzanku přesvědčil, že má dušičku v těle dobře přišitou. Měla asi deset centimetrů dlouhé černé vlásky a černé oči. Zuzka jí říkala naše malá cikánečka. Ale jak se všichni podivili, když po čase jí černé vlásky slezly a na hlavičce zůstalo jen malé bílé chmýří a z černých oček byly najednou modré.

Již dříve jsme se zmínili, jak se v době války na venkově kradlo. Byly to však většinou krádeže drůbeže nebo omastku a mouky, což jest ve válce pochopitelné při nedostatku potravin. Co však se přihodilo po novém roce, zatřáslo nejen klidnými občany racheltickými, ale vzbudilo rozruch i v širokém okolí. Asi dvacet ozbrojených maskovaných lupičů obstoupilo na samotě „Dvůr Buřice“ a několik jich vniklo do obytného domu statkáře. Napřed si také zajistili deputátníky, takže tito nemohli jíti na pomoc a hned se pustili v přízemí do vylamování zámků. Když statkář zpozoroval, co se děje, otevřel v prvém poschodí okno a volal na ně dolů, že si mohou vzíti dole ze spižírny všechny

jejich zásoby. Oni však chtěli na něm jen peníze. Statkář však doma žádné peníze neměl. Odeslal je toho dne poštou do Brna na nákup koně, pro kterého si chtěl druhého dne jeti. Přes všechno statkářovo ujišťování, že peníze nemá, ale ať si dole vezmou co chtějí a jen ať ho nechají na živu, vyhrožovali zloději stále, ba začali na statkáře i střílet do okna. Několik už se jich také dobývalo na ně dovnitř. A tak statkář v sebeobraně střílel na lupiče dolů, neboť viděl, že veškeré jeho prosby jsou marné. Bylo to tak asi v deset hodin večer, když právě přijížděli z Racheltic řezníci ke dvoru a zjistili, co se stalo. Měsíc svítil jako rybí oko, tedy dobře viděli, jak jim dva lupiči chytili koně za uzdu. Kdož ví, co by se bylo dále přihodilo, kdyby právě jednoho z lupičů statkář neporanil. Hned koně pustili a na silné hvízdnutí se naráz shlukli a odnášeli raněného. Řezníci koně otočili a úprkem ujížděli k Racheltickým na četnickou stanici. Lupiči se domnívali, když raněného odnesou, že zahladí stopu a uniknou spravedlnosti. Ale neunikli i přesto, že skoro ještě živého hodili do rybníka někde daleko v lesích. Pátrací pes dovedl policii po stopě až na místo činu. Našel i pachatele a přispěl tak k tomu, že lupiči mohli býti předáni k spravedlivému potrestání. Tedy ne hlad a bída, ale hlavně touha po mamonu a penězích to je, která zatemňuje rozum člověka, takže se tento pak neštítí ani vraždy.

Na jaře dostala Františka na starost Zuzanku, aby ji zaučovala v polní práci. Doma jí třeba nebylo, neboť panímáma oběd uvařila a ohlídala si při tom Martičku sama. A tak Zuzka chodila každodenně na pole. Při této práci byla nešikovná, začež se jí dostávalo od Františky stálého hubování. Nic nedovedla vzít pořádně za správný konec, aby si práci usnadnila a tak se nadělala, až běda. Ruce jí bolely, v zádech jí píchalo, tak se stále jen narovnávala. Ta doba na poli se jí zdála býti hrozně dlouhá. Bylo jí asi tak, jako je mladému hříbátku, když je učí ponejprv tahat. „Z tebe jakživ pořádná selka nebode“, zlobila se Františka na Zuzku, když viděla, jak se této oči rozzáří, když jde s pole domů. Jestliže však již na poli Zuzku všechno od práce bolelo, tím více ji vše bolelo večer, když si lehla. Ráno někdy sotva únavou chodila, ale pantáta nepovolil. „Tělo si musí na to dřino zvykat, to ináč néde. Šak po čase do všeho přideš, že nebodeš ani vědět jak.“ To bylo všechno pěkné. Zuzanka se sice zapracovala, už jí i ruce ztvrdly pomalu tak jako

Františce. Už se také k práci šikovněji postavila, ale ve žních, kdy den ze dne za sekáčem sbírala obilí a sem tam nějaký ten snop zdvihala, stále ji bolel žaludek. Naložili té práce najednou na ni mnoho a ona byla ještě poněkud slabá. „Ale to nic néni, to přéde“, říkal pantáta, když to zpozoroval, neboť neměl nemocné lidi kolem sebe rád. „Jen až bude po válce, však já si svoje vydobudu“, myslela si Zuzka každodenně večer, než těžký spánek zavřel její víčka.

Byl krásný podzim. Sluníčko jakoby vědělo, že musí svoji vládu zanedlouho přenechat zimě a proto, aby všichni na ně dlouho vzpomínali, hřálo tak důkladně, že i to nejposlednější ovoce pod jeho dotekem kvapem dozrávalo. Babí léto rozhodilo své jemné stříbrné vlasy vzduchem a mírný vánek rozhoupal je na svém teplém klíně. Zem byla hluboko prohřátá a na stráních voněl vřes. Lidé takové krásné pohody hleděli důkladně využít a přičiňovali se ze všech sil, aby poslední sklizeň dostali za sucha pod střechu.

U Vyzinů na chalupě se také všichni přičiňují a Zuzka pracovala dnes na poli sama. Sbírá do koše po přeorávce brambory, které se vláčením dostaly na povrch země. Má hlad. Rozbalila z papíru kus chleba, usedá a jí, aby se posilnila k další práci. Pracovala přes poledne, ale nepůjde dřív domů, až to dodělá. Po cestě od Racheltic šly dvě ženské. Rukama rozkládají, živě o něčem debatují, zastavují se a mluví s oráčem, který právě dojel ke kraji. Ten bičem ve vzduchu mává, rychle se otáčí a oře dál. Za chvíli ho Zuzka vidí, jak nechal koně uprostřed pole stát a utíkal přes několik polí za chalupníkem Skřípalem. Oba stojí proti sobě a živě o něčem rokují. Než Zuzka obešla s košem jednou dokola, zahlédla, jak oba ujíždějí svorně po silnici domů. Jen ruchadla nechali v poli stát. — Co se to děje? myslí si Zuzka, to přece není jenom tak, aby nechal sedlák orání uprostřed brázdy, v půl půldni odpřáhnul a jel domů. A Zuzka pospíchá, aby už to měla posbírané a mohla jíti také domů. Ještě však ani domů nedošla a už se po cestě dověděla, že je po válce a že máme svobodu. Lidé se smáli, před domy vesele vykřikovali, zpívali, objímali se navzájem a byli si najednou všichni tak blízcí. Byl velký slavný den, dvacátý osmý říjen v roce 1918, který nám přinesl zlatou svobodu.

Pavel jel také s pole domů a než dojel, věděl od kamarádů, že je po válce a po celém světě mír. A Pavel, který celou tu

dobu nešvihnul krávy bičem, dnes je popohnal, aby už byl jen doma. U vrat si hrál Petřík s koníkem. Jak uviděl Pavla, chytl koníka do náručí a s voláním „Palél, Palél“ utíkal mu na silnici naproti. „Kam utíkáš Péťo?“ „Do Luska kavama“. „Do Ruska s kravama ne, Péťo, ale s koněm pojede už zítra Pavel a potom mašinkou, víš Péťo, domů, daleko domů“, vykládá malému rozradostněný Pavel. A už vyzdvihuje synka do náručí a tiskne ho k sobě. Panímáma je vidí, utíká otevřít vrata a Pavel naposled vjíždí s kravama do dvora chalupy.

Navečer byl velký průvod s lampiony. Na ulicích hrála hudba, prapory vzduchem vlály a se všech stran se ozývalo nadšené volání: „Ať žije president Masaryk, ať žije Československá republika“. Františka šla se Zuzankou v národním kroji, který si nahonem přichystaly. Po průvodu byla na náměstí slavnostní řeč a po ní si všichni vesele zatančili.

Druhého dne vypravovala panímáma Pavla na cestu domů. Vypravili ho z domu jako člena rodiny a pantáta mu dal svoje stříbrné hodinky na památku. Když se Pavel se všemi loučil a děkoval za všechno, měl i pantáta v oku slzu a přál mu šťastné shledání s rodinou. „A piš nám, Pavle, piš“, připomínala mu panímáma. A Pavel psal. Poslal z Krakova lístek i s ostatními zajatci, kteří byli v Racholticích. A od té doby jako by se po něm zem slehla. Nepsal on ani ostatní. Chudáci, snad domů ani ke svým milým nedojeli, neboť jak se dočetli Vyzinovi později v novinách, stalo se železniční neštěstí následkem přeplnění vlaku.

Tonda se vrátil z vojny živ a zdráv. Františce také mládenec přišel domů a Zuzka v koutku svého srdce přemýšlela a hledala vhodnou příležitost, jak by tatínka přivedla na svoji stranu, aby jí dovolil studovat. Rozstonala se však dosti vážně panímáma a když už jí bylo trochu lépe, onemocněla zase Martička. Už se začínala stavět na nožky, když se jí najednou rozbolavěla očka. Panímáma s ní šla k lékaři, který byl právě v tu dobu v Racholticích. „Dávejte dítěti na oči teplé náčinky“, nařídil. Teplé náčinky však dobře nepůsobily a tak šla panímáma s malou k lékaři znovu. „Když vám dítě teplé nesnáší, tak mu zkuste studené“, radil. Studené obklady působily však tak zle, že Martičce očka úplně otekla, podívat se na nikoho nemohla a neustále plakala. Z obavy, aby nesprávným léčením dítě ne-

osleplo, poradila panímámě paní řídící, aby šla s děvčetem do vzdáleného městečka, kde působil starý lékař, dobrý oční odborník. Přišla s ní už v nejvyšší čas. Lékař připravil mast i kapky a náležitě dítě vyšetřil. Nařídil také největší péči a opatrnost. Panímáma toho dbala a než se medikamenty vypotřebovaly, byla Martička zdravá. Vesele se dívala zdravýma očkama na svět a začala pomalu žvatlat. Po nemoci však seslábla a na nožky se ani postavit nemohla. Zuzanka, která teď v zimě se mohla oddati zase více čtení, vyčetla z „Hospodářského rádce“, že pro zesílení slabých kostí u dětí dobře působí rozemleté skořápky z vajec. A Zuzka tento prostředek na Martičce vyzkoušela. Dobře skořápky vyprala, usušila, pomlela na makovém strojku na prášek, smíchala s práškovým cukrem a pravidelně každodenně Martičce podávala. A Martička zesílila po půl roce tak, že se úplně vyrovnala ostatním stejně starým dětem. Na jaře si už na dvoře s Petříkem hrála, skotačila a byla v té době velice roztomilá.

Plán se Zuzance tedy poněkud oddálil — no, ale to nevadí, jen když jsou všichni zdrávi, však ona to později všechno dohoní. Tak v duchu uvažuje Zuzka a tlačí před sebou kočárek s Martičkou. Petříka vede za ruku a jde s nimi do obchodu až na náměstí nakoupit potřeby mamince k vaření. Musí si však pospíšit, neboť jí čeká doma spousta práce. Pantáta už s ní počítá jako s dospělou pomocnicí. Však ona se také činí, pomyšlení mu udělá. A práce jim jde jak se patří od ruky. Panímáma vaří a oni čtyři dospělí lidé chodí na pole. Ale zastanou to, i když by Zuzanka odešla? Martička už bude do září zase o něco větší a nedá tolik opatrnosti a ona Zuzka půjde do Brna do školy. Pak přijede domů jen o svátcích a bude domů nosit samé pěkné vysvědčení. Tak je Zuzka zabraná do svých myšlenek, že ani neslyší za sebou kroky. Známá sousedka jde také nakoupit a hned Zuzku vyslýchá: „A jé, te seš ešče doma, já už sem myslela, že seš někde na študijách.“ „Pudo, až po prázdninách, maminka a Martička stunala.“ „Cha, cha, cha, no na to sem zvědavá, esli bode chcit na tebe tatík platit. To bech ho musela neznat. Tak to bode, jak sem ti to kdysi řekla. Děcka jim bodeš chovat a plachte na zádech nosit.“ A sousedka triumfálně vešla do obchodu, víc se o Zuzanku nestarajíc.

Zuzka s veselou odjela a se smutnou se vrací domů. Panímáma se na ni usmívá, je hovorná, ale Zuzka slova jen tak ukusuje, aby se neřeklo. Co se tomu děvčeti jen stalo, myslí si panímáma. Na Zuzce však nevyzvídá. Však ona se Zuzanka zase

z toho sama dostane a přijde a začne mluvit jako by nic. Panímáma už to zná. S Františkou, když byla v těch letech jako Zuzka, dosti tenkráte zakusila. Tato byla hubatá, nic si nedala říci a někdy zase stačilo jen slovo a plakala pro nic za nic po celý den. A jaká je teď z ní hodná a rozumná hospodyňka. A se Zuzkou to bude tedy zrovna tak. Nebylo to však u Zuzanky jen tak pro nic za nic. Sousedčin výsměch Zuzanku hluboce ranil. Kdyby se byla mohla Zuzka se svou bolestí někomu svěřit, někomu postěžovat, byla by tu urážku snáze nesla. Ale komu jinému, než mamince by si nejraději postěžovala. Ale takové řeči, co sousedka pronesla jí přece nemůže povídat. Vždyť se tam také jedná o ní a o jejich dětech a ty má přece každá maminka nejraději. A její tatínek není u sousedky také žádný „tatík". Však až s ním bude sama, tak tatínka pěkně poprosí — a potom ona, Zuzka, půjde se sousedce sama do očí vysmát.

A příležitost se Zuzce naskytla dříve, než se nadála. Pantáta šel se Zuzankou „Na čtvrtky" okopávat řepu. Při práci si pěkně povídají a Zuzka má stále něco nového tatínkovi povídat. Pantáta se na Zuzku dívá jak kope, a když vidí, že to má za sebou jako v zahrádce, tak ji pochválí. Zuzka není na pochvalu od tatinka zvyklá a proto má z pochvaly nesmírnou radost. „Tak sem meslel, že z tebe nic nebode a zatím vidím, že bodeš jednó pořádná selka." „Ale já bech se tatinko nérači nečém učila — tak ráda bech bela učitelkó. Tatinko, prosím vás, nechte mne chodit po prázdninách v Brně do škole." „Už zase začínáš? Ešče sem ti te pánsky chótke z hlave nevehnal? Tam se vdáš, vezmeš si sedláka. Néjistěší živobytí je vod brázde k brázdě. Já potřebujo, abes chodila do krámo po koruně nakupovat. Deš si vezmeš sedláka, bodeš mít plný sépke všeho. Nebo abes zpyšněla ešče ke všemo a za svůj rod se styděla?" „Tatínko, pěkně vás prosím — nezpyšním, bodo hodná a dobře se bodo učit." „Už sem řekl: konec a dost. A víckrát ať takový řeči vod tebe neslešim." „Tatinko, pro Boha vás prosím", už s pláčem prosí Zuzanka. A najednou jí ruce sjely po motyce a ona klečí na zemi s rukama sepjatýma proti otci.

„A ešče snad platit na tebe bodo!" „Tatinko, tak mně aspoň nechte veučit švadlenó, slečna říká, že sem na šití šikovná", slevovala Zuzka ze svých požadavků a dovolávala se mistrové, ke které se chodila v zimě učit šít pro domácí potřebu. „Nebo dyž chceš, tak si běž — můžeš jít třeba hned, ale do smrti mně na voči nechoď. Ale krécara vode mně nehovidíš a já zapomeno,

že sem tě kdy měl. Tak si veber, jedno z dvojího!“ A pantáta si dává motyku na rameno a jde kopat řepu z druhého konce, aby neslyšel Zuzančin pláč a vzlykot, který se až do duše zařezával.

Všechny sny a touhy od dětství probuzené a dále živené se najednou před ní rozsypaly jako domeček z karet. Ne — sousedce se už nevysměje — vždyť ona — měla pravdu. Otče náš v nebesích, tys dopustil, aby srdce pozemského otce tak se zatvrdilo nad svým dítětem. A přece jsi řekl: „Proste a bude vám dáno.“ Nebo je to vůle tvá? — vůle v nebi i na-zemi?

S hlubokou ranou v srdci se vrátila Zuzka s pole domů. Z domácích si však její bolesti nikdo nevšímal a Zuzce se zdálo, že v nich ta selská dřina ubila veškerý cit.

Ráno pantáta budil už kolem čtvrté hodiny. Zuzka se učila dojit, pomáhat popravovat dobytek a každodenně, od rána do večera byla v poli. Při práci se na všechno zapomene a čas každou ránu zahojí. Také Zuzka se pomalu ze své rány zotavovala a často se i usmála. Pracovala rychle, jako stroj, na sebe přestala myslet, takže si pantáta mnul ruce, „jak Zuzko z panskéch chótek vekuriroval. To be belo, abe si děvče nedalo řict, dež to s ňó meslim dobře.“

Nedovedla se Zuzanka proti vůli otcově vzepřít, byla zvyklá od malička jen poslouchat a tak se pantátovi vždy všechno dařilo jak on chtěl a nařídil a nikdo se proti jeho vůli netroufal postavit.

Přece však úplně Zuzku nevyléčil. Když byla s nádeníky na poli a pantáta nebyl přítomen, vytáhla ze záňadří kus novin nebo několik listů z časopisu a zatím co babky si u svačiny povídáním krátily chvíli — Zuzka, otočena k nim zády, četla a četla. Ó, jak se těšívala na neděli, když přikrčená na lavičce pod černým bezem mohla nerušeně číst a oddati se svým snům. Ale i tam ji pantáta našel — a jak bylo ke čtvrté hodině, volal: „Zuzanko, podívé, kravičke tě volají na pastvo!“ A tak Zuzka zavřela knihu a na pastvě, pod širým nebem, někde na stráni teprve mohla bez kontroly nerušeně číst a zalétati v myšlenkách do neznáma.

„Zuzanko, běž mezi děvčata,“ posílala ji panímáma, když přihnala v neděli z pastvy a zůstala zamlkle seděti za stolem. Zuzka šla. Brzo se však vracívala zpět. Netěšily ji zprávy děvčat o chlapcích a povídání o nových šatech. Takhle, když při-

jela nějaká studentka na prázdniny, to se k ní Zuzanka přitočila a hned na ní vyzvídala co že se v té škole všechno učí, a jaké, že mají profesory.

Dnes večer se však Zuzka zdržela mezi děvčaty déle. V příštím týdnu se měl konati prosebný průvod do polí a na děvčatech bylo, aby nazdobila kříže. Co na kříž, to se dá věnec a kytice; horší to však bude s Boží mukou. Ta byla celá otlučená a omítka dokola opadaná. „Na to be měl přejít zedník," radila se děvčata. Kde však vzít peníze? „Ale co," povídá Zuzka, „vomítneme se Boží muko same!" A tak ráno, ještě před třetí hodinou vzala si děvčata na trakař žebřík, vápno a všechno potřebné zednické náčiní. Rozdělala písek s vápnem a omítala. — Když byla v nejlepším, uslyšela na silnici hlasy. Děvčata se rozutekla, každá se hleděla schovat někam do křoví. Okolo Božích muk šli zedníci pracovat do vedlejší vesnice.

„Á, tade se nám nekdo michá do řemesla. A fušaři, karto neplatí. No, na toho se mosíme podívat, kdo nám kazí kšeft!" Zedníci se dali do pátrání.

Zuzka měla na hlavě červený šátek a ten ji prozradil. Starý Kalenda přišel blíže a povídá: „Pote pryč, ve tróbe, dyť to só děvčata. Přece jim nebodete kazit radost."

Teprve až zedníci zašli pod kopeček, vylezla děvčata ze svých úkrytů a pustila se dále do práce.

Tam, kde stojí Boží muka, jsou prý hromadně pochováni vojáci Prajzi, kteří v Pruské vojně v roce 1742 v Rachelticích zahynuli. Děvčata Boží muka olíčila, okrášlila, přesto však se průvod do polí nekonal. Dalo se do deště a pršelo několik dní.

Když na venkově prší, mají sedláci svátek, protože se v poli nemůže pracovat. Tak také na chalupě u Vyzinů si trochu odpočali. Pantáta odešel do kovárny nechat nabrousit radlici a Tonda se také někam „ztratil". Ženské, ty však mají práce pořád dost. Když nepracují v poli, dělají zase pořádek doma.

Panímáma s Františkou vařila a Zuzanka odešla poklízet komoru. Zametá, očima slídí po všech koutech. Najednou vidí ve starém haraburdí v rohu starou, odřenou, koženou brašnu. Františka jí říkala „americká". Zuzka ji nazdvihuje — byla těžká; zvědavost jí nedá, aby se nepodívala dovnitř, Zámek však už je celý zrezivělý a tak Zuzka vrtá do něho nožem a to tak dlouho, až zámek povolil. Uvnitř byly naskládané staré knihy, psané švabachem. Zuzka se v nich přehrabuje, dává na klín a

snaží se přečíst aspoň nadpisy. Byly to vesměs knihy modlitební. Některé byly už bez desek, jiné ještě zachovalé a na dně brašny byla kniha největší, vázaná v kůži. Byla to „Postila“. „Život a utrpení Krista Pána“, vybavená vhodnými ilustracemi z minulého století.

Zuzka ji prohlíží, obrací zažloutlé listy, obdivuje se různým figurám na obrázku a tak byla zabrána v myšlenky, že ani neslyšela, že někdo bere za kliku a vchází dovnitř. Ve dveřích stál pantáta.

„Už zase seš v knihách? A jinó práco nemáš?“ „Ale mám“, zmohla se k odporu Zuzka. „Já sem se jen dívala, co to v tom „americkým“ kufro je. Tati a proč mo říkáme americké?“ „Te to ešče nevíš?“ „Ne!“ „Tak poslóché. S tém kufřikem jel dědóšek do Amerike. A to už mo belo osumašedesát let. Bel tam štyry roke a pak se zase vrátil dum. Tenkrát ešče cesta do Amerike trvala měsíc. Dědóšek bel tak odolné proti ty mořsky nemoci, že ho ani na lodi nepostihla. Když jel nazpátek, tak mo kapitán na lodi daroval stříbrnó medajlo. To dědóšek nosil až do svý smrti přešitó na kabátě. A dež homřel, tak sme mo jo dali sebó do hrobo. Tónkovi a Františce decky vekládal pohádke a nám se „dušoval“, že na „šifě“ mlovíl s čertem. Že pré na něm chcel, abe mo zaprodal dušo. Dědóšek šak pré do něho strčil, čert spadl do moře a tak se ho zbavil. To víš, že sem tomo nevěřil, ale dědóškovi sem to nevemluvil. Už bel dětinské a nic si nedal řict. Zato děckám se povidání líbilo a jen pořád sceli pohádko vo tom americkým čertovi. Ale už nech všeho a poď k vobědo, ať násme vod pajmáme vaděný.“ Pantáta odešel a Zuzka, u které teprve teď přišel starý kufřík do vážnosti, s ním hovoří. „Vidíš, vidíš, tak daleko si bel a toliš viděls a ke staro tě zastrčijó mezi haraburdí, abes už nikomo nepřekážel.“

KAPITOLA V.

Zuzka je první stárkovou. — V pensionátě. — Zuzka na svatbě za družičku. — „Tobě bech dal nérači chalupo."

„Zuzko, přiď večír po správě k našém, já ti neco důležitýho povím." „Tak mně to pověz hned, já to do večera samó zvědavostí ani nevedržim!" „To je ešče tajný — tak až večír!" volala s pole Málinka Kovářova na Zuzanku, která pracovala nedaleko na sousedním poli. Bylo to už ve žních a Zuzanka odbírala za Tondou žito. „To bech rád věděl, jaký ve máte spolo tajnosti. Fešáka nemáš, tak co za tajnosti?" dobíral si Zuzku Tonda. „Kdo je moc zvědavé, tak je brzo staré," odsekla mu zase Zuzka, ale sama zvědavostí jen hořela. „Je to ešče tajný," volala Málinka a tak Zuzka, když bylo večer po správě, vyklouzla z chalupy jako myška ke Kovářovům.

„Tak, co mně chceš, Máli?" „No, poď, pudem ven" — a už se obě ubíraji před chalupu. A tam Málinka šeptem sdělila Zuzce, „že letos bodó vobě dvě vo póti za stárkovi." „A víš to, Máli, jistě?" „No, to se ví, dyť se na to chlapci včera domlóvali a náš Pepík bel pře tom, tak mně to důvěrně řekl. A te bodeš dokonce za první stárkovó s Františkem Šamánkovém. Von pré říkal, že be s jinó nešel." „Je to, Máli, pravda? Neříkáš mně to jen tak?" „Co be to nebelo pravda, copak sem už nekdy zelhala? Ale ničkom poraď, jaký se vezmeme vo póti šate, dež bodeme stárkovéma." „Já sem si v zimě vešila a hošila bílí, tak bech si je vzala", rázem rozřešila Zuzka problém. „A mně maminka slibuje šate za žně, tak jo poprosim, abe mně kópila růžoví. To nám bodó te starší děvčata závidět, dyž žádná z nich nebode letos za stárkovó, veď." „Ale, co be sis z toho, Zuzi, dělala — te starší se už mají vdat — a to radost nechat nám, mlačím." „Ale, našo Františko to bode mrzet, nemyslíš, Máli?" „A co be jo to mrzelo, deť Františka už má vážnó známosť a te přece za to nemůžeš, že Frantík jinó nechce."

Ještě chvíli se děvčata při měsíčku dohadovala na tu slavnou pouť, až pantátova, už trochu dopředu nachýlená postava

zavčas Zuzku upozornila, že už je čas na návrat domů. Pantáta se vracel z besedy a nerad viděl, když mu z dětí večer někdo scházel.

Zuzka se tentokráte nemohla pouti ani dočkat. Těšilo ji, že právě ji chce Františk Šamánků před ostatními děvčaty tak vyznamenat. Bylť Františk synek z gruntu, hezký, urostlý a jemný chlapec a tak se Zuzanka těšila, že vzbudí závist u ostatních děvčat.

A ťak v samých nadějích a radostném očekávání se blížil poslední týden k pouti. Bylo už po žních a všechnó obilí za sucha sveženo do stodol. Úroda byla bohatá a tak se na pouť těšili i staří hospodáři. Hospodyně krmily v posadách husy a kachny a tam, kde čekali na pouť více hostů, zabili „ušípaného". Všude se bílilo, pralo a žehlilo a děvčata si u švadleny podávala kliku. O pouti musela přece mít každá nové šaty, neboť bez nich by se pouť v Rachelticích ani neobešla. Předposlední den napekli někde už z nové mouky pouťové koláče, bábovky, ba ani cukrovinky nebyly vzácností. Že poslední noc před poutí málokterá hospodyňka spala, můžeme si myslet. Ale ani chlapci nezaháleli. Stavěli na náměstí máj, pod kterou se o pouti tančilo a pak až do rána ji hlídali, aby jim ji nějaký zlomyslník nepodřezal. Bývala vždy vysoká a krásná, ověnčená pestrými fábory. Z jedné strany pak bylo podium pro muzikanty, kterých bývalo tak asi kolem třiceti, někdy i více.

O pouti, na svátek Nanebevzetí Panny Marie, po slavných službách Božích vyhrnuli se lidé z kostela a šli rovno pod máj, protože už tam muzikanti ladili nástroje. A jakmile byli stárci pohromadě v jedné řadě, kapelník mávl rukou do vzduchu a naráz se nesl Rachelticemi krásný Kmochův valčík. Stárci vykročili a namířili naproti, kde v půlkruhu stála děvčata. Každý si vybral tu svoji vyvolenou — stárkovou. Zuzanka stála stranou, zastíněna ostatními, takže ji ani nebylo dobře vidět. Nechtěla býti vpředu, aby se neřeklo, že je dotěrná a že se už nemůže toho stárkovství dočkat. Františk Šamánků vykročil jako první stárek nejdříve, ale už se všichni točí v kole, jenom on se marně po své stárkové dívá. Zuzanka si myslí, že oči všech se upírají jen na ni. Klopí zrak, horkost jí stoupá do hlavy a za nic na světě by nikomu nepřiznala, že už by se tak ráda také točila v kole se svým tanečníkem.

V tom ji najednou Františk zahlédl. Jejich zraky se setkaly a už stojí před Zuzankou, uklání se jí a podává krásný, dlouhý

rozmaryn, ozdobený stužkou v národních barvách, jako důkaz stárkovství.

Mladý pár vtančil mezi ostatní a sotva se země dotýkajíce obtančili spolu několikráte kolem máje. Potom ještě zahráli muzikanti polku. Stárci si mezi sebou vyměňovali stárkové a byli by bývali tak tančili až do večera, ale hlas zvonu oznamoval poledne a tak máj na několik hodin osaměla. Každý chvátal domů na slavnostní pouťový oběd. Nejvíce ze všech však pospíchali k obědu stárci, neboť je čekal nejdůležitější pouťový obřad — připíjení.

Nejdříve se muzikanti sami dobře posilnili, pak ještě zapili dobrým, uleželým plzeňským a teprve si dali říct a při pochodové hudbě rázně se stárky vykročili. Nejdříve šli připíjet na zdraví panu starostovi, potom na faru, do školy, tak jak po právu náleží vzdáti čest nejváženějším občanům v městečku. Pak se rozdělili na několik skupin, aby šlo připíjení rychleji a mohlo se co nejdříve tančit.

Že letos byla Zuzka první stárkovou, přišli stárci do chalupy k Vyzinům hned od školy. Muzikanti zůstali stát u zahrádky a stárci vešli dovnitř. Jeden nesl velkou láhev s vínem celou ověnčenou fábory a druhý měl na podnosu rozmaryn. Vyzinovi byli právě u oběda. Stárek nalil do sklenice vína, popošel k otevřeným dveřím a vykřikl ven na muzikanty: „Na zdraví panu hospodáři a jeho celé rodině — vivat!“ a podal sklenici pantátovi. Tento připil a podal nejdříve Zuzce a potom ostatním stolovníkůn. Těm zahráli muzikanti husara. Stárek podal ke každému přípitku rozmaryn a druhou rukou postrkávaje talíř, vybíral od každého za přípitek. (Někdy se na přípitcích vybere víc než na vstupném a proto se tohoto starého zvyku stárci drželi zuby nehty.)

Když už připili i tomu nejposlednějšímu baráčníku, namířili znovu pod máj, kde už na ně všichni netrpělivě čekali. I ten, kdo netančí a k zábavám nechodí, o pouti, jednou za rok jde. Ani kolotoč a pernikářské boudy nechybí a tak si tam každý může přijít na své. Však děti si po celý rok krejcárky šetří a když je o pouti všechny utratí, tak se ani maminky, jindy tak na každý krejcar opatrné, dnes nevadí. „Bóže, dyť je ta póť jen jednó za rok“, říkávají.

Odpoledne zahajují stárci se svými stárkovými zase znovu slavnost. Potom chodí stárci „zavádět“ a stárkové přišpendlují

návštěvníkům vstupenky. Čím dále, tím je hlučněji a veseleji, nikomu se nechce domů a tak se venku tančí skoro do tmy.

Zuzka je veselá, baví se, stále má dopředu tanec zamluvený, že ani stárek si u ní nemůže tanec zadat. A jen se doma navečeří a už jde zase a po žádné práci se ani neohlédne. O pouti nechávají rodiče ty mladé vytančit a sami za ně dobytek poklízejí. A tak Zuzka na nic nemyslí a jen tančí — a tančí.

Po půlnoci se však už cítila poněkud unavená a chtěla jít domů. Vyplatila si stárkovství a už se ubírala k šatně.

„Zuzanko, nesmíš ešče vodejít", šeptal jí Frantík. „Seš první stárkovó, tak musíme spolo spočitat, kolik sme vebrali. Nekeří stárci už só podnapilí a ešče pořád chcó flámovat. Víš, já bech meslel, abechme ten čisté zbytek věnovale vobci. Až k ráno všeci vodédó, tak peníze spolo spočítáme, chceš?" Bože, jak by nechtěla za peníze něco užitečného pořídit. A tak jen hlavou kývla na souhlas a zůstala. Ale nikomu se z pouti domů nechtělo i když už bylo skoro ráno k páté hodině. A tak Zuzka ospalá a unavená podřimovala na lavici v koutě a čekala na vyúčtování.

Jiných názorů však byl pantáta. Když ráno zjistil, že jeho nejmladší dcera ještě není doma ze zábavy, měla ho panímáma co krotit, aby si pro Zuzku sám nezašel.

Ráno, o půl šesté vedli stárci s muzikou Zuzku domů. Kde kdo vybíhal ven před stavení a Zuzka si při muzice vykračovala pyšně a sebevědomě, jako královna. Ať to každý vidí, jakou mám čest, myslela si. Její sebevědomí ji však opouštělo čím více se blížila k domovu. A když se přiblížili k sousedovým, pýcha ji opustila nadobro a královská koruna naráz s hlavy spadla. Před zahrádkou stál — pantáta.

„Frantiko, ať už dó muzikanti nazpátek", zaprosila a se skloněnou hlavou ubíhala ke dveřím. A tam ji čekalo pěkné nadělení. Pantáta láteřil, za marnotratnici ji prohlašoval, z domu vyháněl. — No, to se neptejte, jak dlouho na své první stárkovství Zuzka pamatovala. „Ale tati, dyť sem první stárková", snažila se Zuzka tatínka mírnit, ale pantáta nic na její slávu nedal.

„Pajmáma" jí honem do ruky vtiskla velikou naplněnou tašku a na rychlo šeptla. „Na zadní lóke, pod Padělke". A Zuzka už věděla, co to znamená. O třetí hodině ráno tam šli sekáči síct otavu a tak jim tam teď nesla snídani.

„Zadní" louky byly od Racheltic vzdálené slabou hodinu a tak Zuzka s taškou po mezi klopýtala, vrávorala a nejraději

by si byla na ni lehla, tak byla ospalá. Měla už také hlad. Se snídaní však na ni nepamatovali a tak Zuzka hladem musela ještě všechnu trávu na louce rozházet a než byla hotova s prací a než přišla domů, bylo už ke druhé hodině odpoledne. A myslíte, že si mohla jít potom zdřímnout? i toto! Pantáta říkal, že kdo vydrží do rána u muziky, musí vydržet také do večera při práci.

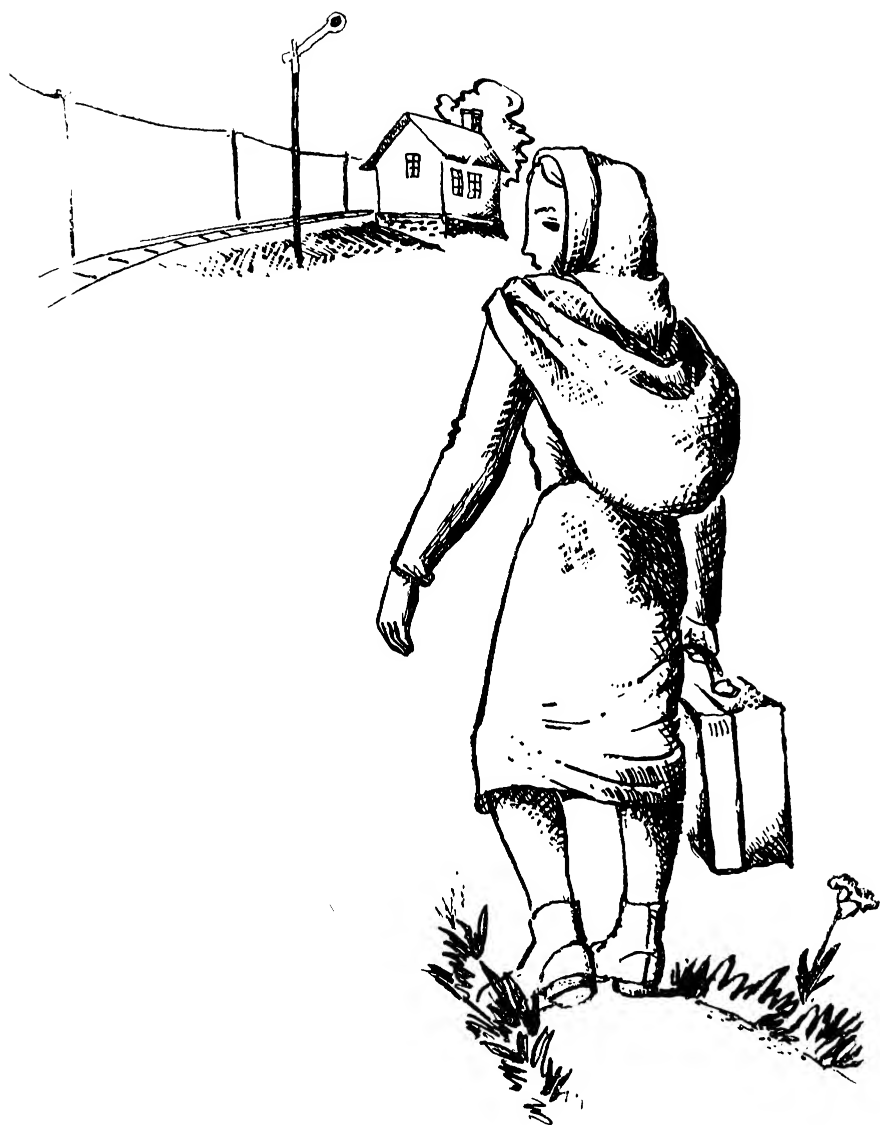
Večer byly ještě pod májí „dozvuky', a tak Zuzanka, aby pantáta nevěděl, jen tak „na skok" se vytratila. Musí se přece zeptat Frantíka, na jaký účel se ten čistý výnos z pouti dá. Případně by mu i poradila. Ale hned potom bude utíkat domů, aby se pořádně vyspala. A tak s dobrým úmyslem na brzký návrat pospíchá pod máj.

Dívá se, očima Frantíka hledá, nikde ho však nevidí. Přibližuje se k děvčatům, která se v hloučku baví a ptá se jich, jestli ho některá neviděla. „Nehledé ho a nemesli si na něho sténě se tě nevezme", zlomyslně prohodí jedna z děvčat. „Seš přece jenom z chalupe a neměla bes na jejich velké grunt dost peněz", sebevědomě hlavou kroutí Růža Malenová, jediná dcera ze statku.

„Dyt já se na něho nemeslím", rozhorleně se hájí a dosvědčuje Zuzka a v té chvíli vidí sama sebe státi před katedrou a rozmlouvati k dětem. Neví však jakým způsobem a kdy se její přání vyplní, neboť celá její budoucnost je jako zavřená kniha, z jejíhož nadpisu se o obsahu ničeho nedozvíš. Frantíka však už Zuzanka nehledá — obrací se a jde smutně domů a dodnes neví, jak tenkráte při jejím stárkování s čistým výnosem naložili.

A aby zlomyslná závist děvčat měla ještě větší účinek, domlouvají se zase doma staří a na druhý den, ještě za tepla donesou všechno k Šamánkům. A výsledek toho byl, že otec Františkovi napověděl, jak by se mu vedlo, kdyby si šel pro nevěstu na chalupu. „To tak, chalupníci be svý cere strčili na grunt a voni z grunto be potom svý cere vdávali na chalupo. Ale na to só tade ešče voni, staří hospodáři, abe tomo mladýmo hned zavčas napravili hlavo." Tak spekulovali doma ti, kteří měli grunt a dcery na vdávání.

U Vyzinů počítali na jaře s velkými změnami. Tonda se chtěl ženit, Františka vdávat. A tak se společně doradili, že by bylo přece jen dobře dát Zuzku na nějaký čas z domu, aby se trochu ve světě obrousila. „Každý děvče má jit mezi cizí lidi. Jak nám ale na jaře ti dva vodédó, tak be se Zuzanka už z domo

nedostala. Tak ať si de", přimlouvala se panímáma s Františkou. A tak pantáta, ačkoliv nerad, svolil. Ženské ho tentokráte umluvily. „Ale jen přes zimo", stále jim zdůrazňoval.

Bylo už po Všech svatých, v poli po práci a tak se Zuzka chystala do Prahy, do dívčího pensionátu, kde si dříve vyžádala prospekt. Bylo tam již asi třicet děvčat, které si říkaly chovanky.

Zuzce se v ústavě líbilo, zvykla si a brzy byla jako doma. Učila se řádně veškerou domácí práci, mimo to se učila vařit, šít, vyšívat a společenskému chování, na které tam zvláště kladli velký důraz. I o zábavu tam bylo postaráno. Ve volných chvílích učitelky s chovankami cvičily divadla, učily je národním tancům, hrály různé společenské hry, zpívaly, no vůbec, bylo tam pěkně a pořád veselo.

Zuzanka si připadala jako na novém světě. Že byla bystrá a učenlivá, záhy si osvojila pěkné, společenské chování. Už z domu měla částečnou průpravu v různých pracech a tak se lehce do všeho vpravila. Byla dávána všem za vzor, učitelky si ji chválily a Zuzka si myslila, kéž by tomu tak bylo stále. Všem chovankám se však tak nevedlo. Některé byly zhýčkané bohaté dcerky a když byly mírně pokárány, hned začaly plakat a při nejbližší příležitosti to žalovaly mamince. „Náš tatínek tak na vás", myslela si vždy Zuzka. Jí bylo mírné pokárání jako pohlazení — jen se usmála a už si běžela práci upravit.

A tak Zuzka poznala Prahu a jiný způsob života. Což však to bylo platné. Zima utekla jako voda — a když o Velikonocích jela Zuzanka na svátky, musela se v ústavě se všemi rozloučit. Tatínek jí psal, že se už po svátcích do ústavu nevrátí. Ó, jak se těžce loučila a záviděla těm, které tam mohly zůstati celý rok. Našla si tam také přítelkyně, se kterými si potom z domu dopisovala.

Jestliže již dříve toužila Zuzanka po vyšším vzdělání, tím více se jí teď nechtělo domů a tím byla potom doma nespokojenější. Pantáta si denně vyčítal, že dal Zuzku z domu. Co mu to dá teď zase práce, než ji hlavu napraví. „Ale děvče poslechnót musí, děj se co děj a na krok z domo už mně nepude!" A tak se Zuzanka s těžkým srdcem podřizovala tatínkově vůli znovu.

V dubnu, na jaře se ženil Tonda. Našel si děvče ze statku z vedlejší vesnice. Protože se pantátovi se dvěma malými dětmi

a mladou ženou na výměnek nechtělo, rozhodl se, že dá Tondovi polovinu hospodářství a vystaví mu chalupu novou. A tak pantáta stavěl po druhé. Ovšem, že už teď o svoje se nejvíce přičiňoval Tonda, ale pantáta mu byl přece alespoň radou a lehčí prací při novostavbě nápomocen. Tonda měl svatbu jen tichou, u nevěsty, ale zato Františka, která se toho roku také vdávala, měla svatbu velikou, se všemi lidovými zvyky. Mimo drůbež, kterou panímáma na svatbů připravila, zabíjeli ještě vepře a tele. Jenom na polévku přikoupili hovězí maso. Celý měsíc bylo plno chystání se svatbou a ten poslední týden chodily pomáhat i družičky, tetičky a pomáhal každý, kdo přišel do stavení. Čítalo se i s muzikanty přes šedesát osob — a to se přece o svatbě něčeho pojí. Moučníky se pekly u pekaře i doma, nádobí a příbory byly vypůjčeny ke svatbě od všech okolních sousedů. Poslední týden už všichni chodili jak v mátohách a nevěsta se jen modlila, aby už bylo po všem. Po prvé ohlášce chodila nevěsta se ženichem zváti družičky a mládence, kterých bylo patnáct párů. Mládenci pak zvali ostatní svatebčany.

A tak se konečně přiblížil očekávaný den svatby. Muzikanti, kterých bylo devatenáct, zůstali stát před chalupou a zahráli než se všichni sešli, několik kousků venku. Každý mládenec si přivedl svoji družičku a pak honem ještě uváděli hosty. Nakonec šli mládenci i s družičkami pro ženicha a uvedli ho do domu nevěsty. Před odchodem do kostela se podával nějaký zákusek, neboť svatební oběd bude až ke třetí hodině odpoledne.

Na věži právě odbily hodiny. To bylo pro muzikanty pobídkou, aby zahráli rodičům „požehnání". Když ženich s nevěstou poklekli na bíle prostřené klekátko a rodiče jim udělovali požehnání, bylo ve světnici posvátné ticho. A když ještě nakonec zahráli „Loučení, loučení" a „Už mou milou do kostela vedou", bylo všem do pláče.

Muzikanti však vytušili jak zapůsobit a proto rychle spustili pochod a celý svatební průvod se ubíral do kostela. U školy však museli zastavit a „vykoupit" bránu. Obyčejně chudší ženy zatahují svatebčanům bránu tím, že natáhnou motouz a na něj přehodí prostěradlo s přišpendlenou dětskou soupravičkou. Ženich musí vykoupit nevěstu, mládenec družičku a pak teprve pustí svatebčany dále. Někde zastaví bránu dvakráte i vícekráte, takže se mnohdy svatebčané nemohou dostati ani zavčas do kostela. Chlapci zase vystřelují do vzduchu a tím dodávají svatbě slavnostnější ráz.

V kostele, při oddavkách dá první družička nevěstě a mládenec ženichovi na hlavu rozmarynový věneček. Po obřadu jim je zase vezmou. Když je družička hbitější a sebere naráz oba, musí mládenec platit.

Když po mši svaté vyšli svatebčané z kostela, muzikanti zahráli pochod a svatební průvod zahnul k hostinci, kde se tančilo až do oběda. Zuzka byla sestře také za družičku, jenom že dostala mládence hezkého sice, ale neuměl moc tančit. To však nevadilo. Vynahradila si to tím, že tančila s jinými. Tak asi ke čtvrté hodině vzkázaly kuchařky svatebčanům, aby přišli k obědu. To víte, že už na ten okamžik každý čekal, neboť od desíti hodin pořádně vyhládli. Jaké však bylo jejich překvapení, když zjistili, že jsou dveře od domu zavřeny. Nevěsta klepala na dveře otcovského domu, bohužel, nikdo nepřišel otevřít. Až teprve po silném, třetím zaklepání se ozval uvnitř hlas, tázající se, kdo tam je a co si přeje. Tento úkol na sebe vzala vrchní kuchařka, která chodila vařit na všechny svatby v Racheltících. Nevěsta musí říci svoje nově získané příjmení, chce jíti domů, ale tu jí poukáží, že její domov je u manžela. Posléze však přece dveře povolí a — na prahu leží březové koště, které musí nevěsta zdvihnout a dáti do kouta, na znamení, že je dobrá hospodyňka.

A pak kuchařka jí podává již jen jako hostu bochník chleba a sůl. Nevěsta nožem bochník pokřižuje a ukrojí skrojek. Čím hlouběji nůž zasadí, tím více bude přáti lidem. Do tohoto skrojku zapíchla teď nevěsta peníz a po ní ostatní hosté. Těchto peněz je užito jako odměny kuchařkám. Teprve teď mohou svatebčané vejíti dovnitř a muzikanti vyhrávají na dvoře pod okny, kde také stolují. Ve všech místnostech je už prostřeno, tak jenom zasednout a jíst. Nevěstu se ženichem posadili na přední místo. Co však jim byla platna veškerá úcta, když jim dali dohromady jen jeden talíř a příbor na znamení, že se po celý další svůj život musí o všechno dělit. A už první mládenec stál uprostřed světnice, dělal kříž a všichni společně se začali modlit. Potom uvázala každá družička svému mládenci bílou zástěrku a mládenci nesli na stůl z kuchyně jídlo.

Nejdříve šel první mládenec s polévkovou mísou, v níž byla sběračka. Najednou zakopl, mísa mu z ruky vypadla na zem (k tomu účelu mu dají už nakřápnutou) a rozbil ji, což znamená štěstí. Mládenec však naříká, z čeho budou všichni jíst, když rozbil poslední mísu z kuchyně. Za ním však šel hned

druhý, třetí atd. a všichni nesli svatebčanům polévku. Jak se hosté trochu zasytili, hned bylo veseleji a rozproudila se nenucená zábava. Muzikanti hrají — v tom však přinášejí babky novomanželům „štěstí“. Buďto je to maličký smrček, ověnčený fábory, nebo na talíři dvě bílá holoubátka, aby prý se manželé měli tak rádi, jako ti dva holoubci. Však jim to také babky humorně zazpívaly. Nevěsta se ženichem je za to „štěstí“ bohatě odměnila a ještě si babky odnesly ze svatby domů výslužku. Když už bylo skoro po obědě, začalo se připíjet. Nejdříve připil první mládenec nevěstě a ženichovi a potom každý své družičce. Tyto přípitky byly doprovázeny šprýmovnými říkánkami a říká se jich tolik, kolik jich kdo umí. Aby Zuzka měla ze všech nejpěknější, navštívila za tím účelem tetičku, která si je uchovala v paměti ještě z mladých let. U tetičky si je napsala a doma naučila, aby svému mládenci neudělala hanbu. A tak, když jí její mládenec připíjel na zdraví a krásu, Zuzka mu na to odpověděla:

„Já družička jak růžička,
muj mládenec, jako srnec. Husara!“

Mládenec: „Připíjím sví panně družici,
abe měla brzo svó veselici. Páni muzikanti vivat!“

Družička: „Dyž sem šla přes zelené háječek,
stálo tam mládenců řádeček.
Jeden z nich bel hezké, druhé hezčí
a to bel muj mládenec némiléší. Vivat!“

Mládenec: „Má družička mladá, do kostela ráda,
k muzice šak ešče rači,
pod zeleném věncem, s hezkém mládencem. Husará!“

A tak by to bylo šlo až do nekonečna. Kdo však si na žádný přípitek už nemohl vzpomenout, musel se vzdát. Družička hodila mládenci na talíř za přípitek a připíjel své družičce další mládenec.

Když přišla na řadu Málinka Kovářova, museli se všichni jejímu přípitku zasmát, neboť už do předu prozradila, jakou jednou vystrojí svatbu. Málinka říkala:

„Až já se bodo vdávat,
chco vás všechne pozvat.
Vestrojím hostino velikó,
zabijo slepico desetiletó.
Dám jo na devět mis,
na pět málo, na štyry nic,

a tak vo mý svarbě zakusíte
trocho hlado a nic vic.“

Všichni se smáli a družičky s mládenci si pozvání již napřed vyprošovali.

Bývají svatby na venkově okázalé i u těch nejchudších, třebaže se po svatbě mnozí novomanželé pohádají, když mladá hospodyňka pak nemá z čeho vařit. Dnes však už se tak veliké svatby ani na venkově nestrojí.

Oběd se protáhl až do večera a potom — haló, všichni do hostince, kde se tančilo až do rána.

V některých okolních vesnicích je zvykem čepit nevěstu o půlnoci, ale v Racheltících to už nebylo tehdy zvykem. Když už se blížilo k půlnoci, vytratili se novomanželé, tiše, aby je nikdo ze svatebčanů nezpozoroval, domů. A než to hosté zjistili, byli už dávno doma, vzdáleni všeho hluku a veselí, oddáni jen sami sobě. Po třetí hodině odešla z hostince i poslední tancechtivá mládež a tak to Zuzce stálo ještě za to, aby si, i když jen chvilečku, zdřimla.

Ráno, když panímáma Zuzanku budila (byloť po svatbě práce až nad hlavu), nebylo už novomanžele nikde po domě vidět. Také pantáta byl už vzhůru. Seděl v zahrádce u včelína na lavičce a popíjel po ránu černou kávu. Když šla Zuzka ke studni pro vodu, zaslechla, jak pantáta povídá: „Dyž bodete vobá ve svornosti a lásce pracovat, Pánbu vám požehná!“ Pak se mladí s pantátou rozloučili, poděkovali a mladý pantáta vzal svoji „pajmámu“ pod paží a vedl si ji do svého nového domova.

Neprovdala se Františka za svoji první lásku. Vdala se na statek za muže, který byl o mnoho let starší než ona. Už tenkrát, když ještě jako mladík jezdíval okolo Vyzinových s koňmi líbila se mu Františka, která ještě chodila do školy. A tehdy prý se vsadil v hospodě s chlapci o pivo, že to Vyzinovo černooké děvče musí dostat za ženu, kdyby si ji Vyzina i do truhle zavřel. A slovu svému dostál. Když se po létech vrátil z ruského zajetí, první jeho otázka byla, zda se mu to Vyzinovo děvče nevdalo. Františka byla sice ještě svobodná, ale měla již dlouholetou známost. Milenci se však mezi sebou pohněvali a tu on využil příležitosti — a za půl roku byla Františka selkou Bartůňkovou.

Však také pantáta vybavil Františku z domu jak se patří a panímáma co mohla, ještě mladým přidala, aby pantáta zase

ještě nevěděl. A tak se jim pro začátek dobře hospodařilo. A mladí, že byli přičinliví, tak jim hospodářství jen vzkvétalo.

Zuzance bylo z počátku po Františce smutno i když tato každodenně večer po práci aspoň na skok domů přiběhla. Později však odvykla domovu a chodila na návštěvy už jen v neděli a také jenom na chvíli. A když po roce byla šťastnou maminkou, přilnula ke svému novému domovu úplně. Jen někdy za krásného nedělního odpoledne balila svého kloučka do peřinky a slibovala mu, že půjdou k dědečkovi a k babičce na návštěvu.

Také Tonda už byl samostatným hospodářem na chalupě a tak zůstala Zuzka na všechnu práci v poli sama, jen s pantátou. Když tak kolikráte spolu při práci rozmlouvali, tu pantáta Zuzance říkal: „Tobě bech dal nérači chalupo. Nalez si pořádnýho člověka, rád bech tě viděl take zavopatřenó.“ „Já nechco, tatinko, chalupo, máte ešče jednoho syna, tak déte chalupo jemo.“ „Te jako mesliš Petřikovi? Kde já už bodo než Petřík doruste?“ Pantáta cítil, že stárne a že mu ubývá sil. Ta tam byla jeho bývalá energie. Zuzka však jen záporně zavrtěla hlavou. „Já se nebodo vdávat, tatinko a bodo s vama hospodařit.“ „Ale di, di, takový pohledný děvče. Kerá už be se měla vdat, když ne te? Jak to tak mluvíš? No, to vona tak každá říká, než přide ten pravé“, smiřlivě dodává pantáta. „Šak vono to vdávadlo na tebe přide a jak povidám. Chalupo ti dám, jen hodnyho člověka do ni převeď.“

Pantáta si vzal do hlavy, že musí Zuzanku vdát. „Líbí se ti ten? — nebo co bes řikala tomo chasnikovi? Ten je také pořádné“, namlouval pantáta a vychvaloval mladíky před Zuzkou. Ta však vždy jen záporně odpověděla: „Já se nechco vdávat, tak mě, prosím vás, nechte.“ „Co je tomo děvčeti?“ domlouval se pantáta s panímámou a nabádal ji, ať chodí se Zuzankou ke každé zábavě. A panímáma chodila v zimě na každý ples.

Tak asi do jedenácti hodin byla Zuzka veselá, tančila, bavila se; panímáma se ze soudné stolice po ní okem dívala, usmívala se a v duchu usuzovala, s kým by to Zuzance nejlépe slušelo, aby doma pantátu potěšila. Později však se Zuzanka panímámě z dohledu ztratila. Marně se po ní děvčata vyptávala, marně ji hledala. Nikdo Zuzanku neviděl. Snad jí neodešla s někým ven? — no to by snad Zuzka ani neudělala, strachovala se o ní panímáma. Vždyť jí doposud mohla vždy věřit. Ale kde jen je? Panímáma má o Zuzanku strach.

Zuzka však v tu chvíli seděla někde v koutku na lavici. Sedí a dumá — až ji děvčata uvidí a honem vedou k panímámě. „Už sme jo našli, tak se s ňó vevaďte ať de tancovat“, sdělovala děvčata, ale už zase spěchají do kola, aby nic nezmeškala. „Des bela tak dlóho, Zuzanko?“ „Tam sem seděla“, ukázala Zuzanka směrem do kouta. „Maminko, poďme už dum.“ „Dum? a tak brzo? Dyť ešče néni půlnoc. Počké ešče aspoň do dvouch hodin. A proč chceš jit tak brzo dum? Dyť ses tak pěkně bavila. Už se ti to tade nelíbí? Proč seš tak smutná?“ vyzvídala panímáma mírně na Zuzance. Neprozradila Zuzka ani panímámě, že právě v té chvíli, když se nejvíc bavila, najednou jí napadlo, že snad právě nyní, v této chvíli, je tisíce lidí, kteří trpí, snad umírají, nebo nemají co jíst. A Zuzka jakoby se styděla, že patří také k těm, kteří chodí kolem bolesti nevšimavě a bezohledně, zvážní, usedá do kouta a přemýšlí, jestli to všechno, co se kolem ní děje, musí tak na světě být. Když potom ke druhé hodině přišly domů, pantáta se vadil, že tak brzo jdou, říkaje, že to všechno nestálo ani za ty nové šaty a za vstupné, které zaplatily.

KAPITOLA VI.

„Zuzanko, honesla bes mně?“ — Mozoly se Zuzce podlily krví. — Pantátova poslední cesta. — Zuzka jde za svým cílem.

V Racheltících založili občané kontrolní družstvo pro všechny chovatele užitkového zvířectva. Také pantáta byl členem a když přišla do chalupy komise zjistiti kolik kusů mohou do kontroly zapsat, všimli si zvláště dvou březích, stejně starých červenobílých jalovic. Tyto stály vedle sebe, pěkně urostlé, se všemi rasovými znaky. To budou dva krásné kusy na výstavu; prohodili páni, jakoby mimochodem, sepsali celý rodokmen a vyvěsili před každou jalovici tabulku. Dali jim také nová jména a nařídili ještě jak krmit a na co nejvíce hledět. K dojnicím pak chodil asistent každý měsíc k dojení, vážil mléko a zjišťoval tučnost.

Za dva měsíce po této komisi měla býti okresní hospodářská výstava, kde měly být předvedeny ty nejlepší výstavní kusy a potom náležitě ohodnoceny. Také Vyzinům zapsali na výstavu dojnici a obě jalovice, na kterých si pantáta zvlášť zakládal. Však si jich také hleděl a při práci šetřil, aby se do výstavy příliš neutahaly.

Brzy z rána, po třetí hodině, budil pantáta Zuzku: „Zuzi, stávé, pojedeš se mnó pro seno na palóček do Žleba k fořtovni. Só tam jen tři kopke, tak je dovezem, abechme nemuseli v půl půldno s nimi zahálet. A zapřihnite s pajmámó te dvě jalovice“, nařizoval už mezi dveřmi. „Nachystal sem jen ten malé vozék, já meslím, že stačí na to trocho ty tráve?“ „Stačí“, souhlasila Zuzka a už spěchala vykonat pantátův rozkaz. A ta trocha trávy se stala pantátovi osudnou.

Když vyjeli ze vrat, jalovice skákaly, oháněly se, z toho zase nechtěly jít, no zkrátka vyváděly tak, jako každý mladý dobytek, když nebyl dlouho zapřažen. Vždycky však je pantáta zkrotil a tak tam šťastně dojeli i přesto, že palouček byl za vodou a krávy musely přes potok. Pantáta se s vozem otočil a Zuzka nakládala seno. „Ani rovnat a šlapat to moc nebodo,

je na něm beztoho rosa.“ Rosa však žádná nebyla, ale pantáta seno nerovnal. Že to bylo u vody, lítalo tam komárů a všelijakého hmyzu až hrůza. Krávy byly nepokojné, oháněly se a jak uslyšely ováda, tak sebou cukaly. A měl je pantáta stále co okřikovat a držet, aby mu neutekly.

Konečně bylo seno naloženo. Bylo ho tak trochu nad košiny. Pantáta jel po sousedově louce, aby se vůz vyrovnal a mohl lépe sjet do potoka. Zuzka sbírala ještě trávu, která při nakládání s vozu popadala a jak zdvihla od země hlavu, uviděla, že je zle. Krávy se pantátovi splašily. Zuzka utíká proti, chce jim nadběhnout a zastavit je, v tom však vidí, jak pantáta s kusem sena sjel rovno pod vůz. „Ježíš Marja“, slyší Zuzka vykřiknout. Krávy jsou jak zběsilé a míří přes potok, rovnou k olšoví. Oj se zlomila a krávy vrazily mezi dva stromy. Kolo se zařízlo mezi pařez, takže nemohly dál a proto zůstaly stát.

Zuzka nevěděla, má-li běžet za pantátou, nebo za kravami. Když vidí, že krávy stojí, běžela k pantátovi, kterého našla v zuboženém stavu. Pantáta ležel v tratolišti krve.

„Tatinko, můj drahé tatinko!“ volá s pláčem Zuzka a kleká k otci na kolena. Veškerý cit k otci, po všechna ta léta utlačovaný se v ní rázem probudil. Hlavu mu hladí, ruce líbá — pantáta ji však konejší. „Neplač a zavolé vo pomoc.“ Zuzka volá, ale marně. Jen ozvěna od myslivny jí odpovídá. Ještě je příliš brzo, venku ještě nikdo nepracuje.

„Vem Zuzanko kráve za huzdo a veď je. Doma sežeň povoz a vodvezete mně dum.“ „Já vod vás, tatinko, nepudo!“ a Zuzanka s pláčem znovu se k otci naklání. Pantáta k ní natahuje ruce, chtěl by si stoupnout, ale jak sebou hne, už zase padá zpět. „Zuzanko, honesla bes mně?“ „Honesla, tatinko.“ „Tak vezmi zástěro, nužem rozřízni tade to nohavico, už je plná krvi.“ Když Zuzka nohavici rozřízla, naskytla se jí hrozná podívaná. Na noze rána a dvě zlomené kosti vyčnívaly z rány ven. Mimo to měl pantáta ještě vnitřní úraz, neboť spadl s vozu na kámen. Zuzka mu nohu rychle zavázala. Pak se jí pantáta chopil kolem krku a děvče na zádech ho odneslo přes vodu na druhou stranu. Přes proud sotva šla, voda jí sahala až nad kolena. Zastavila se, ale jen okamžik, aby nabrala dechu a pak rychle odnesla tatínka k vozu.

Krávy stály jak vyjevené. Třásly se na celém těle, ale neutíkaly. Že byl vůz z jedné strany úplně v dolině, mohla Zu-

zanka snadno naložiti pantátu na vůz. Pantáta bolestí křičel po celé cestě.

Zuzka uchopila krávy za uzdu a ujížděla s pantátou domů. Cesta však trvala půl hodiny než dojeli. Na neštěstí ještě lékař nebyl doma a tak se dostalo pantátovi odborného ošetření až po desáté hodině. „Komplikovaná zlomenina pravé nohy a vnitřní úraz. Okamžitý převoz do nemocnice“, nařídil lékař. Ale to byste neznali dobře pantátu. Jak měl nohu ošetřenou, myslil, že bude do týdne zase běhat a tak o nemocnici nechtěl ani slyšet. „Depak to, žně před dveřima a já bodo ležet, to be tak scházělo!“ Lékař se však jen usmál. Věděl dobře, že i když se noha bude dobře hojit, že teprve k podzimu bude moci pantáta po hůlce chodit. Znal však pantátu, proto neříkal nic. Když odešel, začaly se ke všemu ještě rojit včely. Ženské myslely, že jim pantáta z postele uteče. Kdopak by mu včeličky tak dobře usadil, jak on sám. A proto se z okna po Zuzce dívá a nařizuje, jak má stříkat, aby mu ani jedna neuletěla.

Za dvě hodiny však upadl do bezvědomí. Měl vysoké horečky a Zuzka běžela pro lékaře znova. „Já jsem to čekal“, říkal lékař „a v noci to bude ještě horší. A proto nařizuji ještě jednou jen rychle do nemocnice.“

Když potom přišel pantátu navštívit soused Matěj, nechal si pantáta přece říct a tak s ním ujížděli do nemocnice.

Tři týdny si pantáta v nemocnici pobyl a potom ještě dojížděl k prohlídce.

Na chalupě zatím už pracoval s potahem hospodář a tak pantáta po hůlce se za ním pomalu šoural. Nosil si sebou peřinku a když se po chvíli unavil, lehl si na ni, aby si odpočinul. Silně na nohu napadal a v zimě mu bylo do ní stále zima. Až na jaře, bude lépe, těšíval se a těšívali se také domácí, neboť pantáta očividně slábl a naříkal si také stále víc a více na žaludek. Zuzanka viděla, jak tatínek schází. Jeho kdysi červené tváře zpopelavěly, pantáta polehával. Přes všechny prosby k lékaři však nešel. Až bylo pantátovi hodně zle, teprve si nechal říct. Snad cítil, že je vážně nemocen a bál se, že mu jeho obavy lékař potvrdí?

Předepsané léky nepomáhaly, tak odvezli pantátu zase do nemocnice. „Rakovina žaludku“, zjistili v nemocnici. „Pantátu však operovat nemůžem, je příliš sláb“, řekli tenkráte panímámě.

Pantáta to tušil i když mu to všechno tajili. Když ve žních sousedé kolem sváželi obilí do stodol, sedával před chalupou,

se založenýma rukama a slzou v oku. „Maminko, vopatruj tatinka, já to sama všecko v roli hodělám“, říkávala Zuzka mamince. „To děvče necháš sama v poli dřit a se mnó sediš doma“, vyčítal mírně zase panímámě pantáta. A tak panímáma chodila po stavení jako stín a aby ji pantáta neviděl, plakala. Věděla, že se to chystá s pantátou ke konci.

Pacientem byl pantáta velice trpělivým. — Jak ta nemoc člověka i povahově změní. Tak laskavého ho Zuzka nikdy před tím neviděla a proto hned s pole přímo běžela domů, aby jen už byla doma, u tatínka. Jak teď měla tatínka ráda. Modré s nebe by mu byla snesla, jen kdyby věděla, že se uzdraví a zůstane stále tak laskavým.

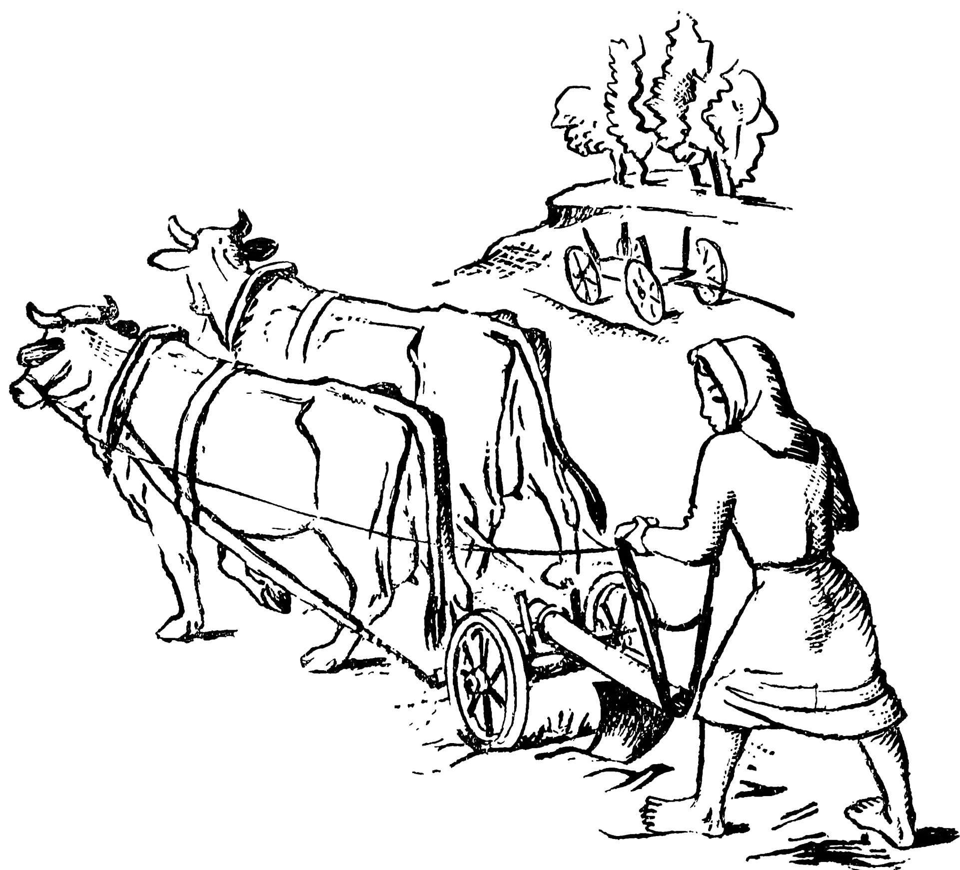
Také pantáta vždy na Zuzku už čekal. „Až já zavřo voči, nigdo vám správně neporadí a mám strach, že vo chalupo přidete.“ „Nepřideme, tatinko! Debeste viděl jakó máme pěknó hórodo. Sósed má jeden mandel a me hned vedle dva“, lhala Zuzka pro pantátovu útěchu. „Zustaňte bez starosti, bodeme pracovat do noci, jen abe chalupa zůstala dětim čistá.“

Hospodář musel ve žních někam narychlo odejet, tak svážela Zuzka s panímámou obilí sama. Teď častěji musela konat těžkou mužskou práci. Druhý den trochu napršelo a tak by se mělo na „Čtvrtkách“ podmítat. Je tam několikerá hlína a když se správně nevystihne čas, jak pole žádá, je zle. To už hospodáři znají a proto, kdo v těch místech pole má, i kdyby měl všechno ostatní nechat, musí udělat to, co pole vyžaduje.

Pantáta nařídil mělko podmítat. A tak Zuzka chodila, prosila, kdo by jim pole zoral. Každý měl své práce nad hlavu a k tomu neodkladnou práci, vymlouvali se, až zítra, nebo pozítří a tak šla Zuzanka se smutnou domů. Pantátovi, který na ni už nedočkavě čekal, však smutnou tvář neukázala. „Proč bechme se tatinko, nekoho prosili? Já pojedo vorat sama.“ „To néni práca pro děvče — ach Bóže, mě se jednó bode těžko homírat.“

Aby Zuzka dokázala, že o chalupu nepřijdou, vytáhla z kolny dvoják, zapřáhla do vozu a jela orat. Nebylo to však tak lehké. Ještě nikdy neorala a tak vypřáhla z vozu krávy, zapřáhla do dvojáku a čekala až někdo pojede kolem, že ho poprosí, aby jí ukázal, jak dvoják nařídit.

A tak Zuzka orala, orala, až do poledne. Ruce jí naběhly, mozoly se podlily krví, krávy ji neposlouchají, na konci brázdy nemůže dvoják nazdvihnout, ale oře dál, jen aby pantátu po-

těšila. Když v poledne se pantátovi chlubí, co poorala, pantáta se usmívá a říká: „Tak už ničkom lehko mužo vodejit, te chalupo spustnót nenecháš.“ Než se hospodář vrátil, byly „Čtvrtky“ zpodmítány, jen to ještě trochu po Zuzce poopravil.

Pantátovi se náhle přitížilo. Dokud mu ještě „faječka“ chutnala (i když ji v ústech držel naprázdno), bylo dobře. Teď však mu vypadla, ale pantáta to už ani nevnímá, hledí smutně stále do jedněch míst, nic nejí, jen po trochách pije. Také hlavu má těžkou; panímáma mu ji musí vždy nazvednouti. Pantáta mluví šeptem a za chvíli mu zase hlava klesne zpět. Lékař chodí k pantátovi denně a připravuje panímámu na nejhorší.

Pantáta nechal napsat před svědky poslední vůli a za dva dny na to .... vydechl naposledy. Zuzanka šla hned včeličkám vyřídit, že jim umřel hospodář a pes, věrný pantátův kamarád, pod oknem bolestně zakňučel. Pak se sebral, utekl z domu a přišel až za tři dny. Chodil po domě a hledal pantátu. Když ho nenalezl, lehl si na pytel na dvůr pod okno. Byl vychrtlý, sotva nohama pletl, ale potravy si ani nevšiml. Zuzka se k němu sklonila, pohladila ho a v očích „Bufikových“ se zaleskly slzy. Tak dovedl truchliti pes po svém pánu.

Velký průvod se ubíral ke hřbitovu vyprovoditi pantátu na poslední cestě. Bylť přece pantáta Vyzinů dobře znám v celém okolí jako vzorný a přičinlivý hospodář. Pak za vyzvánění zvonů spouštěli sousedé rakev do hrobu. Zpěváci zazpívali pantátovi naposled rolnickou píseň o hospodáři, který po celý život v potu tváři z hlíny chleba dobýval. Po smrti se pak k ní vrací, aby si v ní měkce odpočinul. A ta hlína, která každoročně dává život vzklíčenému semenu, dá také život tomu, kdo ji nezradil.

Zuzance se každé slovo zařezává hluboce do srdce a umiňuje si, že ani ona tu půdu po otci zděděnou nezradí. Vytrvá a bude na ní s panímámou pracovat až do své smrti. Svůj plán také později panímámě sdělila, když s ní o samotě v poli pracovala.

Bylo to už ke konci října a první mrázky spálily květ. „Ale děvče, já tě doma nedržím“, povídá panímáma. „Nic nemáš na chalupě přepsáno, a debe děti dorustle, abe se tě za všechno jednó špatně nevodměnile. A tak běž, kam tě srce dycky táhlo. Každé si musí hledět svýho a já už se nejak s dětima poradím.“

Po této rozmluvě se tedy Zuzka začala chystat za svým vlastním chlebem a to jí už bylo přes dvacet let, v době, kdy už skoro každý sklízí ve svém povolání ovoce své práce. Kam však má jít, ke komu se obrátit, když ve světě vlivného přítelíčka nemá, který by jí aspoň poradil, kterou cestou se dát. A Zuzce je pojednou tak smutno, neboť zůstala stát v tom širošírém světě sama.

Je mlhavý listopadový den. Od rána prší a velké krůpěje deště dopadají na okenní rám vlakového vozu, který veze Zuzku do Brna — za jejím cílem. Zuzka se dívá z okna, jak se kapky deště rozbíjejí o okenní rám a mezitím vždy setřela slzu, která se jí dere z oka. Zuzka jede z domova, aby se jí vyplnilo její přání. Vzpomíná si na celý svůj minulý život a v duchu si říká: „Aby mohlo tvoje dítě dosáhnouti svého cíle, proč muselo být vykoupeno tvojí smrtí, tatínku?“

Napsala	Anna Cydrichová
Název knihy	ZUZKA
Nákladem	Vlastním
Roku	1948
Vytiskly	Fixabon-závody Mor. Krumlov
Vydání	I.
Ilustroval	František Švéda, akademický malíř
Cena	66·— Kčs brož., 88·— Kčs váz.

ANNA CYDRICHOVÁ:

ZUZKA

Obraz vesnického života.

Děvčátko Zuzka vyrůstá v zákoutí venkovské rodiny, jejíž životní osudy jsou určovány koloběhem práce, radostnými událostmi i svátky roku. Vypravování o životě Zuzky je zpestřováno příběhy ze života vesničanů. Na nich autorka ukazuje, jak společenské prostředí ovlivňuje růst dětí, co dětem dává nebo bere.

Přínos této práce spatřujeme v bohatém pohledu na život, v němž si všímá všech vztahů Zuzky k lidem a ke světu. Zuzka má však svoje touhy, své srdce a svou hlavu. Přesto, že žije ve světě minulém, je svými plány a svým cítěním člověkem současným.

Vypravěčský tón autorky prozrazuje hlubokou znalost prostých vesničanů, jejich života i práce. Postavy vesničanů žijí svými činy a svou přesvědčivou řečí. Autorka je charakterisuje nářečím, dodnes ještě živým v kraji krumlovském.

Dojímavě působí příběhy o dobrotě a hluboké lidskosti ruských lidí, vylíčených v postavách válečných zajatců. Otřesný dojem vyvolávají starosti, boj o skývu chleba, boj o práci a episody, v nichž vypravuje o tvrdém osudu pracujícího zemědělce. Zde se o třídním boji nehovoří, ale je ukázáno na jeho následek: zubožení, vykořistění, ponížení všech neuvědomělých. Je to vlastně výstraha všem, kteří se domnívají, že doporučovaná společenská trpnost a ústupnost drobného pracujícího člověka postačí, aby vítězstvím a násilím kapitalismu bylo dosaženo.

Postavička Zuzky je v tomto světě bytostí žijící se starými představami o životě a světě, vlastně nový člověk, který touží víc vědět a poznat než věřit. To je nepsaný zákon jejího čistého srdce, které se nezkalí ani rmutem těžkého života vesničanů. Životní radostnost Zuzky je tedy dalším dokladem o založení a povaze českého člověka, který vítězí nad osudem zpravidla jen proto, že žije podle zákona dobra, lásky a krásy. Autorka tyto pravdy nerozvádí; ale jsou obsaženy v jejím postoji k člověku, v jejím pozorování života a v jejich zkušenostech a to zaručuje její další literární práci cestu k člověku novému, člověku budujícímu socialismus.

Ilustroval:

František Švéda, akademický malíř.

Stran 144.

Cena:

vázaná Kčs 88·—, brož. Kčs 66·—.